

Вікторія Богуславська

**ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ТА СПОРТИВНІ
СПОРУДИ І ОБЛАДНАННЯ**

Навчальний посібник

Вінниця

ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

2024

УДК 796.01/.02(075.8)

DOI: [https://doi.org/10.31652/796.01/.02\(075.8\)-1-168](https://doi.org/10.31652/796.01/.02(075.8)-1-168)

Б 74

Рекомендовано до друку вченою радою
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського
(протокол № 14 від 19 червня 2024 року)

Рецензенти:

Доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, професор кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса
Валентина Георгіївна Тодорова

Доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичної культури і спорту комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
Тетяна Євгенівна Одинець

Вікторія Богуславська

Б 74 Вступ до спеціальності та спортивні споруди і обладнання. Навчальний посібник / Богуславська В. Ю. / ВДПУ. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2024. – 168 с.

ISBN

У навчальному посібнику міститься інформація для здобувачів вищої освіти спеціальності 017 Фізична культура і спорт, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Поданий навчальний матеріал допоможе першокурсникам краще познайомитися зі своєю майбутньою професією полегшить їх адаптацію до нових для них умов навчання у вищому навчальному закладі, розширить їх знання про роль та значення фізичної культури і спорту у суспільстві, а також про загальні основи проектування, будівництва, ремонту та експлуатації спортивних споруд.

Буде корисною здобувачам вищої освіти сфери фізичної культури і спорту, тренерам та зацікавленим особам.

УДК 796.01/.02(075.8)

ISBN

© В. Ю. Богуславська, 2024

© ТОВ «Нілан-ЛТД», 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. Вступ до спеціальності	9
Тема 1. Фізична культура як суспільне явище. Галузева термінологія	9
1. Мета і завдання розділу знань “Вступ до спеціальності”.....	9
2. Місце фізичної культури в загальній культурі людства.....	11
3. Основні завдання, форми і засоби фізичної культури.....	14
4. Галузева термінологія: зародження, термінологічні запозичення, сучасні проблеми, основні поняття.....	16
Тема 2. Міжнародний спортивний рух.....	21
1. П’єр де Кубертен і відродження Ігор Олімпіад.....	21
2. Конгрес 1894 року та його роль в олімпійському русі.....	23
3. Утворення Міжнародного олімпійського комітету (МОК).....	25
4. Міжнародні спортивні організації.....	31
5. Проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху.....	34
Тема 3. Фізкультурно-спортивний рух в Україні.....	43
1. Передумови зародження і розвитку фізкультурно- спортивного руху в Україні.....	43
2. Спорт України до здобуття незалежності.....	45
3. Сучасний стан олімпійського спорту в Україні.....	52
4. Здобутки самостійної збірної команди України в іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх.....	55

Тема 4. Система вищої освіти та кадрове забезпечення галузі.....	62
1. Структура освіти в Україні.....	62
2. Система вищої освіти в Україні.....	66
3. Управління закладом вищої освіти.....	75
Тема 5. Організація навчального процесу у закладах вищої освіти...	79
1. Спрямованість навчального процесу в закладах вищої освіти.	79
2. Навчальний час здобувача вищої освіти.....	81
3. Організаційні форми навчального процесу.....	82
4. Види та форми контролю.....	87
5. Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти.....	88
Тема 6. Професійна діяльність фахівців спеціальності 017 Фізична культура і спорт.....	93
1. Поняття: професія, спеціальність та спеціалізація.....	93
2. Посади фахівців спеціальності 017 Фізична культура і спорт.	94
3. Особа тренера в сучасному спорті.....	96
Тема 7. Навчання і побут студентів закладу вищої освіти.	101
1. Права і обов'язки студентів.....	101
2. Студентське самоврядування.....	104
РОЗДІЛ 2. Спортивні споруди і обладнання.....	109
Тема 8. Сутність розділу знань “Спортивні споруди і обладнання”...	109
1. Мета і завдання розділу знань “Спортивні споруди і обладнання”.....	109
2. Призначення спортивних споруд і обладнання.....	111
3. Основні терміни і визначення.....	112

Тема 9. Історія розвитку будівництва спортивних споруд.....	116
1. Історичні відомості про спортивні споруди первісних народів.....	116
2. Розвиток спортивних споруд в античній Європі.....	117
3. Спортивні споруди за часів середньовіччя та в епоху Відродження.....	120
4. Спортивні споруди нового і новітнього часу.....	121
5. Історичні відомості про спортивні споруди в Україні.....	122
Тема 10. Організаційні основи будівництва спортивних споруд.....	127
1. Класифікація спортивних споруд.....	127
2. Проектування спортивних споруд і основні документи для будівництва.....	130
3. Особливості експлуатації та ремонту спортивних споруд.....	133
4. Санітарно-гігієнічні вимоги до спортивних споруд.....	134
5. Мережа спортивних споруд населених пунктів і навчально-виховних закладів.....	138
Тема 11. Відкриті спортивні споруди.....	142
1. Види ігрових майданчиків та ігрових полів.....	142
2. Особливості розміщення площадок і їх покриття.....	142
3. Оснащення спортивних майданчиків та ігрових полів.....	143
Тема 12. Криті спортивні споруди.....	151
1. Спортивні зали.....	151
2. Спортивні манежі.....	153
3. Палаци спорту. Криті стадіони.....	155
ЛІТЕРАТУРА.....	158

ПЕРЕДМОВА

Шановні першокурсники, вступивши на факультет фізичного виховання і спорту ви обрали одну з найперспективніших професій і влилися у дружній колектив нашого університету.

Навчання за обраною вами спеціальністю 017 Фізична культура і спорт, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка сприятиме підготовці фахівців, які володітимуть засобами і методами виховання гармонійно розвинутої особистості.

Однією із перших навчальних дисциплін, з якою ви познайомитесь у закладі вищої освіти, є **“Вступ до спеціальності та спортивні споруди і обладнання”**. Вона є невід’ємною складовою навчального плану факультету фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Цей навчальний посібник, що містить необхідний мінімум інформації з даної дисципліни, допоможе вам краще зрозуміти майбутню професію, опанувати її тонкощами, працевлаштуватись відповідно вашим бажанням, а під час навчання адаптуватись до нових умов студентського життя.

Мета викладання дисципліни “Вступ до спеціальності та спортивні споруди і обладнання” є ознайомлення студентів зі спеціальністю 017 Фізична культура і спорт. Розширення знань першокурсників у сфері фізичної культури і спорту та формування в них уявлення про особливості підготовки фахівців галузі фізичної культури і спорту. Вивчення загальних основ проектування, будівництва, ремонту та експлуатації спортивних споруд, призначених для занять спортом, масових фізкультурно-оздоровчих заходів за місцем проживання, в навчальних закладах, спортивних клубах, у місцях відпочинку тощо.

Завдання:

1. Сформувати у першокурсника певну систему знань та уявлень про сферу своєї майбутньої професійної діяльності.

2. Ознайомити студентів з системою вищої освіти в Україні, особливостями здобуття фахової освіти та конкретними умовами навчання в обраному навчальному закладі.

3. Оволодіти новими для нього формами навчання та контролю, зрозуміти зміст і механізми реалізації своїх прав і обов'язків, тобто навчитися «бути студентом»;

4. Ознайомити із нормативними, техніко-педагогічними вимогами, які висуваються до будівництва і експлуатації спортивних споруд, їх обладнанню і підготовці до занять і змагань.

5. Сформувати знання про основи проектування, будівництва і експлуатації спортивних споруд.

6. Оволодіти методами планування і будівництва простіших спортивних споруд.

7. Навчити організовувати роботи із створення і використання нестандартного обладнання у фізичному вихованні.

8. Навчити вирішувати певні практичні завдання: готувати місця для занять фізичними вправами і окремими видами спорту, раціонально використовувати спортивне обладнання.

Компетентності, якими ви оволодієте по завершенню вивчення навчальної дисципліни:

Загальні компетентності

1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
2. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
3. Здатність працювати в команді.
4. Здатність планувати та управляти часом.
5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові компетентності

1. Здатність забезпечувати формування фізичної культури особистості
2. Здатність до розуміння ретроспективи формування сфери фізичної культури і спорту
3. Здатність використовувати спортивні споруди, спеціальне обладнання та інвентар

Програмні результати навчання

1. Спілкуватися українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування.
2. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне та самокритичне мислення.
3. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
4. Здійснювати аналіз суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих проблем.
5. Уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.
6. Аналізувати процеси становлення та розвитку різних напрямів спорту, олімпійського руху та олімпійської освіти на міжнародному та національному рівнях.
7. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

Даний навчальний посібник “Вступ до спеціальності та спортивні споруди і обладнання” складається з двох розділів: “Вступ до спеціальності” та “Спортивні споруди і обладнання”, зміст яких охоплює дванадцять тем.

Наприкінці викладу кожної з тем наводиться перелік питань для перевірки знань та завдання для самостійної роботи студентів.

РОЗДІЛ 1. ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ.

ГАЛУЗЕВА ТЕРМІНОЛОГІЯ

1. Мета і завдання розділу знань “Вступ до спеціальності”.
2. Місце фізичної культури в загальній культурі людства.
3. Основні завдання, форми і засоби фізичної культури.
4. Галузева термінологія: зародження, термінологічні запозичення, сучасні проблеми, основні поняття.

1. Мета і завдання розділу знань “Вступ до спеціальності”.

Метою викладання розділу знань “Вступ до спеціальності” є створення уявлення про навчання у вищій школі України, розкриття особливостей професійної діяльності фахівців галузі, ознайомлення студентів зі спеціальністю: 017 Фізична культура і спорт.

Основними **завданнями** вивчення курсу “Вступ до спеціальності” є:

1. Формування у першокурсника знань та уявлень про сферу своєї майбутньої професійної діяльності.
2. Формування знань про фізичну культуру як складову частину культури суспільства, про історичні аспекти її становлення і розвитку в Україні та у світі;
3. Розкриття історичних етапів формування та розвитку міжнародного спортивного руху і його стану на сучасному етапі та фізкультурно-спортивного руху в Україні;
4. Вивчення змісту основних галузевих визначень;
5. Вивчення змісту програмно-нормативних документів, що регулюють діяльність в галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини та у сфері вищої освіти;
6. Ознайомлення студентів з системою вищої освіти в Україні, особливостями здобуття фахової освіти та конкретними умовами навчання в обраному навчальному закладі.

7. Ознайомлення із сучасною системою кадрового забезпечення галузі та з особливостями роботи тренера-викладача з виду спорту;

8. Формування основ науково-дослідної роботи, уміння опрацьовувати спеціальну науково-педагогічну та фахову літературу.

9. Оволодіння новими формами навчання та контролю, основами самостійної роботи, методикою збору та опрацювання отриманої інформації, виконання та оформлення завдань самостійної роботи.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

ЗНАТИ: історичні етапи розвитку фізичної культури та спорту; галузеву термінологію; структуру міжнародного спортивного руху; структуру фізкультурно-спортивного руху в Україні; програмно-нормативні засади розвитку галузі; організаційні засади, структуру і матеріальну основу розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні; систему кадрового забезпечення галузі; організацію навчального процесу у ВНЗ та особливості навчання за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС); основи науково-дослідної роботи; зміст професійної діяльності фахівців галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини; особливості професійної діяльності тренера-викладача; особливості навчання та побуту студентів вищого навчального закладу; етапи становлення та розвитку ВДПУ імені Михайла Коцюбинського та інституту фізичного виховання і спорту.

ВМІТИ: використовувати у практичній роботі отримані у процесі навчання на факультеті фізичного виховання і спорту знання, аналізувати історичні етапи становлення і розвитку фізичної культури і спорту в Україні та у світі; проаналізувати історичні аспекти становлення університету та факультету фізичного виховання і спорту; користуватися спортивною термінологією; опрацьовувати джерела літератури; виконувати завдання самостійної роботи та виступати з повідомленнями.

2. Місце фізичної культури в загальній культурі людства.

Початковий зміст поняття “культура” з грецької мови означав вирощування, обробіток і стосувався виключно землеробських робіт. З часом поняття поширилося і на інші сфери діяльності людини. на сьогодні “культура” – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, які виробило людство у ході свого розвитку. Історично зумовлений процес розквіту суспільства, вимагав від людини її творчих сил і здібностей в перетворенні природи на свою користь. Тобто люди почали усвідомлювати, що можуть бути не тільки “продуктом” природи, а й виокремлювати себе від неї, безпосередньо активно впливаючи на її закони.

залежно від форм культуротворчої діяльності людини, розрізняють матеріальну, духовну, соціальну та фізичну культури.

Матеріальна культура – це перетворення природних матеріалів і енергії відповідно до людських цілей, створення штучного середовища проживання. Сюди включається також необхідний і достатній набір технологій для збереження і розвитку цього середовища. Матеріальна культура створює і задає рівень життя суспільства, формує матеріальні запити людей і пропонує засоби їх задоволення.

Матеріальна культура містить такі елементи, як породи тварин і сорти рослин, ґрунти і природні речовини (ресурси), які зазнали обробки. До матеріальної культури входять також: будівлі і споруди, інструменти та обладнання для будь-яких видів діяльності, шляхи сполучення і засоби транспорту, зв'язок і засоби зв'язку, технології.

Духовна культура – це продукти духовної діяльності людини, які існують переважно в ідеальному вигляді: поняття, уявлення, вірування, почуття і переживання, доступні свідомості і розумінню всіх людей. Духовна культура створює особливий світ цінностей, формує і задовольняє наші інтелектуальні та емоційні потреби. Таким чином, духовна культура – це результат суспільного розвитку. Але вона виявляє і зворотній вплив у вигляді свого основного призначення – продукуванні свідомості теперішнього і майбутнього поколінь.

Духовна культура, завдяки закріпленню в знаках, символах, організаційних формах, комп'ютерній техніці, стає відносно самостійною від свого творця – людини. У ній об'єктивуються і виділяються особливі сфери духовної творчості. Духовне і духовно-практичне освоєння всієї реальності оформлюється в філософії, мистецтві, різноманітних науках. Духовно-практичне освоєння (включаючи регулювання) суспільного життя реалізується в політиці, праві, моралі. Універсальні духовні функції, як світоглядні, так і нормативно-регулятивні, проявляються у міфах і релігії. У майбутньому, можливо, відбудуться революційні зміни духовної культури у зв'язку з розвитком екологічної свідомості і взагалі глобальних проблем людства, освоєнням космосу.

Соціальна культура – це ставлення людей один до одного, системи статусів і соціальних інститутів. Соціальна поведінка і артефакти (соціальна і матеріальна культура) трактуються як об'єктивовані продукти ідеальних нормативних систем і систем знань різного роду, що складають духовну культуру. Виділення соціальної культури дозволяє з'єднати матеріальну і духовну культури, ввести об'єкти, що створені або модифіковані людьми, в контекст досліджень у соціальних науках.

Фізична культура — перетворення біологічного початку в самій людині; формування соціально необхідних навичок, умінь і якостей людського тіла.

В основі фізичної культури лежить домашня фізична підготовка, що включає розвиток координації рухів всього тіла людини і артикуляційного апарату (мікро-рухи щелепно-лицевих м'язів, органів дихання і травлення). Інакше кажучи, це вирішення такого відповідального завдання, як навчання мові, прямоходінню, переміщенню предметів, гігієнічним правилам, культивування відмінностей у поведінці за статевими або віковими ознаками.

На цьому фундаменті надбудовуються всі подальші, складніші або спеціалізовані, фізичні навички і координовані рухи, на зразок балетного танцю, рухів рук хірурга або фокусника. Щоб усьому цьому навчитися, необхідні не стільки відповідні фізичні дані, скільки багаті культурні традиції, які передаються

від покоління до покоління, і вихована в людині здібність до вдосконалення відповідно до тих або інших професійних завдань.

Отже, на сьогоднішній день до поняття “культура” в широкому розумінні цього слова входять праця, мистецтво, наука, ідеологія, фізична культура, а також продукти їх діяльності.

В сфері культури людина проявляється в трьох аспектах:

- пізнає попередній досвід (освоює мистецтво, техніку, літературу);
- виступає як носій культурних цінностей;
- сама створює, проявляє культурні цінності, які стають базою подальшого розвитку культури.

Як зазначено в законі України “Про фізичну культуру і спорт” (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 14, ст.80) (Розділ I. Загальні положення. Стаття 1. Основні терміни та їх визначення): **“Фізична культура – діяльність суб’єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація”**.

Таким чином, фізична культура не дана людям від природи, а є наслідком громадської та індивідуальної творчості.

Найчастіше терміном “фізична культура” називають процес, спрямований на підготовку людей до життя та праці шляхом виконання фізичних вправ, використання цілющих сил природи, особистої і громадської гігієни та певного режиму побуту і праці.

З розвитком цивілізації внаслідок зменшення в житті людей ролі важкої фізичної праці значення і місце фізичної культури постійно зростають. Фізична культура є основним засобом, який рятує людство від тілесної деградації і

духовного виродження. Бо ж збіднення рухового фонду людини призводить до погіршення здоров'я, занепаду творчої активності.

Тільки достатня рухова активність і раціональний режим праці і побуту в поєднанні з іншими засобами запобігають зниженню продуктивності праці. Тому, фізичній культурі приділяється велика увага у багатьох процвітаючих фірмах Західної Європи, Америки, Японії. Для працівників таких компаній в цих країнах створюються прекрасні умови для занять цілеспрямованою руховою активністю. А робітники, які не хворіють, не палять і займаються фізичною культурою і спортом, користуються суттєвими пільгами: додаткові відпустки, персональні доплати, гарантія праці в пенсійному віці тощо.

3. Основні завдання, форми і засоби фізичної культури.

Основними завданнями фізичної культури є:

- забезпечення рухової активності людей;
- сприяння гармонійному розвитку особистості;
- формування позитивних рис характеру;
- підтримання рівня здоров'я та працездатності;
- нагромадження та використання знань про здоровий спосіб життя;
- соціальна адаптація громадян.

У широкому розумінні фізична культура як сфера діяльності включає в себе всю сукупність теоретичних знань, практичних навичок, матеріальну та виробничу сфери, організаційну структуру, кадровий потенціал тощо.

У площині суспільних інтересів фізична культура виконує такі **функції**:

- відтворення робочої сили і підготовки громадян до виробничої і творчої діяльності;
- фізичне, розумове і естетичне виховання громадян;
- удосконалення природних (генетичних) і набутих якостей особи;
- формування у громадян активної творчої життєвої позиції;

- державного будівництва та міжнародного представництва (особливо у сфері спортивної діяльності).

Основними *засобами фізичної культури* є **фізичні вправи**.

Водночас важливими у фізичній культурі і спорті також є використання таких засобів, як оздоровчі сили природи (сонце, вода, повітря), різноманітні гігієнічні процедури, раціональні режими дня, праці та відпочинку, правильне харчування.

Поєднання різних засобів забезпечує досягнення цілей, що стоять перед фізичною культурою та спортом.

Форма заняття суттєво впливає на його характер та ефективність і має обов'язково відповідати поставленій меті.

Форми занять фізичними вправами:

- уроки та заняття секційні, фізкультхвилинки, рухливі перерви, в середніх навчальних закладах всіх типів;
- самостійні заняття;
- заняття в групах професійної та військово-прикладної фізичної підготовки;
- спортивні тренування;
- реабілітаційно-оздоровчі заняття.

Сферами впровадження фізичної культури і спорту є:

- навчально-виховна;
- виробнича;
- соціально-побутова.

Основними показниками стану розвитку фізичної культури в державі, регіоні чи організації є:

- стан здоров'я та рівень фізичного розвитку громадян;
- рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами;

- наявність відповідних організаційних структур;
- кількість фізкультурників і спортсменів;
- наявна матеріальна база;
- рівень науково-методичного та інформаційного забезпечення;
- рівень спортивних досягнень окремих осіб, команд, клубів.

4. Галузева термінологія: зародження, термінологічні запозичення, сучасні проблеми, основні поняття.

Сучасна спортивна термінологія почала активно формуватися в період бурхливого розвитку спорту як соціального явища наприкінці XIX століття. Саме тоді в Європі засновувалися спортивні федерації, формувалися єдині правила змагань з видів спорту, зароджувалася теорія спортивного тренування. В цей час в Україну з країн Західної Європи прийшла переважна більшість спортивних термінів (волейбол, пінг-понг, баскетбол, старт, голкіпер тощо). У першій половині XX (період 20-х та початок 30-х років) століття українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполученнями з грецької, німецької, англійської, французької, польської, російської, угорської мов.

Зокрема, з'являються терміни *грецького чи латинського* походження (стадіон, гімнастика, акробатика, атлет, олімпієць, диск, біатлон, ритміка, реабілітація, кваліфікація, капітан та ін.); *польської та угорської* етимології (гонщик, кошиківка (баскетбол), брамкар (воротар), копаний м'яч (футбол), карний мет (штрафний удар), штафета (естафета), лижі та ін.).

На початку 1914 року у Львові зусиллями “Січового Союзу” вийшов друком перший україномовний вишкільний підручник “Правильник Піхотинців”. Цю публікацію напрацювань галицьких січово-стрілецьких організацій можна вважати однією з перших спроб творення української спортивної та військової термінології.

Таке засилля іноземномовних запозичень спонукало патріотично налаштованих українських мовознавців створити власну спортивну термінологію,

а також адаптувати іноземні слова до особливостей української вимови та правопису. Так постають нові спортивні терміни та словосполучки, в основі яких лежать переважно *англійські, французькі та німецькі* корені (спорт, бокс, рекорд, крос, матч, гол, нокаут, футбол, волан, естафета, медаль, тир, рапіра, шпагат).

Творцем більшості українських термінів був Іван Боберський (1873-1947) – член Бойової управи Українських січових стрільців (УСС), чотар Української галицької армії (УГА), педагог, організатор, фундатор, теоретик і практик української національної фізичної культури, організатор сокільсько-січового руху, автор підручників з фізичного виховання молоді. Підтримував створення української патріотичної організації “Пласт”, а також був автором її назви (подібно до англ. “скаутинг”). Він не створив штучної спортивної термінології, механічно калькуючи іноземні слова, а шукав нового тлумачення невідомих понять. Вимагав в українській фізичній культурі українського духу й рідного вислову.

За часів СРСР, починаючи з 30-х років ХХ ст., (особливо в період включення західноукраїнських земель до складу цього державного утворення) українські спортивні організації були розпущені, спортивні діячі репресовані, розвиток національного спорту в Україні в цілому загальмовано. Природно, що процес творення і засвоєння української спортивної термінології припинився, на заміну питомим термінам дуже швидко прийшли запозичення та кальки з російської мови.

Станом на сьогодні, українська лексика в галузі спорту становить 30%, 50% – це запозичення, решта 20% – інтернаціоналізми. Найбільше (42%) термінів походить з англійської мови, по 13% мають французьке та грецьке походження, 4% – німецьке, 3% перське, по 2% термінів запозичнені з італійської, латинської, голландської мов, близько 1,5% термінологіки походить із японської та санскриту, менше ніж 1% слів становлять терміни з португальської, іспанської, норвезької, шведської, ескімоської, китайської, татарської мов.

Ознайомимось з найуживанішими у фізичній культурі і спорті **термінами**.

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру.

Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовленості шляхом змагальної діяльності.

Фізичне виховання – спеціалізований педагогічний процес цілеспрямованої систематичної дії на людину фізичними вправами, силами природи, гігієнічними факторами з метою зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей, удосконалення морфологічних і функціональних можливостей, формування й покращення основних життєво важливих рухових навичок, умінь та пов'язаних з ними знань, забезпечення готовності людини до активної участі у суспільному, виробничому і культурному житті.

Фізичні вправи – спеціальні рухи і складні види рухової діяльності, які застосовуються як засоби фізичного виховання і спортивної підготовки.

Фізичні вправи поділяються на загальнорозвиваючі та спеціальні.

Загальнорозвиваючі вправи використовуються з метою загального гармонійного фізичного розвитку особи, вдосконалення її рухових і функціональних можливостей, підвищення працездатності, розвитку основних фізичних якостей.

Спеціальні вправи застосовуються переважно для розвитку фізичних якостей, потрібних в обраному виді спорту, а також з метою засвоєння технічних і тактичних прийомів.

Фізичні якості – властивості, що характеризують окремі якісні сторони рухових можливостей людини: силу, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність.

Фізична підготовка – педагогічний процес виховання фізичних якостей і оволодіння життєво важливими рухами. Розрізняють загальну та спеціальну фізичну підготовку.

Фізична підготовленість – результат фізичної підготовки, певний рівень розвитку фізичних та інших якостей.

Тренованість – це стан, який досягається в результаті адаптації організму до спортивних тренувань і дозволяє досягати високих результатів у спорті.

Фізичний стан – характеризує особистість людини, стан здоров'я, статуру і конституцію, функціональні можливості організму, фізичну працездатність і підготовленість.

Фізична працездатність – потенційні можливості людини виконувати фізичні зусилля без зниження заданого рівня функціонування організму, в першу чергу його серцево-судинної та дихальної систем.

Функціональний стан – комплекс властивостей, який визначає рівень життєдіяльності організму, системну відповідь організму на фізичне навантаження, адекватне виконаній роботі.

Функціональна підготовленість – визначається як спеціалізовані функціональні можливості організму спортсмена пристосовані до вимог, які пред'являє конкретний вид змагальної діяльності.

Фізичний розвиток – природний процес вікової зміни морфологічних і функціональних ознак організму, зумовлений спадковими факторами та конкретними умовами зовнішнього середовища.

Спортивне тренування – планований процес, який складається з навчання та вдосконалення спортивної техніки і тактики, розвитку фізичних, психічних і морально-вольових якостей.

Адаптація – пристосування організму до змінних умов існування.

Адаптація до фізичних навантажень – процес пристосування систем організму до певного обсягу навантажень під впливом фізичних вправ.

Питання для перевірки знань:

1. Які мета і завдання розділу знань “Вступ до спеціальності”.
2. Розкрийте зміст поняття “фізична культура”.
3. Яке місце посідає фізична культура в загальній культурі людства?
4. Які основні завдання в суспільстві вирішує фізична культура?
5. Які функції виконує культура в суспільстві?
6. Які події в історії сучасного суспільства сприяли виникненню спортивної термінології?
7. Окресліть термінологічні запозичення з іноземних мов у сфері фізичної культури і спорту.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опишіть місце обраного Вами виду спорту в фізичній культурі суспільства.
2. Дайте визначення поняттям: фізична культура, спорт, фізичне виховання, фізичні вправи (загально-розвиваючі, спеціальні), фізичні якості, фізична підготовка, фізична підготовленість, фізичний стан, функціональний стан, функціональна підготовленість, фізичний розвиток, тренуваність, спортивне тренування, адаптація.

ТЕМА 2. МІЖНАРОДНИЙ СПОРТИВНИЙ РУХ

1. П'єр де Кубертен і відродження Ігор Олімпіад.
2. Конгрес 1894 року та його роль в олімпійському русі.
3. Утворення Міжнародного олімпійського комітету (МОК).
4. Міжнародні спортивні організації.
5. Проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху.

1. П'єр де Кубертен і відродження Ігор Олімпіад.

Рис.1. П'єр де Кубертен, засновник і президент
Міжнародного олімпійського комітету

Своїм відродженням Олімпійські ігри зобов'язані конкретній історичній особі – барону П'єру де Кубертену. Народився П'єр де Кубертен в Парижі. У 1863-му році, успішно закінчивши коледж, він вступив на філософський факультет Сорбонського університету. Вчився П'єр блискуче. Виявляв велику зацікавленість до літератури, педагогіки, філософії, історії, особливо античної. Активно займався спортом: боксом, фехтуванням верховою їздою. Вивчаючи культуру Давньої Греції

прийшов до висновку, що без фізичного розвитку неможливе формування гармонійної особистості. Тому, в 19 років разом із друзями створив спортивний клуб. В дорослому віці організував спортивні змагання для дітей та міжнародні змагання. Здійснив подорож до Англії спеціально для того, щоб вивчити систему фізичного виховання Томаса Арнольда, в якій багато було взято з досвіду традиції Стародавньої Греції. Незабаром діяльність Кубертена з організації спортивних клубів зацікавила французький уряд. У 1889-му році саме за його завданням П'єр де Кубертен зайнявся вивченням закордонного досвіду фізичного виховання молоді. На цьому шляху він зустрів чимало однодумців.

Завдяки своїм організаторським здібностям Кубертен зміг залучити до реалізації ідеї відродження Олімпійських Ігор відомих політиків і громадських діячів. У 1892-му році в парадній залі Сорбонського університету, де проходило урочисте засідання на честь ювілею Союзу французьких атлетичних співтовариств, П'єр де Кубертен виступив з лекцією “Олімпійський ренесанс”. Саме тоді він вимовив свою знамениту фразу: “Потрібно зробити спорт інтернаціональним. Потрібно відродити Олімпійські ігри”. П'єр де Кубертен вірив, що олімпійський рух вдихне у людство дух свободи, мирного змагання та фізичного вдосконалення. Його пристрасна промова справила величезне враження, але на те, щоб розробити план організації Олімпіади, пішло два роки. Тільки в 1894-му році на Міжнародному конгресі в Сорбоні було прийнято історичне рішення про відродження Олімпійських Ігор (ОІ), створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК) і проведення першої олімпіади сучасності в Афінах. Генеральним секретарем, а пізніше і президентом Міжнародного олімпійського комітету став П'єр де Кубертен. Поширюючи ідеї олімпізму, він очолював міжнародний олімпійський комітет майже 30 років.

Після Першої світової війни інтерес до спорту знизився. Разом з тим, завдяки зусиллям П'єра де Кубертена олімпійський рух продовжував розвиватися.

У 1925 році, переконавшись, що його ідея зберегла свою життєздатність, він залишив посаду президента МОК під приводом погіршення здоров'я.

2. Конгрес 1894 року та його роль в олімпійському русі.

16 червня 1894 р. у великій залі Сорбонського університету (Париж) зібралось близько 2000 осіб. У тому числі були присутні 79 делегатів від 49 спортивних організацій 12 країн, включаючи США, Італію, Францію, Іспанію, Грецію та ін.

Делегати конгресу працювали у двох секціях. В першій секції обговорювалась проблема *аматорства*. На засіданнях другої секції розглядалась *концепція олімпізму*. У результаті роботи конгресу було досягнуто консенсусу в основних питаннях, що регламентували діяльність олімпійського руху, а саме:

- як і стародавні фестивалі, сучасні ОІ слід проводити кожні 4 роки;
- відродженні ігри (на відміну від стародавніх Олімпіад) будуть сучасними і міжнародними. В них будуть представлені ті види спорту, які культивуються у XIX ст.
- ігри будуть проводитись для дорослих;
- буде запроваджене суворе визначення поняття “любитель” і його дотримання в олімпійському русі. Гроші будуть використовуватися тільки для організації Ігор, будівництва споруд і проведення свят;
- сучасні ОІ повинні бути “пересувними” тобто проводитись у різних країнах.

Щодо концепції олімпізму, то в її основу лягли ідеї, які сприяють удосконаленню і прогресивному розвитку суспільства.

Політична ідея олімпізму полягає в спільності і примиренні усіх народів світу, в підтримці міжнародного антивоєнного руху. Прагнення Кубертена поставити олімпійську ідею мирного спілкування народів вище за міждержавні конфлікти і протиріччя стає у наш час усе більш реальним.

Гуманістична ідея олімпізму полягає в утвердженні рівності людей, в прагненні через спортивний рух вселити людству необхідність подолання станових,

національних, расових, майнових протиріч.

Філософсько-педагогічна ідея олімпізму полягає в тому, щоб, спираючись на переваги *спортивно-ігрового методу виховання*, забезпечити вільний і всебічний розумовий, культурний і фізичний розвиток особистості, зв'язати заняття спортом з діяльністю в інших сферах громадського життя. В основі цієї ідеї лежить прагнення людини до особистої досконалості, до максимально доступного розвитку своїх здібностей, до рекордних досягнень.

На конгресі було затверджено Олімпійську Хартію, як основний правовий документ олімпійського спорту.

Олімпійська Хартія – це збірка фундаментальних принципів Олімпізму, правил та роз'яснень, затверджених Міжнародним олімпійським комітетом.

Вона регламентує організацію, дію та процеси Олімпійського руху і визначає умови проведення Олімпійських ігор. По суті, Олімпійська хартія виконує *три основних завдання*:

- а) як основний інструмент конституційного характеру визначає та відроджує фундаментальні принципи та невід'ємні цінності Олімпізму;
- б) утілює роль статуту Міжнародного олімпійського комітету;
- в) встановлює основні права і обов'язки трьох головних складників Олімпійського руху, а саме: Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій та національних олімпійських комітетів, а також організаційних комітетів Олімпійських ігор, які повинні дотримуватись Олімпійської хартії.

В Хартії МОК було зафіксовано наступне:

- в інтересах моралі Міжнародний конгрес і окремі країни вважають необхідним відродити на міжнародній основі ОІ в сучасній формі, але з дотриманням стародавніх традицій;
- до участі в Іграх слід запрошувати спортивні об'єднання всіх країн. Кожна країна може бути представлена тільки своїми громадянами. Перед ОІ, які будуть

проводитись кожні чотири роки, окремі країни повинні проводити відбіркові або попередні змагання з тим, щоб їх репрезентували тільки найкращі спортсмени;

- у програму міжнародних ОІ будуть включені наступні види спорту: біг, стрибки, метання диску, важка атлетика, вітрильний спорт, плавання, веслування, ковзанярський спорт, фехтування, боротьба, бокс, кінний спорт, спортивна стрільба, гімнастика, велоспорт;

- в змаганнях з усіх видів спорту можуть брати участь тільки аматори, за виключенням фехтування. Ті, для кого спорт є професією, не можуть брати участь у змаганнях. (У доданому до протоколу конгресу документі відносно “аматорства” відмічалось: до змагань не допускаються ті, хто професійно займається спортом і ті, хто дістає в минулому або дістає зараз грошові винагороди за заняття спортом. Саме тому на ОІ ніколи не можна призначати грошові призи, а можна вручати почесні нагороди).

- комітет має право не допускати до участі у змаганнях тих, хто будь-коли виступав проти Олімпійської ідеї або проти ідеї сучасних ОІ.

3. Утворення Міжнародного олімпійського комітету (МОК).

Міжнародний олімпійський комітет (МОК) ([англ.](#) *International Olympic Committee*), утворений 23 червня 1894 р. на конгресі в Парижі, є найвищим керівним органом олімпійського руху (Рис.2).

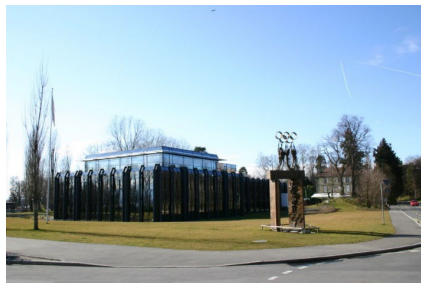

Рис.2. Штаб-квартира МОК в місті Лозанна, Швейцарія

Комітет являє собою міжнародну неурядову неприбуткову організацію з необмеженим строком дії, у формі асоціації із статусом юридичної особи (згідно правила 15 Олімпійської хартії МОК).

Основними органами Міжнародного олімпійського комітету (відповідно до правила 17 Олімпійської Хартії) є: Сесія МОК, Виконком МОК та Президент МОК

Сесія МОК, згідно правила 18, є загальними зборами членів МОК. Рішення сесії, як найвищого органу МОК – остаточні.

Виконком МОК складається з Президента, чотирьох віце-президентів і десяти інших членів виконкому.

Президент МОК, відповідно правила 20 Олімпійської хартії, обирається сесією МОК таємним голосуванням з числа членів МОК, терміном на вісім років, з одноразовим продовженням терміну на чотири роки.

Планомірний розвиток олімпійського руху, його стабільність і авторитет зумовлені тим, що за уся історію МОК його президентами були великі й авторитетні діячі, які відрізняються високими громадянськими і професійними якостями і почуттям відповідальності за долю олімпійського спорту. Такі як:

Деметріус Вікелас (1894-1896). У 1894 р. брав участь у роботі I Міжнародного спортивного конгресу в Парижі, що прийняв історичне рішення про організацію сучасних Олімпійських ігор. Під час обговорення питання про організацію перших Ігор він висунув і відстояв пропозицію про їхнє проведення в 1896 р. в Афінах. Відповідно Олімпійській хартії, затвердженої на цьому конгресі, президент МОК повинен представляти країну, що проводить чергові Олімпійські ігри. На цьому ж конгресі Д. Вікелас, грек за національністю, у віці 59 років був обраний першим президентом МОК.

П'єр де Кубертен (1896-1925). Барон П'єр де Кубертен був видатним громадським діячем. Відомий своїми працями в області літератури, історії, педагогіки, соціології. Однак найбільш відомий як ініціатор відродження сучасних Олімпійських ігор і президент Міжнародного олімпійського комітету. П. Кубертен

не тільки зіграв важливу роль у становленні сучасного олімпійського руху, але і брав безпосередню участь у підготовці і проведенні Олімпійських ігор протягом 1896-1924 років.

Анрі де Байс-Латур (1925-1942). Граф Анрі де Байс-Латур (народився в 1876 р.) закінчив Левенський університет (Бельгія), активно займався спортом. У 1903 р. обраний членом МОК, у 1905 р. провів у Брюсселі Олімпійський конгрес, у 1906 р. організував НОК Бельгії, Після закінчення Першої світової війни виступив із пропозицією організувати Олімпійські ігри 1920 р. в Антверпені та активно брав участь у їхній підготовці і проведенні.

Юханнес Зигфрід Едстрем (1942-1952). Видатний діяч шведського і міжнародного спортивного та олімпійського руху. Народився в 1870 р. недалеко від Гетеборга. За фахом інженер-енергетик. Освіту отримував в Швеції, США, Швейцарії. В студентські роки був рекордсменом Швеції зі спринтерського бігу. На початку ХХ ст. став одним із керівників шведського спортивного руху. Активно брав участь у підготовці і проведенні Олімпійських ігор 1912 р. у Стокгольмі. За його ініціативою в 1912 р. була заснована Міжнародна любительська легкоатлетична федерація (ІААФ), президентом якої він був у період з 1912 по 1946 р. З 1920 р. член МОК, а з 1921 р. член виконкому МОК, з 1931 р. – віце-президент МОК. Після смерті Байс-Латура в 1942 р. Едстрем виконував обов'язки президента МОК, а у вересні 1946 р. на сесії МОК був обраний президентом цієї організації.

Ейвері Брендедж (1952-1972). В роки навчання в Іллінойському університеті (1905-1909 р.) активно займався спортом. Учасник Олімпійських ігор 1912 р. у Стокгольмі (5-те місце в легкоатлетичному п'ятиборстві). Чемпіон США з легкоатлетичного багатоборства 1914, 1916, 1918 рр. У 1928-1934 рр. був президентом Аматорського спортивного союзу США, у 1930-1952 р. віце-президентом ІААФ, у 1928-1952 р. – президентом НОК США. Ейвері Брендедж наполегливо боровся проти проникнення націоналізму в олімпійський спорт і багато зробив для зміцнення авторитету і розвитку олімпійського спорту .

Майкл Моріс Кілланін (1972-1980). У 1950 р. обраний президентом НОК Ірландії, з 1952 р. – член МОК, з 1965 р. член Виконкому, з 1968 р. – віце-президент і з 1972 р. по 1980 р. – президент МОК. У 1983 р. написав книгу “Мої олімпійські роки”, у якій докладно описує свої погляди на проблеми олімпійського руху. Велику роль зіграв Майкл Моріс Кілланін у налагодженні відносин між МОК і МСФ і НОК, у роботі XI Олімпійського конгресу 1973 р. у Варні, а також у проведенні Олімпійських ігор у 1980 р. у Москві.

Хуан Антоніо Самаранч (1980-2001). Сьомий президент МОК Хуан Антоніо Самаранч народився в 1920 р. Його сходження до вершин олімпійської ієрархії почалося на рубежі 40-50-х років минулого століття, коли він став радником зі спорту в муніципалітеті Барселони, а потім президентом Національної федерації катання на роликових ковзанах. Ми бачимо його в числі організаторів II Середземноморських ігор 1955 р. у Барселоні, керівником іспанських делегацій на зимових Олімпійських іграх 1956 р. у Кортіна д'Ампеццо, Ігор Олімпіади 1960 р. у Римі і 1964 р. – у Токіо. У віці 43 років Самаранч стає на чолі Вищої ради спорту Іспанії, а потім у 1967 р. – президентом НОК країни. По завершенні Олімпіади 1980 року Хуана Антоніо Самаранча було обрано сьомим Президентом МОК.

Жак Рогге (2001- 2013). Жак Рогге народився 2 травня 1942 року в Генті. Відомий яхтсмен. Брав участь у змаганнях з вітрильного спорту на Олімпіадах 1968, 1972 і 1976 років. Дворазовий чемпіон світу. Зіграв десять матчів за збірну Бельгії з регбі. Професія – хірург-ортопед, фахівець зі спортивної медицини. З 1989 року очолює Асоціацію європейських комітетів. З 1991 року – член МОК, з 1998 – член виконкому МОК. Брав участь у підготовці зимових Олімпіад 1976 і 1988 років, а також літніх – 1980, 1984 і 1988 років. Шеф-координатор Олімпійських ігор 2000 року в Сіднеї і 2004 року – в Афінах.

16 липня 2001 року був обраний восьмим президентом Міжнародного олімпійського комітету, який очолював 8 років.

9 жовтня 2009 року Жак Рогге був переобраний на новий чотирирічний термін, що став для нього останнім.

На його думку, основні проблеми спорту того часу полягали у допінгу, корупції та насильстві. Боротьбі з цими негативними явищами, у першу чергу, він присвятив себе, як президент МОК.

Томас Бах (з 2013 року). Як визначний діяч німецького і міжнародного олімпійського руху, він став президентом Міжнародного олімпійського комітету з 10 вересня 2013 року. Народився Т. Бах 23 грудня 1953 року (59 років) у Вюрцбурзі, Німеччина. Навчався в однойменному з його рідним містом університеті. Отримав диплом юриста.

У 1970-х – початку 1980-х років – член збірної ФРН з фехтування на рапірах. Олімпійський чемпіон 1976 року в Монреалі.

У 1991 році, у віці 37 років, Бах був обраний членом МОК.

У 1996-2000 роках – член виконкому МОК, у 2000-2004 роках – віце-президент МОК. Знову обраний на посаду віце-президента у 2006 році. Очолював низку комісій МОК. На вересень 2013 року очолював юридичну комісію МОК та комісію “Спорт та право”.

У Німеччині у травні 2006 року за активної участі Баха відбулося об’єднання Німецького спортивного союзу та Національного олімпійського комітету Німеччини в Олімпійську спортивну конфедерацію Німеччини, що поєднує функції міністерства спорту та олімпійського комітету. До нової організації увійшли близько 90 тисяч спортивних клубів із 27 млн членів (близько третини населення Німеччини).

10 вересня 2013 року Томаса Баха було обрано новим президентом МОК. Бах став першим в історії німцем та першим олімпійським чемпіоном, який очолив МОК.

10 березня 2021 року Томаса Баха було переобрано на посаду президента МОК на чотирирічний термін на безальтернативній основі.

МОК та його органи на чолі з президентом здійснюють загальне керівництво олімпійським рухом і забезпечують розвиток олімпізму відповідно до Олімпійської хартії. МОК заохочує організацію та розвиток спорту і проведення спортивних змагань в усьому світі, створює умови для регулярне проведення Олімпійських ігор. Крім того, сприяє поширенню олімпізму на всіх континентах. Для пропаганди олімпізму МОК здійснює роботу в таких напрямках:

- співпрацює із зацікавленими організаціями у прагненні поставити спорт на службу людству;
- бореться проти будь-яких форм дискримінації в олімпійському русі;
- вживає всіх заходів щодо запобігання небезпеки здоров'ю спортсменів;
- виступає проти будь-яких політичних чи комерційних зловживань у спорті і серед атлетів;
- підтримує і заохочує пропаганду спортивної етики;
- спрямовує свої зусилля на утвердження чесної спортивної гри і засуджує будь-яке насильство;
- веде боротьбу із вживанням допінгу в спорті;
- прагне аби Олімпійські ігри проходились за умов, які виховують відповідальне ставлення до збереження довкілля;
- підтримує Міжнародну олімпійську академію;
- підтримує інші організації, які займаються олімпійською освітою.

Одним із найбільш делікатних питань діяльності МОК є його фінансування. Це пов'язано з тим, що в Олімпійській хартії на початок її створення була зазначена заборона на отримання організаторами Ігор прибутків від їх проведення. Однак, все більш зростаючі витрати на організацію і проведення Олімпійських ігор спонукало МОК до корекції положення Хартії. І таке рішення було знайдене. Воно полягало в тому, що можливе отримання прибутку від проведення Ігор Олімпіад спрямувати тільки на розвиток аматорського спорту.

На сьогодні, джерелами прибутків МОК є: продаж прав на трансляцію Олімпійських ігор (53% від загального обсягу), від спонсорів (34%), від продажу квитків (11%) та від ліцензування на господарську або підприємницьку діяльність (2%).

У свою чергу МОК також є значним джерелом фінансування для більшості Міжнародних спортивних федерацій (МСФ). Фінансову допомогу МОК надає з метою розвитку спорту і реалізації освітньої діяльності в усьому світі. МОК підтримує Організаційний комітет Олімпійських ігор (ОКОІ), Міжнародний паралімпійський комітет (МПК), Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА) та інші спортивні організації.

4. Міжнародні спортивні організації.

Час відновлення та проведення Олімпійських ігор сучасності не був випадковим. Хоча і раніше (1759, 1770, 1875, 1889) здійснювались спроби проводити грецькі Олімпійські ігри, які власне не мали успіху, проте тільки на кінець XIX ст. у світі були створені відповідні економічні і культурні умови. Важливим було те, що саме на той час вже функціонували міжнародні федерації з основних видів спорту, які і стали підґрунтям відновлення Олімпійських ігор сучасності.

Так, у 1881 р. було засновано міжнародну федерацію гімнастики;

у 1882 р. – міжнародну федерацію веслування і ковзанярського спорту;

у 1900 р. – міжнародну федерацію велоспорту.

Створення єдиних міжнародних правил змагань з видів спорту зіграло вирішальну роль в консолідації міжнародного спортивного руху, що призвело до заснування великої кількості міжнародних спортивних організацій. На даний час їх налічується понад 200. Звичайно, найвідомішою серед них є МОК, членом якого є всі визнані ним Національні олімпійські комітети. Існують ще об'єднання НОКів, такі як Генеральна асамблея НОКів (1946 р.), Об'єднання європейських НОКів (1974 р.).

Найвищими органами, що координують роботу з окремих видів спорту, є Міжнародні спортивні федерації (МСФ) з різних видів спорту або груп видів спорту. Вони здійснюють свою діяльність через визнані ними Національні федерації та мають відповідний вплив на МОК через своїх представників в ньому. Представників спортивних федерацій у структурах МОКу і НОКів має бути не менше 50%.

Отже, міжнародні спортивні федерації (МСФ) – це міжнародні спортивні об'єднання, що керують і координують роботу регіональних і національних спортивних організацій з видів спорту.

Причинами створення МСФ були:

- наявність спортивних федерацій в окремих державах;
- відсутність єдиних правил змагань;
- збільшення кількості міжнародних змагань;
- вимоги МОК до реєстрації олімпійських видів спорту.

У своїй діяльності МСФ спрямовані на вирішення основних завдань:

- практична допомога у роботі національним спортивним федераціям;
- популяризація свого виду спорту в світі, розширення його географії;
- контроль за діяльністю національних спортивних організацій, за дотриманням ними статуту МСФ;
- планування, організація та проведення міжнародних спортивних змагань;
- реєстрація та затвердження рекордів;
- розширення матеріально-технічної бази виду спорту;
- розробка та зміни правил змагань з виду спорту;
- регламентація переходу спортсмена з команди однієї країни в команду іншої.

В міжнародному спортивному русі МСФ виконують певну роль та мають місію:

- встановлювати і виконувати, відповідно до духу олімпізму, правила свого виду спорту і стежити за їх дотриманням;

- забезпечувати розвиток свого виду спорту у всьому світі;

- сприяти реалізації цілей, викладених в Олімпійській хартії, а саме - через розповсюдження олімпізму і розвиток олімпійської освіти;

- висловлювати свою думку з приводу кандидатур на організацію Олімпійських ігор, особливо в тому, що стосується технічних аспектів місць проведення змагань з відповідних видів спорту;

- встановлювати свої критерії допуску до змагань на Олімпійських іграх відповідно до Олімпійської хартії і передавати ці критерії на затвердження в МОК;

- брати на себе відповідальність за контроль і технічне управління своїм видом спорту на Олімпійських іграх і на інших іграх, що проводяться під патронатом МОК;

- забезпечувати технічну допомогу реалізації програми “Олімпійська солідарність”;

- формулювати пропозиції, що адресуються МОК стосовно Олімпійської хартії та олімпійського руху взагалі, включаючи організацію та проведення Олімпійських ігор;

- співпрацювати у підготовці олімпійських конгресів;

- за вимогою МОК брати участь у діяльності комісій МОК.

Свою діяльність в межах кожної країни МСФ здійснюють через визнані ними національні федерації і своїх представників у них.

Окрім МСФ існують також регіональні міжнародні організації (наприклад, Африканська рада спорту), професійні (наприклад, Міжнародна асоціація спортивної преси, Міжнародна асоціація спортивної медицини, Міжнародна асоціація університетського спорту), об'єднання за соціальним або віковим станом

(наприклад, Міжнародна асоціація ветеранів спорту, Міжнародна олімпійська академія тощо).

Україна є рівноправним членом більшості міжнародних спортивних організацій.

5. Проблеми сучасного розвитку Міжнародного спортивного руху.

На сьогоднішній день Міжнародний спортивний рух зіштовхується із значними проблемами, такими як комерціалізація спорту, надмірна політизація спорту, гігантизм Олімпійських ігор, альтернативні міжнародні змагання, виникнення явища елітарності в спорті, вживання спортсменами допінгу.

Проблема **комерціалізації спорту** особливо набула значного поширення після закінчення другої світової війни, коли приватний капітал набув інтернаціонального характеру і почали виникати фінансово-підприємницькі структури, які почали долучати до сфери свого впливу різні сторони суспільного життя. МОК довгий час вів боротьбу проти комерціалізації спорту, але вона була безуспішною і закінчилася відмовою від цього протистояння.

У редакції Олімпійської хартії (до 1995 р) в правилі 26 було записано, що до участі в Олімпійських іграх допускаються лише ті спортсмени, які не отримують “ніякої фінансової або матеріальної вигоди в зв'язку зі своєю спортивною діяльністю”, ті ж, хто “зареєстрований в якості професійного спортсмена або професійного тренера”, до Олімпійських ігор не допускаються. Іншими словами, проголошувалося, що олімпійський спорт - аматорський, а не професійний. Однак це правило в реальній практиці олімпійського спорту давно не дотримується. Щоб вирішити дану колізію, була запропонована нова редакція Олімпійської хартії (введена в 1995 р рішенням 104-ої сесії МОК). У цій редакції правило 26 вилучено, а правило 40 змінено на “Кодекс допуску”. У ньому йдеться: “Щоб брати участь в Олімпійських іграх, атлет, офіційна особа команди або інший персонал команди повинен поважати і виконувати правила Олімпійської хартії та Всесвітнього антидопінгового кодексу, включаючи умови участі, встановлені МОК, а також

правила відповідної МФ, ухвалені МОК, і атлет, офіційна особа команди або інший персонал команди повинні бути заявлені своїм НОК”.

Також представлено додаткові роз’яснення до Правила 40 :

1. Кожна МФ встановлює правила в своєму виді спорту для участі в Олімпійських іграх, включаючи кваліфікаційні критерії, відповідно до Олімпійської хартії. Ці критерії повинні бути надані до затвердження Виконавчим комітетом МОК.

2. Застосування кваліфікаційних критеріїв здійснюють МФ, національні федерації, які є їх членами, і НОК – в межах своїх відповідних компетенцій.

3. Атлети, офіційні особи команди та інший персонал команди, які беруть участь в Олімпійських іграх, можуть дозволяти використовувати під час проведення Олімпійських ігор себе, своє прізвище, зображення або спортивні виступи в рекламних цілях відповідно до принципів, визначених Виконавчим комітетом МОК.

4. Заявка або участь атлета в Олімпійських іграх не повинна зумовлюватись будь-якими фінансовими міркуваннями.

Як бачимо у “Кодексі” відсутні поняття “аматорський” та “професійний” спорт.

Тож можна стверджувати, що МСФ і МОК перестали ділити спортсменів на непрофесіоналів і професіоналів і почали допускати до участі в Олімпійських іграх в переважній більшості видів спорту спортсменів незалежно від їх статусу. Окрім того, МСФ та МОК самі ведуть комерційну діяльність, а їх доходи, отримані від реклами та продажу прав на телетрансляцію, є просто фантастичними.

Проблема **надмірної політизації спорту** вже не раз загрожувала підірвати олімпійський рух. Вона походить від того, що існуючі в світі авторитарні режими охоче використовують спорт, трактуючи успіхи своїх атлетів на міжнародних змаганнях, як доказ авангардності держави, і продемонструвати світу свої “переваги” в управлінні країною.

Міжнародні спортивні заходи офіційного характеру, тобто ті, що вимагають підтримки уряду, все частіше сприймаються як засіб ідеологічної та націоналістичної пропаганди. У результаті національні уряди можуть втручатися або намагатися вплинути на будь-що, починаючи від місця проведення ігор, їх організації, змісту та правил, програм тренувань своїх власних команд, а також до складу учасників команд, тобто до відбору конкурентів і до надання додаткових заохочень або навіть покарань. Політичне зловживання всесвітніми спортивними подіями може призвести до їх припинення або переривання. З іншого боку, вирішення цієї проблеми не обов'язково призводить до усунення політичної експлуатації регіональних, національних, міжрегіональних, міжмовних і міжетнічних ігор або спортивних подій, пов'язаних з окремими класами суспільства.

Міжнародні спортивні заходи мають на меті об'єднати учасників із різних країн, щоб змагатися у чесній грі – “нехай переможе найкращий” – незалежно від його раси, країни походження чи політичної ідеології. Оскільки світ стає все більш напруженим і все більш політизованим, гнів і помста часто залишають політичну арену і приходять у спорт, руйнуючи надії і прагнення спортсменів, які витратили роки або навіть усе життя на підготовку для участі у змаганнях світового масштабу. Глядачі також стають заручниками цього явища, оскільки уряди забирають у них можливість відпочити та насолодитися корисними розвагами.

Яскравим прикладом втручання ідеології урядів певних країн у міжнародний спортивний рух були Олімпійські ігри 1936 року в Берліні. Господарка змагань Німеччина під владою нацистів, перед тим як розпочати II Світову війну, використовувала Олімпійські Ігри для поширення своїх расових і національних теорій (переваги арійської нації над усіма іншими). Цим прикладом у 2014 році скористалися і організатори XXII зимових Олімпійських ігор в Сочі. Ворожнеча між арабами і євреями, яка виникла з моменту утворення держави Ізраїль, привела до жахливого терористичного акту з чисельними вбивствами під час Ігор 1972 року

в Мюнхені, здійснених однією із екстреміських арабських організацій. В ті часи Свідченням впливу деяких держав з політичних мотивів на проведення Олімпійських ігор була ситуація, коли декілька країн Африки покинули Ігри 1976 року в Монреалі як протест на допуск МОК олімпійської команди Нової Зеландії до змагань. Тому що команда з регбі цієї країни незадовго до Олімпіади здійснила турне Південно-Африканською республікою (ПАР), яка була виключена із олімпійського руху за політику апартеїду. Наступний подібний факт трапився 1980 року. США бойкотували Ігри в Москві внаслідок радянського вторгнення в Афганістан, а Радянський Союз у відповідь бойкотував Олімпійські ігри 1984 року, які проводили США в Лос-Анджелесі.

Не дивлячись на те, що МОК різко засуджує будь-яку расову, релігійну чи політичну дискримінацію спортсменів, усе ж таки під тиском провідних країн він змушений був свого часу прийняти непопулярне рішення про виключення ПАР із олімпійського руху.

Це стало новою подією, коли вперше було здійснено об'єднання націй для політичної експлуатації масових спортивних змагань.

Уряди багатьох країн, щоб забезпечити високі спортивні досягнення своїх спортсменів на міжнародній арені, намагаються реалізувати різноманітні програми їх підтримки. Наприклад, в країнах Скандинавії спортсменам з лижних гонок гарантується після завершення кар'єри гідне працевлаштування на виробництві чи інших організаціях. Однак найбільш масштабні перспективи відкриваються перед спортсменами Німеччини та США. В цих країнах прийняті національні програми пропаганди спорту. Так, в Німеччині проблемами спорту опікуються різні державні органи, починаючи від установ місцевого управління до найвищого державного органу – бундестагу. Звідси на пропаганду і розвиток як масового, так і спорту вищих досягнень виділяється мільярди євро. Крім того, для перспективних спортсменів створюються умови для досягнення найвищих результатів, а також

набуття професії відповідно до їхніх бажань. На відміну від Німеччини, у США підтримкою спорту займаються недержавні органи, однак від цього підтримка не слабшає. Це забезпечується значною фінансовою допомогою американським атлетам, системою страхування їх життя і здоров'я, можливостями працевлаштування олімпійців та набуття ними освіти в коледжах та університетах на пільгових умовах. В Китаї також створена висококласна система підготовки спортсменів, яка включає чисельні державні спортивні школи по всій країні, де займаються мільйони дітей. Розвивається спортивна наука і спортивна медицина. У сукупності це призвело до того, що китайські спортсмени стали конкурентноспроможними на всіх значних міжнародних спортивних заходах. Кількості завойованих медалей на Олімпійських іграх може позаздрити будь-яка інша країна. Однак, на жаль, китайські спортсмени присвятивши увесь свій час, віддавши здоров'я завоюванню медалей для держави, після закінчення спортивної кар'єри, не маючи освіти і професійної кваліфікації, ледве зводять кінці з кінцями.

В Україні для стимуляції високих спортивних досягнень уведена система грошових премій.

Ще однією чималою проблемою є **гігантизм Олімпійських ігор**.

Сучасний світ стикається з великою кількістю викликів, деякі з них загрожують навіть його існуванню (планетарні екологічні проблеми, зменшення запасів чистої води, загострення ідеологічних протистоянь тощо). Людство шукає шляхи вирішення цих глобальних проблем. Одним із таких шляхів може стати організація і проведення Олімпійських ігор. Це пов'язано з тим, що олімпійський рух є найпоширенішим міжнародним рухом, який, крім того, пропагує: расову, національну, гендерну рівність, морально-етичну поведінку особистості, шанування релігійних та історичних-культурних цінностей кожного народу та ін. Тому, кожна країна, спортивні національні та міжнародні організації прагнуть долучитися до олімпійського руху, що призводить, зокрема, до тиску на МОК з боку неолімпійських видів спорту за їх включення в програму Олімпіад, а

олімпійські, в свою чергу, прагнуть розширення програми своїх видів спорту. Відповідно збільшується кількість учасників Олімпіад: спортсменів, суддів, обслуговуючого персоналу, волонтерів, сил безпеки. Зростає потреба у будівництві нових спортивних споруд, насичення їх сучасним технічним інвентарем та забезпеченні транспортними засобами. Виникає необхідність проведення відбіркових кваліфікаційних змагань, щоб отримати спортсменам заповітну олімпійську ліцензію. Усе це тягне за собою різке зростання собівартості організації і проведення Олімпіад, значних багатомільярдних вкладень капіталу. МОК намагається реагувати на ці виклики уведенням квот на кількісний склад учасників змагань, недопущенням надмірного розширення програми Ігор.

Однак, жорстке обмеження і консервація програм олімпіад можуть привести до утворення альтернативної МОК організації, а постійне розширення програми і збільшення кількості учасників робить Олімпійські ігри занадто громіздкими, перевантаженими, такими, що загрожують розпастися на окремі спортивні події. Це питання щораз настирніше нагадує про своє існування і вимагає уваги та вирішення.

Альтернативні міжнародні змагання також з часом можуть представити загрозу для нині монолітного олімпійського руху. За своєю популярністю і впливом вони вже нині здатні конкурувати з Олімпійськими іграми.

Наприклад, маловідомі для нас Азійські ігри тепер вже для китайців є мірилом успіхів і престижу китайського спорту.

Азійські ігри (Азіада) вперше були проведені в 1951 році в Делі. Це багатовидові міжнародні спортивні змагання, що відбуваються кожні чотири роки між спортсменами країн Азії. Ігри проводяться Азійською олімпійською радою під наглядом Міжнародного олімпійського комітету

Ігри нових сил (GANEFО) були засновані Індонезією в 1962 році на противагу Олімпійським іграм. Ці Ігри були організовані для спортсменів так званих “націй, що розвиваються” (переважно нових незалежних держав, що утворилися в результаті розпаду колоніальної системи).

Жіночі Всесвітні ігри були засновані, щоб вирішити проблему нестачі жіночих атлетичних змагань у перші олімпійські роки. Захід складався з кількох змагань, подібних до Олімпійських ігор, які проводилися лише для жінок у період між 1922 і 1934 роками.

Панамериканські ігри (зародилися у 1951 році) проводяться на зразок Олімпійських ігор для спортсменів Південної і Північної Америк. Медалі розігруються як серед олімпійських видів спорту, так і деяких не олімпійських. Метою проведення Ігор є подальший розвиток і популяризація спорту серед країн обох континентів.

Офіційно визнаними МОК є також **Африканські ігри**, що проводяться один раз на чотири роки, і являють собою комплексні змагання, серед атлетів Африканського континенту. Започатковані в 1965 році.

Наступною не менш небезпечною ознакою сучасного олімпізму є **Елітарність**, що проявляється на всіх рівнях великого спорту. Однобокість підготовки провідних спортсменів властива не просто деяким особам, а радше проявляється умовам підготовки до змагань.

Проблема спорту високих досягнень полягає у застосуванні величезних за обсягом та інтенсивністю навантажень, які не лишають спортсменам часу на інші види діяльності (навчання, культурні заходи), які б сприяли їх гармонійному розвитку.

Величезні навантаження як фізичні, так і психологічні, а нерідко ще доповнені вживанням недозволених препаратів, можуть перекреслити оздоровчу функцію спорту, і призвести до серйозних травм, навіть до інвалідності спортсменів.

Буває, що чемпіони, попри всі свої славні спортивні подвиги, виявляються зовсім не підготовленими до нормального (позаспортивного) життя: матеріально, фахово, психологічно.

Другий бік елітаризму проглядається в консервативному керівництві олімпійським рухом різними структурами Міжнародного олімпійського комітету. Формування структур МОК методом самопоповнення, а не шляхом делегування представників від організацій-членів МОК, може призвести до чим далі більшої відірваності керівних олімпійських структур від реальностей спортивного життя. Хоч тепер з багатьох боків і звучить критика на адресу різних структур МОКу, аж до прямих звинувачень в корупції, цей метод, як і позиттєве призначення МОКівських функціонерів на деякі посади, навіть до 85-річного віку, проте поки що забезпечують незмінність і стабільність курсу МОК.

Бажання продемонструвати видатні спортивні досягнення, здобути значні міжнародні перемоги вимагає від спортсменів високого рівня їх підготовленості, що забезпечується щоденним виконанням навантажень на межі можливостей власного організму, а також значним нервовим напруженням.

Висока ціна перемоги в сучасному спорті породжує проблему **вживання допінгу**, або застосування заборонених в спорті препаратів та методів. Застосування таких речовин, а також фізичних методів і маніпуляцій, є небезпечним для здоров'я і життя атлета. Застосування допінгу може спричинити інвалідність чи навіть смерть спортсмена.

Правове регулювання протидії застосуванням допінгу реалізується на основі Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті та Всесвітнього антидопінгового кодексу. На національному рівні правові організаційні засади здійснення антидопінгового контролю упорядковуються Законом України про антидопінговий контроль у спорті.

Допінг в спорті - це обман. Він порушує принципи спортивної доброчесності та справедливої гри. У змаганнях важлива не тільки перемога, а й чесна конкуренція. Використання допінгових препаратів створює нерівні умови у досягненні спортивного результату та завдає шкоди престижу країни і команди, міжнародному спорту в цілому.

У зв'язку з цим міжнародні спортивні та медичні організації протягом тривалого часу проводять боротьбу з допінгом. Однак, ця боротьба не надає бажаних результатів, оскільки держави і комерційні структури вкладають дуже багато зусиль та грошей у підготовку атлетів з метою для перших – демонстрації переваги країни, а для других – отримання комерційної вигоди.

Тому Проблема допінгу, на жаль, до кінця не вирішена.

Таким чином, міжнародний спортивний рух сучасності, незважаючи на свій понад сторічний вік, інтенсивно розвивається однак постійно потребує розв'язання різних проблем, що ставить перед ним сьогоднішня.

Питання для перевірки знань:

1. Ким було запропоновано ідею відновлення Олімпійських Ігор сучасності?
2. Коли і за яких обставин було прийняте рішення про відновлення сучасних Олімпійських Ігор?
3. Коли був утворений МОК і в чому полягає його діяльність?
4. Які основні проблеми розвитку олімпійського руху сучасності?

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть список міжнародних спортивних федерацій враховуючи хронологію їх утворення.
2. Складіть список українських олімпійських чемпіонів і призерів в обраному Вами виді спорту, за схемою:

Рік здобуття нагороди та назва міста проведення О.І.	Ім'я та прізвище спортсмена	Вид змагань	Кількість нагород		
			золота медаль	срібна медаль	бронзова медаль
2008 р., Пекін 	Наталія Добринська	семиборство жінок	1	-	-

ТЕМА 3. ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИЙ РУХ В УКРАЇНІ

1. Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні.

2. Спорт України до здобуття незалежності.

3. Сучасний стан олімпійського спорту в Україні після здобуття незалежності.

4. Перші здобутки самостійної збірної команди України в іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх.

1. Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні.

Періодизація історії фізичної культури відповідає загальноприйнятій у всесвітній історії та включає чотири періоди:

1. Фізична культура стародавнього світу – близько 3 тисяч років до н.е. до V ст. н.е.

2. Фізична культура епохи середніх віків – з V ст. по XVII-XVIII ст.

3. Фізична культура Нового часу – XVIII-XIX ст.

4. Фізична культура Новітнього часу – з початку XX ст. до сьогодні.

В часи стародавніх народів, що проживали на території України, розвивались елементи фізичної культури з ознаками змагальності, тобто спорту. Така висока цивілізація, як Трипільська (4-2 тис. р. до н.е.), чи культура Скіфського царства (6-4 ст. до н.е.) не могли обходитись без системи фізичного виховання. Проте більш-менш доказові свідчення розвитку фізичної культури маємо вже з часів грецької колонізації Північного Причорномор'я. Археологами тут, як і в Криму, виявлені спеціально споруджені арени, призначення яких - проведення ігор, подібних до Олімпійських.

В Північному Причорномор'ї в епоху античності активно розвивалася агоністика (виконання гімнастичних вправ на основі принципу змагальності), яка в

цілому наслідувала давньогрецьку традицію. Тут проводилися атлетичні ігри на честь богів та героїв, аналогічні за своїм духом і звичаями до Олімпійських ігор Еллади: Ахілла (Ахіллеї) в Ольвії, Аполлона (Аполлоні) в Ольвії та містах Боспорського царства, Гермеса (Гермеї) в Ольвії, Херсонесі, Горгіпії, Геракла (Гераклеї) в Херсонесі, Посейдона в Ольвії та інших змагань. Найбільш відомими були ігри на честь Ахілла в Ольвії – Ахіллеї.

Проведення змагань сприяло суспільній меті – згуртуванню всіх членів громади, ефективній військовій підготовці та збереженню культурних традицій. Це мало особливе значення, враховуючи перебування грецьких міст-колоній у ворожому оточенні (напади кочових племен, нестабільна військово-політична ситуація). Переможці атлетичних ігор у Північному Причорномор'ї удостоювалися від співгромадян різноманітних почесностей. Історичні дані свідчать про велику популярність таких видів змагань, як кулачний бій, стрибки в довжину, біг на довгі дистанції, що мали важливе і прикладне значення.

Умови та спосіб життя людей за часів Київської Русі, зумовлювали високі вимоги до стану їх здоров'я та фізичної підготовленості. Національний ідеал здоров'я формувався через систему обрядів та повір'їв.

Фізична культура того часу здійснювалась відповідно віку:

- у 3 роки дитину саджали на коня, обряд називався “постриги”;
- у 7 років хлопець переходив від материнського виховання під нагляд чоловіків (батька або старійшин роду), починалося навчання грамоті, їзді верхи, стрільбі з лука, володінню списом, арканом;
- у 12 років хлопчик вважався напівдорослим юнаком, до його виховання залучалися “військові хитрощі”, він починав брати участь у військових походах;
- у 17 років юнак вважався дорослим і змузнілим.

В Київській Русі не просто панував культ сили, але й були розповсюджені прообрази багатьох видів спорту. Виокремлюють такі засоби: фізичні вправи, ігри

та розваги, пов'язані з полюванням, ловлею звірів, риби; фізичні вправи та ігри, що відтворюють працю та підготовку до неї (рухливі ігри “Мак”, “Огірочки”, “Печу хліб” та ін.); фізичні вправи, спрямовані на підготовку до військових дій: їзда верхи на конях, веслування на човнах, стрільба з лука в ціль, метання сокири та ін.; фізичні вправи та ігри, пов'язані з обрядами й святами народного календаря: Колядки, Веснянки, Купала, які включали танці, стрибки через вогонь; загартування повітрям, водою, землею, дотримання посту.

Військово-прикладне значення мала фізична культура і в добу козаччини. На той час сильно зріс арсенал засобів фізичної культури.

Значну частину свого вільного часу козаки присвячували фізичній підготовці: об'їжджали коней, вправлялися в стрільбі, фехтуванні на шаблях. Водночас життєво необхідними для козаків були також мисливство та рибальство. А улюбленими розвагами були рухливі ігри та змагання на силу, витривалість, спритність. Популярними серед козаків були змагання з різних видів народної боротьби, а саме: бої навкруги, “навхрест”, “на ременях”, “спас”, але вершиною бойового мистецтва був гопак, який з часом перетворився на народний танець. Окрім фізичних вправ у підготовці козаків застосовувалось загартування. Великого поширення серед запорожців набуло загартування водою, особливо в холодну пору року.

Після втрати Україною незалежності доля її фізичної культури в значній мірі залежала від держав-монополій.

2. Спорт України до здобуття незалежності.

До 1992 року спорт в Україні був складовою олімпійського руху Російської імперії (до 1917 р.), а в подальшому – СРСР.

На початку XVIII ст. в Російській імперії фізичне виховання, що було введено в навчальну програму різного типу шкіл.

До основних засобів фізичного виховання тоді належали: фехтування, верхова їзда, веслування, вітрильна справа, стрільба з пістолета, танці, ігри тощо. Особлива увага приділялась навчанню дворян вітрильній справі і веслуванню.

Власне на українських землях, що входили до складу Російської імперії, у першій половині XIX ст. спортивний рух зароджується. З'являються різні фехтувальні, стрілецькі, гімнастичні і плавальні приватні установи, при яких будуються спеціальні споруди: манежі, стрілецькі тири, іподроми. Починають проводитися перші імпровізовані змагання. Друкуються перші посібники, в яких висвітлюються основи техніки, тактики і методики навчання фехтуванню, плаванню, стрільбі та іншим видам спорту.

Разом з тим, усі перетворення, які відбулись у сфері фізичної культури в зазначений період, стосувалися лише панівного класу суспільства. Фізичне виховання простих людей мало лише самобутній народний характер і відбувалося не регулярно, епізодично.

У 1864 р. виходить новий “Статут гімназій і прогімназій”, за яким вперше гімнастику було додано до числа навчальних дисциплін у середній школі. Гімнастика, як навчальна дисципліна, належала до необов’язкових предметів. Займатися нею могли всі охочі, але в позакласний час.

У 1870 р. у жіночих гімназіях гімнастика стає обов’язковою навчальною дисципліною. Дівчата займалися: гімнастикою на снарядах, шведською гімнастикою (використання вправ для окремих частин тіла при обов’язковому прийнятті певного вихідного положення), рухливими іграми, їздою верхи і на велосипеді, танцями, плаванням та бігом на ковзанах.

У 1889 р. до курсу середньої школи додаються обов’язкові уроки військової гімнастики, для хлопців, що мало на меті підготувати учнів до військової служби.

Наприкінці XIX ст. – початку XX ст. фізичному вихованню у школах починають приділяти значно більше уваги. Великої популярності набувають

рухливі і спортивні ігри. Для їх організації та проведення в країні починають створюватися спортивно-ігрові майданчики.

Так, до 1912 р. на території спортивної арени у м. Одесі вже існувало 13 спеціалізованих ігрових полів.

Водночас, одним з пріоритетних напрямів у фізичному вихованні учнів стали заняття водними видами спорту. Організація і проведення занять залежали від географічного положення та кліматичних умов регіону. Тому не дивно, що найбільшого розвитку водні види спорту набули в південних регіонах України, берега яких омивалися морем та існувала достатня кількість річок та озер. Перші заняття з веслування були організовані в севастопольському Костянтинівському реальному училищі ще в 1894 році. Через рік (влітку 1895 р.) майстерності веслування та плавання почали навчати вихованців шести чоловічих навчальних закладів м. Одеси.

З 1909 року водний спорт впроваджується до жіночих навчальних закладів.

Починаючи з 1913 року, веслуванням і плаванням займалися учні 35 закладів освіти Одеського навчального округу. Загальна кількість спортсменів в окрузі складала 1385 осіб.

Значне місце водний спорт посідав у навчальних закладах Миколаєва. Тут у 1912 році на березі річки Південний Буг було створено учнівський яхт-клуб.

У 1900 р. за ініціативи Херсонського товариства сприяння фізичному вихованню дітей відкривається перший літній оздоровчий табір для учнів херсонських навчальних закладів. І цього ж 1900 р з метою оздоровлення організується колонія для ослаблених дітей. В подальшому оздоровчі колонії почали відкриватись і в інших містах України. Розміщувались літні колонії зазвичай у мальовничих природних місцях, біля моря, лиманів, на берегах річок, у лісі тощо. Для організації занять спортом на території колоній влаштовували гімнастичні містечка, кегельбани, будували купальні, організовували рухливі ігри, купували

човни, складали невеликі бібліотеки. Лікарі були зобов'язані кілька разів на тиждень відвідувати і оглядати відпочивальників.

1913 рік став дуже важливим для розвитку спорту України.

Цього року був утворений Київський олімпійський комітет. А також у Києві був побудований стадіон на базі “Спортивного поля”, що містилося на Лук'янівці, між вулицями Львівською, Глибочицькою та Дикою. Він мав криті трибуни на 1000 місць, відкриті трибуни на 1750 місць, а також майдан, де могли розміститися 2000 глядачів. Ця перша не тільки у Києві, але й в усій Росії, стаціонарна спортивна споруда була пристосована для футбольних, легкоатлетичних, ковзанярських змагань та велосипедних і мотоциклетних перегонів. На цій базі відбулися змагання Всеросійської Першої спортивної Олімпіади (див.рис. 3).

Рис. 3. Перша Всеросійська Олімпіада (Київ, 20-24.08.1913)

Це було поштовхом до подальшого розквіту українського спорту. Тому вже у 1923 році в Харкові відбулася I Всеукраїнська спартакіада, в якій взяло участь близько 300 спортсменів з 8 губерній, а на IV Всеукраїнській спартакіаді, що відбулася у 1927 році, на старті різних змагань вже вийшло понад 20 тисяч

спортсменів. Вперше в змаганнях взяли участь сільські колективи, а також спортсмени Німеччини і Чехословаччини.

Український спорт упевнено торував собі дорогу і на всесоюзній арені. Так, на I Всесоюзній спартакіаді у 1928 році українські спортсмени стали переможцями у багатьох видах спорту – гімнастиці, волейболі, гандболі, баскетболі, водному поло та ін.

Тридцять років стали періодом бурхливого розвитку українського спорту. У 1930 році було відкрито у Харкові Державний інститут фізичної культури України (ДФКУ). П'ять технікумів фізичної культури працювали в Києві, Дніпропетровську, Одесі, Луганську й Артемівську. У 1931 році в Харкові було відкрито науково-дослідний інститут фізичної культури, а в 1935 р. при ДФКУ була утворена вища школа тренерів.

В Україні виросла велика група спортсменів вищої кваліфікації. Наприклад, у 1935 році В. Титов встановив два світових рекорди з кульової стрільби. Важкоатлет Г. Попов, застосовуючи науково обґрунтовану систему підготовки, протягом трьох років (1938-1940 р.р.) встановив 126 рекордів СРСР, 79 з яких перевищували світові.

Інтенсивно розвивалась база для занять спортом. У 1940 році в Україні було вже 610 стадіонів і комплексних спортивних майданчиків, понад 2,5 тисяч футбольних полів, близько 1,5 тисячі спортивних залів та 15 тисяч ігрових майданчиків. Проте, спортсмени України були практично позбавлені можливості брати участь у змаганнях за кордоном.

Принципово новий етап розвитку спорту вищих досягнень почався в Україні після визнання МОК Олімпійського комітету СРСР і прийняття рішення про участь радянських спортсменів у Іграх XV Олімпіади в Гельсінкі, в 1952 році.

Незважаючи на відсутність досвіду участі в міжнародних змаганнях, спортсмени України вибороли у Іграх XV Олімпіади 10 золотих, 9 срібних і 1 бронзову медаль.

Олімпійських іграх у 50-60-ті роки кожна четверта золота медаль, здобута радянськими спортсменами, була українською. В цей період в Україні була

вихована плеяда видатних спортсменів сучасного олімпійського руху: гімнасти В. Чукарін, Л. Латиніна, Б. Шахлін; легкоатлети В.Голубничий, В. Крепкіна; важкоатлет Л. Жаботинський, плавчиня Г. Прозуменщикова; веслувальник О. Шапаренко.

Такі результати були відображенням добре відпрацьованої системи підготовки в Україні спортсменів вищої кваліфікації. Основними елементами цієї системи були:

- піклування держави про розвиток фізичного виховання, дитячо-юнацького спорту і спорту вищих досягнень;
- наявність організаційно-методичної системи масового спорту і спорту вищих досягнень;
- широка мережа спортивних споруд, колективів фізкультури, дитячих спортивних шкіл та інших організацій, зайнятих підготовкою спортсменів;
- популярність спорту серед населення України, особливо у дітей і молоді, здорова соціальна атмосфера навколо спорту вищих досягнень;
- ефективна система підготовки тренерів і організаторів спорту в інститутах і технікумах фізичної культури;
- високий рівень розвитку спортивної науки, перш за все теорії і методики спортивного тренування і спортивної фізіології.

Хто ж ті атлети, хто кував спортивну славу України за часів СРСР?

Віктор Чукарін – заслужений майстер спорту, чемпіон Ігор XV Олімпіади 1952 р. в Гельсінкі та Ігор XVI Олімпіади 1956 р. в Мельбурні, абсолютний чемпіон світу зі спортивної гімнастики. Людина-легенда, яка завоювала сім золотих медалей, відкрила епоху української гімнастики на олімпійському помості. Його життєвий та спортивний шлях – приклад мужності, героїзму та відданості спорту.

Лариса Латиніна – заслужений майстер спорту, дворазова абсолютна олімпійська чемпіонка зі спортивної гімнастики (1956, 1960 рр.), олімпійська чемпіонка у командній першості та вільних вправах (1964 р.), багаторазова чемпіонка світу. Володарка найбільшої в історії спорту колекції з 18 олімпійських

нагород, половина з яких найвищого ґатунку. Л. Латиніна належить до десятки найсильніших і найвидатніших спортсменів світу ХХ ст. Її успіхи занесено до Книги рекордів Гіннеса. Суперзірка сучасного олімпійського руху удостоєна Олімпійського ордена.

Борис Шахлін – заслужений майстер спорту, чемпіон Ігор XVI, XVII, XVIII Олімпіад, володар 13 олімпійських нагород, сім з яких найвищого ґатунку, багаторазовий чемпіон світу та Європи зі спортивної гімнастики. Володар колекції з 97 медалей (64 золоті, 22 срібні, 11 бронзових), які він здобув на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу, Європи та СРСР. За видатні заслуги в розвитку олімпійського руху та високі спортивні досягнення удостоєний Олімпійського ордена та багатьох урядових нагород.

Леонід Жаботинський – заслужений майстер спорту, дворазовий олімпійський чемпіон (1964, 1968 рр.), багаторазовий чемпіон світу з важкої атлетики у найпрестижнішій надважкій ваговій категорії. За другої половини 60-х років ХХ ст. його визнавали найсильнішою людиною планети. Протягом своєї спортивної кар'єри встановив 19 світових рекордів.

Валентин Манкін – заслужений майстер спорту, триразовий олімпійський чемпіон: у 1968 р. в Мехіко на яхті класу “Фінн”, у 1972 р. в Мюнхені – в класі “Темпест” і в 1980 р. в Москві – в класі “Зоряний”. У його активі також срібна медаль, отримана 1976 р. в Монреалі. Він – найвидатніший представник української вітрильної школи, один із найтитулованиших вітрильників світу, провідний фахівець із підготовки яхтсменів. Його видатні досягнення стали можливими завдяки винятковій вимогливості до себе та своєї професійної підготовки.

Зінаїда Турчина – заслужений майстер спорту, дворазова олімпійська чемпіонка (1976, 1980 рр.), бронзовий призер Ігор 1988 р., багаторазова володарка Кубка європейських чемпіонів у складі найсильнішої у світі протягом багатьох років жіночої гандбольної команди “Спартак” (Київ). Упродовж 20-річної кар'єри гандболістки найвищого класу З. Турчина здобула славу найкращої у світі розігравальниці. Міжнародна федерація гандболу визнала її найкращою

гандболісткою XX ст. Після закінчення активних занять гандболом вона очолює рідний клуб як його президент.

Юрій Сєдих – заслужений майстер спорту, найкращий металник молота в історії спорту, дворазовий олімпійський чемпіон (1976, 1980 рр.), срібний призер Ігор XXIV Олімпіади, чемпіон світу та Європи. Володар світового рекорду з метання молота (86 м 74 см), який уже більше ніж 20 років не може перевершити жодний спортсмен.

Валерій Борзов – заслужений майстер спорту, чемпіон Ігор XX Олімпіади 1972 р. з бігу на 100 та 200 м, володар однієї срібної (1972 р.) та двох бронзових (1976 р.) олімпійських медалей. Перший міністр спорту України в 1990-1997 рр. Перший президент НОК України (1990-1998 рр.). Народний депутат України 3-го і 4-го скликань. З 1994 р. член МОК. У 1996-2012 рр – президент Федерації легкої атлетики України. За високі спортивні досягнення та внесок у розвиток українського спорту у достоєний багатьох урядових нагород.

Сергій Бубка – заслужений майстер спорту, видатний легкоатлет сучасності. Доктор наук з фізичного виховання і спорту (2014). Чемпіон спорту ЮНЕСКО. Герой України (2001), кавалер ордена “За заслуги” I, II ступеня (1997, 1999), ордена князя Ярослава Мудрого III, IV, V ступеня (2008, 2011, 2012) та ордена Свободи (2021). Був визнаний найкращим спортсменом світу, чемпіон Ігор XXIV Олімпіади 1988 р., 35-разовий рекордсмен світу, який першим подолав 6-метровий рубіж. Десятиразовий чемпіон світу. Його ім’я занесено до Книги рекордів Гіннеса за найбільшу кількість установлених світових рекордів у стрибках із жердиною. Член МОК з 1999 р. Член виконкому МОК (2000–2008, 2012–дотепер). Віце-президент, а з 2005 до 2022 рік – президент Національного олімпійського комітету України. З 2015 р. – перший віце-президент Світової легкої атлетики (англ. World Athletics), раніше znana як Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій.

3. Сучасний стан олімпійського спорту в Україні після здобуття незалежності.

Свого часу усі перші намагання свідомих українців створити самостійний Національний олімпійський комітет України не дістали належної підтримки.

Призначена на червень 1990 року Конференція засновників НОК так і не була скликаною.

Асамблея засновників НОК України, фактично Перша сесія Генеральної асамблеї Національного олімпійського комітету України, розпочала свою роботу 22 грудня 1990 року в актовому залі Київського державного інституту фізичної культури і спорту.

Делегатами сесії було 210 осіб з усіх регіонів України, що репрезентували національні федерації, спортивні товариства і відомства, державні органи й установи, громадські організації, засоби масової інформації. Асамблея засновників НОК затвердила Статут НОК України.

Першим президентом НОК України було обрано дворазового олімпійського чемпіона, багаторазового чемпіона світу та Європи **Валерія Пилиповича Борзова**.

9 березня 1992 р. Виконком МОК визнав Національний олімпійський комітет України, із статусом тимчасового членства. 24 вересня 1993 р. на 101-й сесії МОК було прийнято знаменне для нашої країни та її спорту рішення про повне визнання НОК України.

На даний час, президентом НОК України є **Вадим Маркович Гутцайт** (з 17 листопада 2022 року).

Вадим Маркович – український фехтувальник, шабліст, олімпійський чемпіон. З 2020 по 2023рр. – міністр молоді та спорту України. З 2017 по 2023 рік президент федерації фехтування України.

З розпадом СРСР, коли обірвалися системоутворюючі зв'язки у пострадянських республіках, в різних напрямках життя суспільства почали виникати труднощі. Не оминув цей процес і спортивний рух.

Основними проблеми українського спорту у 1992-1993 рр. були:

- докорінна перебудова суспільства;
- економічна криза;
- політична нестабільність,
- відсутність структур управління олімпійським спортом;

- відсутність представництва в міжнародних структурах;
- обмежена кількість кваліфікованих суддів з олімпійських видів спорту;
- обмежена кількість досвідчених тренерів збірних олімпійських команд;
- відсутність достатньої фінансової бази спорту вищих досягнень та суттєвої підтримки з боку держави.

До 1992 року вся робота з підготовки збірних олімпійських команд здійснювалася на 90% фахівцями з усього Радянського Союзу. Виключення склали окремі видатні тренери України, які мали великий досвід роботи в якості головних і старших тренерів збірних олімпійських команд.

Саме силами цих фахівців вже до завершення 1992 р. було створено концепцію підготовки спортсменів України до XVII зимових Олімпійських ігор 1994 р. в Ліллекхаммері та Ігор XXVI Олімпіади 1996 р. в Атланті.

Основними положеннями концепції підготовки до XVII зимових Олімпійських ігор та Ігор XXVI Олімпіади були:

- органічний взаємозв'язок організаційних, матеріально-технічних, науково-методичних тощо компонентів підготовки спортсменів до олімпійських ігор;
- спрямованість всієї системи олімпійського спорту на демонстрацію найвищого, максимально можливого для кожного спортсмена результату на Олімпійських іграх;
- визначення елітної групи спортсменів вищої кваліфікації, здатних досягти результатів, необхідних для успішного виступу на Олімпійських іграх, і створення цій групі усіх необхідних умов, подібних закордонним конкурентам.

У концепції також були виділені пріоритетні **завдання**:

- загальної стратегії підготовки, її організації і матеріально-технічному забезпеченні;
- планування підготовки;
- системи відбору кандидатів до збірних команд і їх стартових складів;

- науково-методичного, медико-біологічного та інформаційного забезпечення підготовки спортсменів і команд;

- підготовки і підвищення кваліфікації кадрів.

4. Здобутки самостійної збірної команди України в іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх.

У складі збірної команди незалежної України наші спортсмени багаторазово піднімалися на найвищі сходинок п'єдесталу. Українські спортсмени відомі своїми досягненнями у всьому світі (табл. 1, 2, 3, 4).

Вперше в Іграх Олімпіад прозвучав гімн незалежної України завдяки перемозі борця вільного стилю Олега Кучеренка (вагова категорія до 48 кг), який став олімпійським чемпіоном на XXV Літніх Олімпійських іграх 1992 рік у Барселоні в складі об'єднаної команди.

Першою олімпійською чемпіонкою в історії виступу самостійної збірної команди України стала Оксана Баюл - фігуристка перемогла в одиночному розряді.

1996 рік (поки що) відзначився, як найкращий виступ Української збірної команди на Олімпіадах. Олімпійськими чемпіонами, зокрема, стали Інесса Кравець (потрійний стрибок), Володимир Кличко (бокс), а найбільшою зіркою - гімнастка Лілія Подкопаєва (дві золоті медалі).

Водночас Україна дебютувала і на Паралімпійських іграх у 1996 році, а у 1998 році – уперше виступила на Зимових Іграх. Сталося це у японському Нагано – українці завоювали дев'ять медалей, з яких сім - у лижних перегонях.

Триразовим паралімпійським чемпіоном тоді став 17-річний Петро Кардаш – він здобув “золото” на дистанції 5, 10 та 20 кілометрів.

Найтитлованішою спортсменкою України на Олімпіадах є Яна Клочкова – плавчиня здобула 5 медалей, з яких чотири – “золота”. Перші успіхи на Іграх Клочкова показала в Сідней-2000: вона виграла два “золота” та встановила світовий рекорд на дистанції 400 метрів комплексним плаванням.

Ганна Безсонова – одна з найвідоміших українських художніх гімнасток, а також одна з найтитулованіших у світі. Вона двічі виграла “бронзу” Олімпійських ігор у багатоборстві, а крім того п’ять разів здобувала “золото” чемпіонатів світу.

У 2008 році на Пекінській Олімпіаді Ольга Харлан, Галина Пундик, Олена Хомрова та Ольга Жовнір стали першими в історії олімпійськими чемпіонками у командному фехтуванні на шаблях.

Таблиця 1

ЗДОБУТКИ САМОСТІЙНОЇ ЗБІРНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНИ У ІГРАХ ОЛІМПІАД

Ігри	Золото	Срібло	Бронза	Загалом	Місце
1996 Атланта	9	2	12	23	9
2000 Сідней	3	10	10	23	21
2004 Афіни	8	5	9	22	13
2008 Пекін	7	4	11	22	11
2012 Лондон	5	4	10	19	14
2016 Ріо-де-Жанейро	2	5	4	11	31
2020 Токіо	1	6	12	19	44
Загалом	35	36	68	139	33

Таблиця 2

ЗДОБУТКИ САМОСТІЙНОЇ ЗБІРНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНИ У ЗИМОВИХ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ

Ігри	Золото	Срібло	Бронза	Загалом	Місце
1994 Ліллегаммер	1	0	1	2	13
1998 Нагано	0	1	0	1	18

2002 Солт-Лейк-Сіті	0	0	0	0	-
2006 Турин	0	0	2	2	25
2010 Ванкувер	0	0	0	0	-
2014 Сочі	1	0	1	2	20
2018 Пхьончхан	1	0	0	1	21
2022 Пекін	0	1	0	1	25

Таблиця 3

**ПЕРЕЛІК УКРАЇНСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ — ОЛІМПІЙСЬКИХ
ЧЕМПІОНІВ З 1994 ПО 2022 (ЗИМОВІ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ)**

Спортсмен	Вид спорту	Кількість золотих медалей	Дисципліна	Рік	Примітки
Оксана Баюл Дніпропетровська область	Фігурне катання	1	індивідуальні, жінки	1994	
Юлія Джима Київ	Біатлон	1	Естафета 4 x 6 км, жінки	2014	У складі команди
Олена Підгрушна Тернопільська область	Біатлон	1	Естафета 4 x 6 км, жінки	2014	У складі команди
Валя Семеренко Сумська область	Біатлон	1	Естафета 4 x 6 км, жінки	2014	У складі команди
Віта Семеренко Сумська область	Біатлон	1	Естафета 4 x 6 км, жінки	2014	У складі команди
Олександр Абраменко Миколаївська область	Фристайл	1	Акробатика, чоловіки	2018	

**ПЕРЕЛІК УКРАЇНСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ — ОЛІМПІЙСЬКИХ
ЧЕМПІОНІВ З 1994 ПО 2022 (ЛІТНІ ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ)**

Спортсмен	Вид спорту	Кількість золотих медалей	Дисципліна	Роки	Примітки
В'ячеслав Олійник Київ	Боротьба (спорт)	1	Греко-римська боротьба, напівважка вага, < 90 кг, чоловіки	1996	
Володимир Кличко Київська область	Бокс	1	Суперважка вага, понад 91 кг, чоловіки	1996	
Євген Браславець Дніпропетровська область	Вітрильний спорт	1	Двомісна яхта (470), чоловіки	1996	Разом з Ігорем Матвієнко
Ігор Матвієнко Дніпропетровська область	Вітрильний спорт	1	Двомісна яхта (470), чоловіки	1996	Разом з Євгеном Браславцем
Інеса Кравець Київ	Легка атлетика	1	Потрійний стрибок, жінки	1996	
Катерина Серебрянська АР Крим	Художня гімнастика	1	Індивідуальні, жінки	1996	
Лілія Подкопаєва Донецька область	Спортивна гімнастика	2	Абсолютна першість, жінки, вільні вправи, жінки	1996	
Рустам Шаріпов Харківська область	Спортивна гімнастика	1 ^[1]	Паралельні бруси, чоловіки	1996	
Тимур Таймазов Київ	Важка атлетика	1	Друга важка вага, <108 кг, чоловіки	1996	
Микола Мільчев Одеська область	Стрільба	1	Скіт, чоловіки	2000	
Яна Клочкова Київ	Плавання	4	200 м комплексне плавання, жінки (2), 400 м комплексне плавання, жінки (2)	2000 (2), 2004 (2)	

Валерій Гончаров Харківська область	Спортивна гімнастика	1	Паралельні бруси, чоловіки	2004	
Ельбрус Тедеев Київ	Боротьба (спорт)	1	Вільна боротьба, Напівсередня вага, <66 кг, чоловіки	2004	
Ірина Мерлені Львівська область	Боротьба (спорт)	1	Легка вага <48 кг, жінки	2004	
Наталія Скакун Київська область	Важка атлетика	1	Середня вага, <63 кг, жінки	2004	
Олена Костевич Чернігівська область	Стрільба	1	Пневматичний пістолет, 10 м, жінки	2004	
Юрій Нікітін Миколаївська область	Стрибки на батуті	1	Індивідуальні, чоловіки	2004	
Артур Айвазян Львівська область	Стрільба	1	Малокаліберна гвинтівка, лежачи, 50 м, чоловіки	2008	
Віктор Рубан Харківська область	Стрільба з лука	1	Індивідуальні, чоловіки	2008	
Галина Пундик Хмельницька область	Фехтування	1	Шабля, команда, жінки	2008	У складі команди
Інна Осипенко Київ	Веслування на байдарках і каное	1	Каяк, індивідуальні 500 м, жінки	2008	
Наталія Добринська Вінницька область	Легка атлетика	1	Семиборство, жінки	2008	
Олександр Петрів Львівська область	Стрільба	1	Швидкострільний пістолет, 25 м, чоловіки	2008	
Олена Хомрова Миколаївська область	Фехтування	1	Шабля, команда, жінки	2008	У складі команди
Ольга Жовнір Рівненська область	Фехтування	1	Шабля, команда, жінки	2008	У складі команди

Ольга Харлан Миколаївська область	Фехтування	1	Шабля, команда, жінки	2008	У складі команди
Василь Ломаченко Одеська область	Бокс	2	Легка вага <57 кг, чоловіки, Перша напівсередня вага <60 кг, чоловіки	2008, 2012	
Анастасія Коженкова Дніпропетровська область	Академічне веслування	1	Парні четвірки, жінки	2012	У складі команди
Катерина Тарасенко Дніпропетровська область	Академічне веслування	1	Парні четвірки, жінки	2012	У складі команди
Наталія Довгодько Київ	Академічне веслування	1	Парні четвірки, жінки	2012	У складі команди
Олександр Усик АР Крим	Бокс	1	Важка вага, <91 кг, чоловіки	2012	
Яна Дементєва Харківська область	Академічне веслування	1	Парні четвірки, жінки	2012	У складі команди
Яна Шемякіна Львівська область	Фехтування	1	Шпага, індивідуальні, жінки	2012	
Юрій Чебан Одеська область	Веслування на байдарках і каное	2	Каное-одиночки, 200 м, чоловіки	2012, 2016	
Олег Верняєв Київ	Спортивна гімнастика	1	Паралельні бруси, чоловіки	2016	
Жан Беленюк Полтавська область	Боротьба	1	Греко-римська боротьба, напівважка вага, ≥87 кг, чоловіки	2020	

Питання для перевірки знань:

1. Коли було утворено НОК України?
2. Які основні завдання НОК України?

3. Назвіть президентів НОК України в хронологічному порядку.
4. Які проблеми розвитку спорту України Вам відомі?
5. Окресліть здобутки українських спортсменів на Іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх.

Завдання для самостійної роботи:

Складіть список чемпіонів і призерів Олімпійських ігор, Чемпіонатів світу, які проживають у Вашому місті (регіоні), за схемою:

Назва міста (регіону) _____

Вид спорту	Рік здобуття нагороди назва змагань та міста проведення	Ім'я та прізвище спортсмена	Вид змагань	Кількість нагород		
				золота медаль	срібна медаль	бронзова медаль
веслування приклад	2008 р., О.І., м. Пекін	Інна Осипенко-Радомська	байдарка-одиночка, жінки 500м	1	-	-

ТЕМА 4. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ

1. Структура освіти в Україні.
2. Система вищої освіти в Україні.
3. Управління закладом вищої освіти.

1. Структура освіти в Україні.

Як вказано в Законі України “Про освіту” (Стаття 5), “1. Освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави.

2. Державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування”.

Метою освіти є всебічний розвиток людини, як особистості та найвищої цінності суспільства. Вона ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості.

Державна система освіти є незалежною від політичних, громадських і релігійних організацій, вона носить науковий, світський характер. Навчання в Україні дітей до 15 років є обов’язковим.

Управління освітою в Україні здійснюється на принципі поєднання діяльності органів державного управління освітою і органів громадського самоврядування.

Державними органами управління освітою є:

- Міністерство освіти і науки України;
- Інші міністерства і відомства, які мають навчально-виховні заклади (Міністерство молоді і спорту України, Міністерство охорони здоров’я, Міністерство аграрної промисловості);

• Департамент атестації кадрів Міністерства освіти і науки України (колишня Вища атестаційна комісія України).

В статті 6 Закону України “Про освіту” зазначається, що **засадами** державної політики у сфері освіти та **принципами освітньої діяльності** є:

- людиноцентризм;
- верховенство права;
- забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності;
- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами;
- забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування;
- науковий характер освіти;
- різноманітність освіти;
- цілісність і наступність системи освіти;
- прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень;
- відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб’єктів освітньої діяльності перед суспільством;
- інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти;
- інтеграція з ринком праці;
- нерозривний зв’язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями;
- свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб’єктів освітньої діяльності;
- академічна доброчесність;

- академічна свобода;
- фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом;
- гуманізм;
- демократизм;
- єдність навчання, виховання та розвитку;
- виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій;
- формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
- формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
- формування громадянської культури та культури демократії;
- формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;
- невтручання політичних партій в освітній процес;
- невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом);
- різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань;
- державно-громадське управління;
- державно-громадське партнерство;
- державно-приватне партнерство;
- сприяння навчанню впродовж життя;
- інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір;
- нетерпимість до проявів корупції та хабарництва;

- доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Освіта в Україні має будуватися за принципом рівних можливостей для всіх.

У статті 10 Закону України “Про освіту” зазначено складники та рівні освіти.

Невід’ємними складниками системи освіти є:

- дошкільна освіта;
- повна загальна середня освіта;
- позашкільна освіта;
- спеціалізована освіта;
- професійна (професійно-технічна) освіта;
- фахова передвища освіта;
- вища освіта;
- освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Рівнями освіти є:

- дошкільна освіта;
- початкова освіта;
- базова середня освіта;
- профільна середня освіта;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти;
- фахова передвища освіта;
- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти.

2. Система вищої освіти в Україні.

В системі освіти особливе місце займає вища освіта, яка здійснюється на базі повної середньої освіти.

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти (Закон України Про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004).

Вищі заклади освіти (ВЗО) здійснюють наступні види діяльності:

- підготовку фахівців різних рівнів кваліфікації;
- науково-дослідну роботу;
- підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів;
- підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів;
- культурно-освітню, видавничу, фінансово-економічну, господарську, науково-виробничу, комерційну діяльність;
- здійснення зовнішніх зв'язків.

Законодавство України про вищу освіту базується на **Конституції України** і складається із законів України “Про освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про вищу освіту” та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти (Стаття 5. Закон України Про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004):

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий /освітньо-творчий) рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування завдань дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Здобуття вищої освіти передбачає на кожному її рівні успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:

- 1) молодший бакалавр;
- 2) бакалавр;
- 3) магістр;
- 4) доктор філософії.

Молодший бакалавр – це освітній або освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти

освітньої програми, обсяг якої становить 120 кредитів Європейської кредитно-трансферної-накопичувальної системи (ЄКТС). Для здобуття освітнього ступеня молодшого бакалавра на основі фахової передвищої освіти заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти.

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Для здобуття освітнього ступеня бакалавра на основі освітнього ступеня молодшого бакалавра або на основі фахової передвищої освіти заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти.

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків від загальної кількості кредитів.

Доктор філософії – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді. Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг

освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії складає 30-60 кредитів ЄКТС.

Після завершення навчання у ЗВО здобувачам видаються **документи про вищу освіту (наукові ступені)**.

Документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (наукову) програму та пройшла атестацію.

Встановлюються такі види документів про вищу освіту (наукові ступені) за відповідними ступенями:

- диплом молодшого бакалавра;
- диплом бакалавра;
- диплом магістра;
- диплом доктора філософії.

Невід'ємною частиною диплома молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва є додаток до диплома європейського зразка, що містить структуровану інформацію про завершене навчання. У додатку до диплома наводиться інформація про результати навчання особи, освітні компоненти, отримані оцінки і здобуту кількість кредитів ЄКТС, а також відомості про національну систему вищої освіти України.

Національну систему вищої освіти становлять:

- 1) вищі навчальні заклади всіх форм власності;
- 2) рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти;
- 3) галузі знань і спеціальності;
- 4) освітні та наукові програми;
- 5) ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та ліцензійні умови провадження вищої освіти;
- 6) органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти;
- 7) учасники освітнього процесу.

Освітній процес в ЗВО здійснюється на основі **стандартів вищої освіти**, які затверджуються постановою Кабінету міністрів України.

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.

Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється:

- 1) Кабінетом Міністрів України;
- 2) центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- 3) галузевими державними органами, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти;
- 4) органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти;
- 5) Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук;
- 6) засновниками закладів вищої освіти;
- 7) органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки;
- 8) Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Безпосередньо процес надання освітніх послуг здійснюється в закладах вищої освіти. Основними їх завданнями в Законі України “Про вищу освіту”. вказуються такі:

- 1) провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;

2) для університетів, академій, інститутів – провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;

3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;

4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;

5) забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

6) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;

7) збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства;

8) поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян;

9) налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури;

10) вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників.

Заклад вищої освіти може діяти в одному із таких **статусів**:

- бюджетна установа;
- неприбутковий заклад вищої освіти;
- прибутковий заклад вищої освіти.

В Україні діють заклади вищої освіти таких типів:

1) **університет** – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

2) **академія, інститут** – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

3) **коледж** – галузевий заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра та/або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження. Коледж також має право здійснювати підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

Діяльність закладу вищої освіти провадиться на **принципах**:

1) автономії та самоврядування;

2) розмежування прав, повноважень і відповідальності засновника (засновників), державних органів та органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належить заклад вищої освіти, органів управління закладу вищої освіти та його структурних підрозділів;

3) поєднання колегіальних та єдиноначальних засад;

4) незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти).

На заклади вищої освіти покладені певні обов'язки:

1) вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;

2) мати внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти, у тому числі затверджену політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності);

3) створювати необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами;

4) оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань;

5) здійснювати освітню діяльність на засадах студентоцентрованого навчання.

Структура закладу вищої освіти, статус і функції його структурних підрозділів визначаються статутом закладу вищої освіти та положеннями про відповідні структурні підрозділи. Структура закладу вищої освіти, що не є бюджетною установою, може визначатися статутом закладу без дотримання вимог відповідної статті Закону України “Про вищу освіту”.

Основними структурними підрозділами закладів вищої освіти (крім коледжів, які не здійснюють підготовку бакалаврів) є факультети, кафедри, бібліотека.

Факультет - це структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних закладах вищої освіти в сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної та дуальної форм здобуття освіти (крім факультетів вищих військових закладів освіти, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів вищої освіти фізичного виховання і спорту, закладів вищої освіти культури та мистецтва).

Кафедра - це базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти державної (комунальної) форми власності (його філій, інститутів, факультетів), що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузевою групою спеціальностей, до складу якого входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як три з них мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання.

Заклад вищої освіти зобов'язаний мати у своєму складі бібліотеку.

Структурними підрозділами закладу вищої освіти можуть також бути: навчально-науковий інститут, наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри (сектори, частини, комплекси тощо), дослідні станції, конструкторські бюро, відділи аспірантури і докторантури, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, клінічні бази закладів медичної освіти, університетські клініки та лікарні, юридичні клініки, полігони, наукові парки, технопарки, музеї, оперні студії, навчальні театри, філармонії, інші підрозділи, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження, підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інститути післядипломної

освіти, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення, центри студентського спорту.

3.Управління закладом вищої освіти.

Безпосереднє управління діяльністю закладу вищої освіти здійснює його керівник (ректор). Його права, обов'язки та відповідальність визначаються законодавством і статутом закладу вищої освіти.

Керівник є представником закладу вищої освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених Законом України “Про вищу освіту” і статутом закладу вищої освіти.

Керівник закладу вищої освіти здійснює такі основні види діяльності:

- 1) організовує діяльність закладу вищої освіти;
- 2) вирішує питання фінансово-господарської діяльності закладу вищої освіти;
- 3) видає накази і розпорядження, дає доручення;
- 4) відповідає за результати діяльності закладу вищої освіти перед засновником;
- 5) є розпорядником майна і коштів;
- 6) забезпечує виконання фінансового плану (кошторису), укладає договори;
- 7) призначає на посаду та звільняє з посади працівників;
- 8) забезпечує охорону праці, дотримання законності та порядку;
- 9) визначає функціональні обов'язки працівників;
- 10) формує контингент осіб, які навчаються у закладі вищої освіти;
- 11) відраховує з закладу вищої освіти та поновлює на навчання в ньому здобувачів вищої освіти;
- 12) забезпечує організацію та здійснення контролю за виконанням навчальних планів і програм навчальних дисциплін;

13) контролює дотримання всіма підрозділами штатно-фінансової дисципліни;

14) здійснює контроль за якістю роботи педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників;

15) забезпечує створення умов для здійснення дієвого та відкритого громадського контролю за діяльністю закладу вищої освіти;

16) сприяє та створює умови для діяльності органів студентського самоврядування, організацій профспілок працівників закладу вищої освіти і студентів, громадських організацій, які діють у закладі вищої освіти;

17) сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази закладу вищої освіти, створює належні умови для занять масовим спортом;

18) спільно з виборними органами первинних організацій профспілок працівників закладу вищої освіти і студентів подає для затвердження вищому колегіальному органу громадського самоврядування закладу вищої освіти правила внутрішнього розпорядку та колективний договір і після затвердження підписує їх.

Керівництво факультетом здійснює декан.

Декан факультету може делегувати частину своїх повноважень своїм заступникам: з навчальної роботи, наукової, виховної тощо. Повноваження керівника факультету визначаються положенням про факультет, яке затверджується вченою радою закладу вищої освіти.

Декан факультету видає розпорядження щодо діяльності відповідного факультету, які є обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу факультету і можуть бути скасовані керівником закладу вищої освіти, якщо вони суперечать законодавству, статуту закладу вищої освіти чи завдають шкоди інтересам закладу вищої освіти.

Керівництво кафедрою здійснює завідувач кафедри, який не може перебувати на посаді більш як два строки.

Керівник кафедри повинен мати науковий ступінь та/або вчене звання відповідно до профілю кафедри. Керівник кафедри обирається за конкурсом таємним голосуванням вченою радою закладу вищої освіти строком на п'ять років з урахуванням пропозицій трудового колективу факультету та кафедри. Керівник закладу вищої освіти укладає з керівником кафедри контракт.

Керівник кафедри забезпечує організацію освітнього процесу, виконання навчальних планів і програм навчальних дисциплін, здійснює контроль за якістю викладання навчальних дисциплін, навчально-методичною та науковою діяльністю викладачів.

Питання для перевірки знань:

1. За якими освітньо-кваліфікаційними рівнями здійснюється підготовка фахівців в Україні?
2. Які типи закладів вищої освіти діють в Україні?
3. Які види діяльності здійснюють ЗВО?
4. Яка структура закладу вищої освіти?

Завдання для самостійної роботи:

Входження України в європейський освітній простір.

Продовжіть речення:

Болонську декларацію ухвалено _____

На сьогоднішній день кількість країн, що зобов'язалися привести свої освітні системи у відповідність до єдиного стандарту _____

У _____ році в Бергені Болонську декларацію підписав міністр освіти України.

Мета декларації – встановлення європейської зони вищої освіти, а також активізація європейської системи вищої освіти у світовому масштабі.

Основними завданнями Болонського процесу є:

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VI, ст.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. С. 71.
2. Болонський процес - Вища освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://vuz.org.ua/bolonskyj-protses>
3. Болонська декларація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.molod.sumy.ua/korysna-informatsiia/bolonskyi-protses/item/85-bolonska-deklaracziya.html>

ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Спрямованість навчального процесу в закладах вищої освіти.
2. Навчальний час здобувача вищої освіти.
3. Організаційні форми навчального процесу.
4. Види та форми контролю.
5. Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти.

1. Спрямованість навчального процесу в закладах вищої освіти.

Навчальний процес у вищій школі України орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення знань, швидкої адаптації до змін в соціально-культурній сфері та організації праці в умовах ринкової економіки.

Основним завданням навчального процесу у вищій школі є цілеспрямована і планомірна підготовка майбутніх фахівців різного профілю до творчої діяльності у сучасному суспільстві.

Навчальний процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності та безперервності, і зводиться до системи заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти.

Зміст освіти – це науково обґрунтований навчальний матеріал, засвоєння якого забезпечує особі здобуття вищої освіти і певної кваліфікації.

Зміст освіти формується на основі Законів України “Про освіту” (2017), “Про вищу освіту” (2014), інших нормативних актах МОН України та ЗВО і відображається в підручниках, посібниках, методичних матеріалах, а також в процесі проведення навчальних занять.

Зміст освіти у ЗВО включає нормативний та вибірковий компоненти. Нормативний компонент змісту освіти визначається відповідним державним стандартом освіти. Вибірковий – закладом вищої освіти.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу включає:

- державні стандарти освіти;
- освітньо-професійні програми;
- навчальні плани;
- навчальні та робочі програми з усіх дисциплін;
- програми практик;
- підручники і навчальні посібники;
- контрольні роботи з навчальних дисциплін;
- контрольні завдання до семінарських, лабораторних і практичних занять;
- індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи;
- методичні матеріали з питання виконання курсових і дипломних робіт.

Освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки є переліком обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін із зазначенням обсягу годин, відведених для їх вивчення і форм підсумкового контролю. Нормативна частина змісту освіти визначається державними стандартами освіти, а вибіркова – вищим навчальним закладом.

Основним нормативним документом, що визначає організацію навчального процесу є навчальний план.

Навчальний план – це нормативний документ, що визначає перелік і обсяг навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми і обсяг проведення навчальних занять, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю.

Зміст та вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни визначаються навчальною програмою дисципліни. Для кожної навчальної дисципліни, яка входить до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО складається робоча навчальна програма дисципліни.

Робоча навчальна програма містить виклад конкретного змісту дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та обсяг, визначає

форми і засоби підсумкового контролю.

Складовими робочої навчальної програми є:

- тематичний план;
- засоби проведення поточного і підсумкового контролю;
- перелік навчально-методичної літератури.

Відповідальність за відповідність рівня підготовки студентів вимогам державних стандартів освіти несуть керівники факультетів і кафедр.

Індивідуальний навчальний план студента складається на підставі робочого навчального плану і включає всі нормативні навчальні дисципліни та частину вибіркового навчального плану. Вибіркові навчальні дисципліни включені до індивідуального навчального плану студента є обов'язковими для вивчення.

Студент є відповідальним за виконання індивідуального навчального плану.

2. Навчальний час здобувача вищої освіти.

Обліковими одиницями **навчального часу** студента є академічна година, навчальний день, тиждень, семестр, курс, рік.

Академічна година – це мінімальна облікова одиниця навчального часу. Тривалість академічної години становить, як правило, 45 хвилин.

Дві академічні години утворюють пару академічних годин.

Навчальний день – складова частина навчального часу студента тривалістю не більше 9 академічних годин.

Навчальний тиждень – складова частина навчального часу студента тривалістю не більше 54 академічних годин (18 кредитів).

Навчальний семестр – складова частина навчального часу студента, що закінчується підсумковим семестровим контролем. Тривалість семестру визначається навчальним планом.

Кредит – це три академічні години навчальних занять та самостійної роботи у навчальному тижні протягом навчального семестру. Час, відведений для проведення підсумкового контролю, не входить у кредит.

Навчальний курс – завершений період навчання студента протягом навчального року. Тривалість перебування студента на навчальному курсі включає час навчальних семестрів, підсумкового контролю та канікул.

3. Організаційні форми навчального процесу.

Навчальний процес у закладах вищої освіти здійснюється у формах навчальних занять, виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи, практичної підготовки, підвищення спортивної майстерності та контрольних заходів.

Основними видами навчальних занять є: лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, індивідуальні заняття і консультації.

Лекція – основна форма проведення навчальних занять, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу, у вищій школі. Вона являє собою усний виклад предмета викладачем, а також публічне читання на яку-небудь тему.

Мета лекції – розкрити основні положення теми, досягнення науки, з’ясувати невіршені проблеми, узагальнити досвід роботи, дати рекомендації щодо використання основних висновків за темами на практичних заняттях.

Лектору слід дотримуватись навчальної програми щодо тематики занять, але він не обмежений в трактуванні навчального матеріалу та в формах і засобах його подачі. Лекції, які не охоплені навчальною програмою, проводяться в окремо відведений час.

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, на якому особа, що навчається, зокрема учень, слухач, студент, курсант тощо, під керівництвом викладача особисто проводить натурні або імітаційні експерименти, чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни; набуває практичних навичок роботи з лабораторним

устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться у навчальних лабораторіях з використанням пристосованого до умов навчального процесу устаткування (лабораторні макети, установки тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, у школі, на виробництві, в наукових лабораторіях).

Лабораторне заняття проводиться з студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи. Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Заміна лабораторних занять іншими видами навчальних занять, як правило, не дозволяється.

Лабораторне заняття включає проведення поточного контролю підготовленості студентів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми заняття, оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист перед викладачем. Виконання лабораторної роботи оцінюється викладачем. Підсумкова оцінка виставляється в журналі обліку виконання лабораторних робіт. Підсумкові оцінки, отримані студентом за виконання лабораторних робіт, враховуються при виставленні семестрової підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Практичні заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідних завдань.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку проблеми викладачем, обговорення і розв'язання завдань, їх оцінку. Кількість студентів на практичному занятті не повинна перевищувати половину складу академічної групи.

Семинар – форма групових занять з предмета або окремої теми студентів закладах вищої освіти, учнів школи тощо, що відбувається під керівництвом викладача. Існує також науковий семінар – форма колективного обговорення наукових проблем.

Індивідуальні заняття – проводяться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовленості та розкриття творчих здібностей.

Види, обсяг і форми індивідуальних навчальних занять, а також форми та методи контролю визначаються індивідуальним навчальним планом студента. Індивідуальні заняття проводяться за окремим графіком.

Специфіка навчання на факультеті фізичного виховання і спорту вимагає більш широкого застосування індивідуальних занять як для оволодіння навчальними дисциплінами, так і під час підвищення спортивної майстерності з обраного виду спорту.

Консультації – є навчальним заняттям, під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування. Організація консультацій передбачається як для груп, так і для окремих студентів, якщо стосується питань, пов'язаних з виконанням індивідуальних завдань або планів спортивної підготовки.

Крім занять, які здійснюються безпосередньо під керівництвом викладача, існують інші їх форми, коли задану роботу студенти виконують самостійно під опосередкованим супроводом викладача. До них відносяться: індивідуальні завдання, самостійні роботи, виробничі практики.

Індивідуальне завдання – це студентська наукова робота, виконання якої передбачає поглиблення знань студента з окремої важливої проблеми курсу певної навчальної дисципліни, вивчення найпростіших форм наукового дослідження.

Індивідуальні завдання виконуються у формі рефератів, курсових, дипломних (кваліфікаційних) робіт, написання наукових статей, виступів (доповідей) на наукових конференціях тощо в терміни, передбачені навчальним планом.

Курсові роботи виконуються з метою закріплення і поглиблення знань та їх застосування при вирішенні комплексних фахових завдань. Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни. Курсові роботи захищаються перед комісією відповідної кафедри.

Дипломні (кваліфікаційні) роботи призначені для об'єктивного контролю ступеня сформованості умінь та знань розв'язувати типові завдання.

Дипломні (кваліфікаційні) проєкти (роботи) виконуються на завершальному етапі навчання студентів і передбачають:

- систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування їх під час розв'язання конкретних наукових та практичних завдань;
- розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних з темою проєкту (роботи).

Наукові статті – різновид наукових публікацій, що описує дослідження чи групу досліджень. Наукові статті публікуються в наукових журналах та збірниках наукових робіт. Наукова стаття є одним з найбільш поширених способів публікації наукових результатів.

Доповідь – один із видів монологічного мовлення, а саме публічне, розгорнуте, офіційне повідомлення з певного питання, засноване на залученні документальних даних.

Зміст доповіді – це представлена інформація, що відображає сутність питання або дослідження щодо певної ситуації. Часто складається з інформації про службову справу, що спрямовується керівництву або вищій посадовій особі.

Мета доповіді – інформувати кого-небудь про що-небудь. Разом з тим, доповіді можуть містити такі елементи, як рекомендації, пропозиції або інші мотиваційні поради. Доповідь часто має структуру наукового дослідження: вступ, методи, результати та обговорення.

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Вона основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових занять час. Робочим навчальним планом повинно бути відведено від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу студента для самостійної роботи. Самостійна робота студента закладу вищої фізкультурної освіти може виконуватись не лише в бібліотеці, навчальному кабінеті, лабораторії, але й в умовах тренувального збору та під час переїзду до місць змагань. Самостійна робота забезпечується чітким індивідуальним графіком навчання студента, наявністю відповідних підручників, навчальних та методичних посібників, текстів лекцій викладача та власними конспектами лекцій, відповідної наукової і періодичної літератури.

Зміст самостійної роботи студента визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами і завданнями викладача.

Практична підготовка студентів має на меті набуття ними професійних навичок та вмінь. Вона проводиться в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом викладача закладу вищої освіти та спеціаліста з конкретного фаху.

Практична підготовка студентів факультету фізичного виховання і спорту здійснюється:

- в фізкультурних організаціях (комітети з фізичної культури і спорту, добровільні спортивні товариства, спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, школи вищої спортивної майстерності, спортивні споруди);
- в навчальних закладах (школи, училища, заклади вищої освіти, виховні установи);

- в установах охорони здоров'я (лікарні, будинки відпочинку, санаторії, консультативні пункти).

Практична підготовка регламентується навчальним планом закладу вищої освіти та “Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України”, затвердженого МОН України (Наказ №93)

Загальну організацію практик та контроль за її проведенням здійснює керівник практики. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практик забезпечують відповідні кафедри навчального закладу.

Спортивне вдосконалення студентів факультету фізичного виховання і спорту є найважливішою ланкою їх підготовки. Значимість рівня спортивної підготовленості є надзвичайно важливою. Особливість спортивної діяльності полягає в тому, що деякі її аспекти неможливо вивчити, а можна лише відчувати. Причому відчувати на відповідному досить високому змагальному рівні. З цією метою у підготовку майбутніх фахівців спорту уведена навчальна дисципліна “Підвищення спортивної майстерності”.

Метою дисципліни “Підвищення спортивної майстерності” є формування у студентів здатностей використовувати теоретичні знання, навички і вміння у процесі педагогічної діяльності в галузі фізичної культури і спорту, забезпечення студентів необхідними теоретичними і практичними знаннями зі спортивного тренування та підвищення ними спортивної майстерності в обраній спеціалізації.

4. Види та форми контролю.

Контроль знань і умінь здобувачів вищої освіти є важливою складовою процесу навчання. Він дає можливість порівняти досягнуті здобувачами результати навчання із запланованими.

Виділяють такі види контролю:

- *поточний контроль* – здійснюється на усіх видах занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи;

- **модульний контроль** – дає можливість оцінювання компетентностей студентів, набутих під час засвоєння окремого модуля дисципліни;

- **підсумковий контроль** – включає семестровий контроль та атестацію осіб, які здобувають ступінь бакалавра, магістра.

Різні види контролю можуть здійснюватися у наступних формах:

Поточний контроль:

- усне або письмове опитування;
- експрес-контроль на практичних заняттях та лекціях;
- виступи студентів при обговоренні питань;
- тестування (комп'ютерне);
- практичне виконання певних фізичних вправ.

Модульний контроль:

- це сума балів, отриманих студентом за виконання усіх видів робіт, передбачених цим модулем.

Підсумковий контроль:

- семестровий: екзамен чи залік з навчальної дисципліни;
- атестація осіб, які здобувають ступінь бакалавра або магістра: захист дипломної роботи або складання державних екзаменів.

5. Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти.

У “Положенні про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського” (2016) вказується:

Академічна доброчесність – дотримання принципів добropорядності і чесності в академічному процесі; невикористання таких елементів, як списування, плагіат.

Автор – фізична особа, творчою працею якої створено твір.

Твір (робота, матеріал) – інформація, як результат наукової чи навчально-методичної діяльності конкретної особи (чи у співавторстві), представлена на паперових носіях або в електронному вигляді у мережі Інтернет (монографія, підручник, навчальний посібник, стаття, тези, препринт, автореферат і рукопис дисертації (дисертаційна робота), магістерська чи бакалаврська робота, курсова робота чи проект, реферат, есе, контрольна робота тощо).

Плагіат – привласнення авторства на запозичений твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях запозичень без посилання на автора. Використання запозичених текстів у письмових роботах допускається за умови, що зазначені всі джерела запозичень.

Плагіат академічний – плагіат в академічному середовищі.

Цитата – порівняно стислий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого (у тому числі оприлюдненого у мережі Інтернет) твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерело цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими власні твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

Унікальність твору (роботи, матеріалу) – співвідношення (%) матеріалу, що не має збігів з іншими публікаціями, до загального обсягу матеріалу.

Перевірці на академічний плагіат підлягають: курсові та кваліфікаційні (дипломні проекти) роботи здобувачів вищої освіти ступенів “бакалавр” і “магістр”, підручники, навчальні посібники, конспекти лекцій, монографії та інші роботи, рукописи статей, тези доповідей, дисертаційні роботи і автореферати.

Перевірка науково-методичних праць, рукописів статей, тез доповідей, дисертаційних робіт і авторефератів проводиться за допомогою одного або декількох програмно-технічних засобів (перелік рекомендується окремою методичною інструкцією) з визначенням унікальності роботи. Вона здійснюється

на етапі представлення матеріалів робіт для розгляду спеціалізованою радою, редакційною колегією або кафедрою.

Відсоток унікальності складає(орієнтовна шкала (%)) до загального обсягу матеріалу):

90-100 % – унікальність вважається високою і робота допускається до опублікування;

70-89 % – середня унікальність, робота потребує доопрацювання та повторної перевірки;

51-69 % – низька унікальність, робота потребує суттєвого доопрацювання та повторної перевірки;

50 % і нижче – низька унікальність, робота відхиляється без права подальшого розгляду.

Перевірку на академічний плагіат навчальних та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти ступенів “бакалавр” і “магістр” здійснює безпосередньо керівник кваліфікаційної роботи на етапі загальної її перевірки.

Результати перевірки на академічний плагіат оформлюються протоколом у вигляді рішення щодо дозволу до опублікування матеріалів, допуску до захисту, відправки матеріалів на доопрацювання або відхилення без права подальшого розгляду.

Задля попередження плагіату здійснюються такі заходи, як інформування здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців про необхідність дотримання правил академічної етики; організації заходів з популяризації основ інформаційної культури; запровадження в курс вивчення відповідних дисциплін (“Вступ до спеціальності”, “Основи наукових досліджень” тощо) знань про дотримання вимог коректного використання інформації з інших джерел та оформлення цитувань; ознайомлення здобувачів вищої освіти й співробітників з “Положенням про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та

здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського” (2016).

Питання для перевірки знань:

1. Які Ви знаєте форми навчання у закладі вищої освіти?
2. Охарактеризуйте види та форми контролю у закладі вищої освіти.
3. На вашу думку, що означає дотримуватись академічної доброчесності?

Завдання для самостійної роботи:

Сторінки історії ВДПУ ім. М. Коцюбинського

Запишіть основні етапи становлення Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, відповідаючи на питання:

- 1) коли і під якою назвою був заснований наш університет?
- 2) хто був першим директором нашого навчального закладу?
- 3) які навчальні предмети викладались студентам у перші роки існування навчального закладу?
- 4) в якому році вінницький вчительський інститут був реорганізований в інститут народної освіти?
- 5) в якому році наш інститут став педагогічним?
- 6) як була організована робота інституту в роки другої світової війни та у післявоєнні роки?
- 7) вкажіть роки започаткування нових факультетів;
- 8) в якому році інститут реорганізовано в педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського?
- 9) скільки інститутів та факультетів діє в нашому університеті на сьогоднішній день?
- 10) відзнаки нашого університету.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Драчук С.П., Кузьмик В. Б. Вступ до спеціальності: курс лекцій.– Вінниця: Глобус-прес, 2008. – С. 7-24.
2. Подолінний А. М., Хоменко Б.В. 90 років Вінницькому державному педагогічному університету імені Михайла Коцюбинського – Вінниця, 2002. – 187с.
3. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського святкує своє 90-річчя // Освіта, 2002. – №49. – 23 жовтня.
4. Вінницький державний педагогічний університет: Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.vspu.edu.ua/index.php?p=history>

ТЕМА 6. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

1. Поняття: професія, спеціальність та спеціалізація.
2. Посади фахівців спеціальності 017 Фізична культура і спорт.
3. Особа тренера в сучасному спорті.

1. Поняття: професія, спеціальність та спеціалізація.

Вибір професії має надзвичайно важливий вплив на подальше життя людини. Від вибору професії залежить її майбутній соціальний статус, затребуваність у житті, а також рівень матеріального добробуту.

Професія – рід трудової діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних знань, практичних навичок, одержаних шляхом спеціальної освіти, навчання чи досвіду, які дають можливість здійснювати роботу в певній галузі.

В межах практично кожної професії існують відмінності професійної діяльності, що конкретизуються в спеціальностях.

Спеціальність – комплекс відповідного рівня знань і практичних навичок, набутих людиною у рамках конкретної професії, які дають їй можливість займатися певним видом діяльності у відповідній галузі.

Галузь знань – основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка.

Галузь за якою ви навчатесь – 01 Освіта / Педагогіка.

Спеціальність: 017 Фізична культура і спорт. Тренер з видів спорту.

У свою чергу, в рамках певної спеціальності може спостерігатися деталізація виконуваних функцій.

Спеціалізація – набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності тощо.

2. Посади фахівців спеціальності 017 Фізична культура і спорт.

Підготовка спеціалістів у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 017 “Фізична культура і спорт” спрямована на підготовку фахівців, здатних розв’язувати складні як теоретичні, так і практичні завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту або у процесі навчання.

Як вказано в “Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери фізичної культури і спорту”, Випуск 85 “Спортивна діяльність”, розрізняють такі *професійні назви роботи*:

Керівні посади :

Виконавчий директор федерації виду спорту

Генеральний секретар федерації виду спорту

Голова клубу (спортивного)

Головний тренер команди (збірної, клубної)

Державний тренер з виду спорту (збірної)

Директор (інший керівник) підприємства, установи, організації фізкультурно-спортивної спрямованості

Директор комплексу (оздоровчого, спортивного, туристського)

Директор навчального (навчально-тренувального) центру

Директор школи (вищої спортивної майстерності, спеціалізованої дитячо-юнацької, спортивно-технічної і т. ін.)

Завідувач бази спортивної

Завідувач господарства

Завідувач складу

Завідувач спортивної споруди

Завідувач човнової станції

Керівник фізичного виховання

Начальник відділу

Начальник (завідувач) тренажерного комплексу (залу)

Начальник клубу (аероклубу, службового собаківництва, спортивно-технічного, стрілецько-спортивного)

Начальник команди з виду спорту (збірної, клубної)

Начальник управління

Президент федерації виду спорту

Професіонали:

Акомпаніатор

Інженер-технолог (хімічні технології) з виготовлення штучного льоду

Методист з фізичної культури

Психолог у закладах сфери фізичної культури і спорту (базова посада - психолог)

Фахівці:

Відповідальний секретар федерації виду спорту

Інструктор з фізкультури

Інструктор-методист з альпінізму

Інструктор-методист з виробничої гімнастики

Інструктор-методист з туризму

Інструктор-методист з фізичної культури та спорту

Інструктор-методист спортивної школи

Інструктор-методист тренажерного комплексу (залу)

Інструктор навчально-тренувального пункту

Масажист спортивний

Механік з технічних видів спорту

Спортсмен-інструктор

Спортсмен-інструктор збірної команди України

Спортсмен-професіонал з виду спорту

Суддя з виду спорту

Технік з експлуатації та ремонту спортивної техніки

Тренер-викладач з виду спорту (спортивної школи, секції і т. ін.)

Тренер з виду спорту (федерації, збірної чи клубної команди, спортивної школи і т. ін.)

Фахівець з виготовлення штучного льоду

Фахівець сфери фізичної культури і спорту

Робітники

Водій транспортно-прибиральної машини (для льодоприбирання)

Інструктор із спортивного рибальства

Інструктор підводного плавання (рекреаційний дайвінг)

Інструктор тирю (малокаліберного, пневматичного)

Моторист

Перекладач жестової мови (сурдоперекладач)

Ремонтувальник площинних спортивних споруд

Робітник з догляду за тваринами (кіньми)

Слюсар-ремонтник (з ремонту спортивної зброї та спорядження)

Столяр судновий (з ремонту спортивних суден)

Судноводій маломірного моторного судна

Тренер коней.

3. Особа тренера в сучасному спорті.

На сьогодні тренер-викладач – це одна з найважливіших постатей в спорті.

Сучасні українські тренери готуються у закладах вищої освіти. Водночас більшість тренерів мають власний значний досвід спортивної діяльності та великий багаж знань з різних напрямів науки: теорії спорту, медико-біологічних дисциплін, біомеханіки спорту, гуманітарних наук, тощо.

Тренери, відповідно до рівня освіти, виконуваних функцій, досягнень своїх учнів, можуть отримати відповідну категорію: другу, першу, вищу. Тренерська категорія є офіційним визнанням професійних досягнень тренера-викладача. За

підготовку спортсменів, які мають видатні досягнення з обраного виду спорту тренеру може бути присвоєно звання “Заслужений тренер України”. В окремих випадках “Заслужений працівник фізичної культури”.

Праця тренера має творчий характер і є залежною від кінцевого результату, тобто досягнень спортсменів на змаганнях. Саме тому, роботу тренера обирають переважно незалежні, впевнені у своїх силах особистості, що не бояться ризику та відповідальності.

Професійна майстерність тренера є синтезом його постійно зростаючих професійних знань та вмінь, особистих якостей та організаційних здібностей.

До завдань та обов'язків *тренера-викладача з виду спорту (спортивної школи, секції і т. ін.)* входить:

- виконання посадових обов'язків згідно з положенням про заклад з урахуванням специфіки організації навчально-тренувального та змагального процесу;
- здійснення навчально-тренувального процесу відповідно до вимог навчальних програм з видів спорту;
- розроблення річних, поточних та індивідуальних планів підготовки;
- ведення систематичного обліку та аналізу результатів своєї роботи з вихованцями, використовуючи при цьому ефективні методи спортивної підготовки та оздоровлення спортсменів;
- формування у вихованців вмінь і навичок навчально-тренувальної роботи з урахуванням їх індивідуальних можливостей та інтересів;
- розвиток фізичних якостей відповідно до задатків та запитів вихованців;
- контроль своєчасності проходження вихованцями медичного обстеження в установленому порядку;
- відбір та орієнтація перспективних дітей і підлітків для подальшого удосконалення спортивного результату;

- контроль за додержанням вихованцями норм морально-етичної поведінки;

- контроль виконання вимог, що регламентують організацію навчально-тренувального процесу;

- контроль та відповідальність за додержання норм антидопінгового та санітарно-гігієнічного законодавства;

- пропаганда здорового способу життя;

- підвищення професійного рівня;

- виховання поваги до державної символіки, принципів загальнолюдської моралі;

- додержання вимог статуту спортивної школи;

- виконання правила внутрішнього трудового розпорядку та посадових обов'язків;

- участь у роботі тренерської ради спортивної школи.

Старший тренер-викладач виконує обов'язки, визначені для тренерів-викладачів, а також:

- здійснює контроль за діяльністю тренерів-викладачів з виду спорту;

- несе відповідальність за організацію навчально-тренувального процесу;

- проводить тренерські ради;

- організовує заходи з підвищення кваліфікації тренерів-викладачів;

- несе відповідальність за результати виступів спортсменів на змаганнях;

- здійснює контроль та несе відповідальність за додержання норм антидопінгового законодавства.

За вимогами, зазначеними у “Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників сфери фізичної культури і спорту”, тренер-викладач з обраного виду спорту **повинен знати:** Конституцію України; Закони України “Про фізичну культуру і спорт”, “Про антидопінговий контроль у спорті”; нормативно-правові акти, які застосовуються у сфері фізичної культури і спорту; нормативно-

правові акти з питань охорони здоров'я, охорони праці; основи методики спортивного тренування; особливості навчально-тренувальної, виховної, наукової та лікувально-профілактичної роботи; новітні технології та сучасну методику спортивного тренування; правила спортивних змагань з виду спорту; основні організаційні засади навчально-тренувальної, виховної роботи у команді; правила внутрішнього трудового розпорядку; правила і норми охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Кваліфікаційними вимогами до тренера-викладача є вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра та спеціальністю відповідної галузі знань. Без вимог до стажу роботи.

Питання для перевірки знань:

1. Дайте визначення поняттям “професія”, “спеціальність”, “спеціалізація”.
2. Яким є основне призначення тренера-викладача?
3. В яких організаціях та установах можуть працювати фахівці спеціальності 017 Фізична культура і спорт?
4. Окресліть обов'язки тренера.
5. Розкрийте основний зміст роботи тренера-викладача.

Завдання для самостійної роботи:

Сторінки історії факультету фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Запишіть основні етапи становлення інституту фізичного виховання і спорту відповідаючи на питання:

- 1) коли у вінницькому педагогічному інституті було відкрито факультет фізичного виховання і які обставини спонукали до його відкриття?
- 2) хто був першим деканом факультету фізичного виховання?

3) скільки осіб першого набору навчалися на факультеті фізичного виховання?

4) в яких роках факультет фізичного виховання займав перші місця в комплексній спартакіаді педагогічних вишів України?

5) в якому році збірна команда факультету стала чемпіоном першої універсиади України?

6) за якими напрямками здійснює підготовку фахівців на денній і заочній формах факультет фізичного виховання і спорту?

7) які кафедри забезпечують навчально-виховний процес факультету фізичного виховання і спорту і хто їх очолює?

Література для виконання самостійної роботи:

1. Драчук С. П., Кузьмик В. Б. Вступ до спеціальності: курс лекцій. – Вінниця: Глобус-прес, 2008. – С. 25-40.

2. Лозовський І. Р., Козлова К. П. Інституту фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету – 50! – Вінниця, 2006. – 192с.

3. Інститут фізичного виховання і спорту. ВДПУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.vspu.edu.ua/faculty/sport/sport.php>

ТЕМА 7. НАВЧАННЯ І ПОБУТ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Права і обов'язки студентів.
2. Студентське самоврядування.

1. Права і обов'язки студентів.

Як зазначено у Статуті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція) Протокол №773 від 31.05.2017 року, особами, які навчаються в педуніверситеті, є: здобувачі вищої освіти (студенти, аспіранти, докторанти).

Особи, які навчаються у педуніверситеті, **мають право** на: 1) навчання для здобуття певного ступеня освіти; 2) вибір форми навчання під час вступу до педуніверситету; 3) безпечні й нешкідливі умови навчання, праці та побуту; 4) трудову діяльність у позанавчальний час; 5) додаткову оплачувану відпустку у зв'язку з навчанням за основним місцем роботи, скорочений робочий час та інші пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням; 6) безоплатне користування бібліотеками, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами педуніверситету; 7) безоплатне забезпечення інформацією для навчання в доступних форматах з використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я (для осіб з особливими освітніми потребами); 8) користування виробничою, культурно-освітньою, побутовою, оздоровчою базами педуніверситету в порядку, передбаченому цим Статутом; 9) забезпечення гуртожитком на строк навчання у межах наявних місць; 10) участь у науково-дослідних, дослідницько-пошукових, дослідноконструкторських роботах та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, симпозіумах, виставках, конкурсах, подання своїх праць для публікації, зокрема статей, тез та наукових повідомлень; 11) участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської

діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку; 12) участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту, оздоровлення; 13) внесення пропозицій щодо умов і розміру плати за навчання; 14) участь у громадських об'єднаннях; 15) участь у діяльності органів громадського самоврядування педуніверситету, інститутів, факультетів, вченої ради педуніверситету, його структурних підрозділів, органів студентського самоврядування; 16) вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для цього рівня вищої освіти. При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу; 17) навчання одночасно за декількома освітніми програмами, а також у декількох закладах вищої освіти, за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного (місцевого) бюджету; 18) вибір профілю навчання, освітньо-професійних та індивідуальних програм, позанавчальних занять; 19) академічну мобільність, зокрема й міжнародну; 20) отримання соціальної допомоги у випадках, встановлених законодавством; 21) зарахування до страхового стажу відповідно до Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” на денній формі навчання в педуніверситеті, аспірантурі, докторантурі за умови добровільної сплати страхових внесків; 22) академічну відпустку або перерву в навчанні із збереженням окремих прав здобувача вищої освіти, а також на поновлення навчання в порядку, встановленому Міністерством освіти і науки України; 23) участь у формуванні індивідуального навчального плану; 24) моральне та матеріальне заохочення за успіхи в навчанні, науково-дослідній і громадській роботі, за мистецькі та спортивні досягнення тощо; 25) захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства; 26) безоплатне проходження практики на підприємствах, в установах, закладах та

організаціях, а також на оплату праці під час виконання виробничих функцій згідно із законодавством; 27) канікулярну відпустку тривалістю не менш як вісім календарних тижнів на навчальний рік; 28) отримання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України; 29) оскарження дій органів управління педуніверситету та їхніх посадових осіб, педагогічних і науково-педагогічних працівників; 30) спеціальний навчально-реабілітаційний супровід та вільний доступ до інфраструктури педуніверситету відповідно до медико-соціальних показань за наявності обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я; 31) користування послугами закладів охорони здоров'я, засобами лікування, профілактики захворювань та зміцнення здоров'я; 32) за дозволом керівника відповідного структурного підрозділу для набуття додаткової спеціальності відвідувати заняття на інших факультетах за умови виконання основного графіка освітнього процесу, складеного відповідно до індивідуального навчального плану; 33) під час навчання без відриву від виробництва користуватися пільгами, встановленими законодавством (додаткова відпустка тощо); 34) отримувати стипендії, призначені юридичними та фізичними особами, які направили їх на навчання, а також інших стипендій відповідно до законодавства.

Здобувачі вищої освіти, які навчаються в педуніверситеті за денною формою навчання, мають право на пільговий проїзд у транспорті в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Особи, які навчаються в педуніверситеті за денною формою навчання за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, мають право на отримання стипендій у встановленому законодавством порядку. Особи, які навчаються в педуніверситеті за денною формою навчання, можуть отримувати інші стипендії, призначені фізичними (юридичними) особами. Особам, які досягли значних успіхів у навчанні та науковій діяльності, рішенням вченої ради педуніверситету можуть призначатися персональні стипендії. Студенти педуніверситету мають право на отримання студентського квитка, зразок якого затверджує Міністерство освіти і науки України.

Особи, які навчаються в педуніверситеті, **зобов'язані:** дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку педуніверситету; виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями; виконувати вимоги освітньої (наукової) програми; систематично й глибоко оволодівати знаннями, набувати практичних умінь і навичок, удосконалювати професійну майстерність, підвищувати загальнокультурний рівень; дотримуватися моральних і етичних норм поведінки. Відповідно до рішення конференції трудового колективу педуніверситету, науковим, науково-педагогічним, педагогічним працівникам можуть бути передбачені додаткові права та обов'язки, а студентам – надбавки до стипендії з фонду соціальної допомоги за успішні показники в навчанні, науковій роботі, досягнення в спорті, художній самодіяльності, активну участь у громадському житті педуніверситету.

2. Студентське самоврядування.

В університеті та його підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування університету. Студентське самоврядування є правом і можливістю студентів вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні університетом. Студентське самоврядування об'єднує всіх студентів університету.

Усі студенти, які навчаються в університеті, мають рівні права, можуть обирати і бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування. Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів та їхню участь в управлінні університетом. Студентське самоврядування здійснюється студентами безпосередньо й через виконавчі органи студентського самоврядування, які обираються студентами шляхом прямого таємного голосування. У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством України, статутом педуніверситету та положенням про студентське самоврядування університету.

Органи студентського самоврядування діють на принципах:

- добровільності, колегіальності, відкритості;
- виборності та звітності;
- рівності права студентів на участь у студентському самоврядуванні;
- незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій.

Студентське самоврядування здійснюється (функціонує) на рівні студентської (академічної) групи, курсу, спеціальності, факультету (інституту), гуртожитку, студентського містечка, університету. Органи студентського самоврядування різних рівнів можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради, студентські наукові частини тощо). Представницькі, виконавчі та контрольно-ревізійні органи студентського самоврядування університету обираються строком на один рік.

Студенти, обрані до складу органів студентського самоврядування, можуть бути усунені зі своїх посад за результатами загального таємного голосування студентів. Для ініціювання такого голосування потрібно зібрати підписи не менш як 10 відсотків студентів університету.

Керівник студентського самоврядування та його заступники можуть перебувати на посаді не більш як два строки. З припиненням особою навчання в університеті припиняється її участь в органі студентського самоврядування в порядку, передбаченому положенням про студентське самоврядування університету. Орган студентського самоврядування університету, відповідно до законодавства, може бути зареєстрований як громадська організація.

Органи студентського самоврядування мають повноваження, визначені Законом України “Про вищу освіту”, зокрема:

1) беруть участь в управлінні університетом у порядку, встановленому Законом України “Про вищу освіту” та статутом навчального закладу;

2) беруть участь в обговоренні та вирішенні питань з удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;

3) проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;

4) беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;

5) захищають права та інтереси студентів, які навчаються в університеті;

6) делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;

7) здійснюють заходи щодо забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;

8) організують співпрацю зі студентами інших закладів освіти і молодіжними організаціями;

9) сприяють проведенню соціологічних досліджень серед студентів;

10) сприяють працевлаштуванню випускників;

11) беруть участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

12) виконують інші функції, передбачені Законом України "Про вищу освіту" та положенням про студентське самоврядування університету.

За погодженням з органом студентського самоврядування університету ухвалюються рішення про:

1) відрахування студентів з університету та їх поновлення на навчання;

2) переведення осіб, які навчаються в університеті за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;

3) переведення осіб, які навчаються в університеті за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;

4) призначення заступника декана факультету (заступника директора інституту), проректора;

5) поселення осіб, які навчаються в університеті, у гуртожиток і виселення їх із гуртожитку;

6) затвердження правил внутрішнього розпорядку університету в частині, що стосується осіб, які навчаються;

7) діяльність студентських містечок та гуртожитків для проживання осіб, які навчаються в університеті. Перелік інших питань, що належать до компетенції органів студентського самоврядування, погоджується з ректором та головами виборних органів первинних профспілкових організацій. Рішення органів студентського самоврядування університету мають дорадчий характер, за винятком повноважень погоджувати певні управлінські рішення університету, які вказані в статуті навчального закладу.

Вищим органом студентського самоврядування університету є загальні збори (конференція) студентів, які:

1) ухвалюють положення про студентське самоврядування університету, визначають структуру, повноваження та порядок проведення прямих таємних виборів представницьких та виконавчих органів студентського самоврядування;

2) заслуховують звіти представницьких, виконавчих і контрольно-ревізійних органів студентського самоврядування, дають їм відповідну оцінку;

3) затверджують процедуру використання майна та коштів органів студентського самоврядування, підтримки студентських ініціатив на конкурсних засадах;

4) затверджують річний кошторис витрат (бюджет) органів студентського самоврядування, вносять до нього зміни та доповнення, заслуховують звіт про його виконання;

5) обирають контрольно-ревізійну комісію з-поміж студентів для поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету органами студентського самоврядування. Адміністрація університету не має права втручатися в діяльність органів студентського самоврядування. Ректор

університету забезпечує належні умови для діяльності органів студентського самоврядування (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, технікою, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо), про що укладається відповідна угода.

Питання для перевірки знань:

1. Які Ви знаєте права та обов'язки студентів ЗВО?
2. Які форми стимулювання та покарання можуть застосовуватись до студентів закладу вищої освіти?

Завдання для самостійної роботи:

Опишіть діяльність органів студентського самоврядування у Вашому закладі вищої освіти.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція) : Протокол №465 від 21.04.2023 року ідентифікаційний код –021225094.
2. Статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція) : Протокол №773 від 31.05.2017 року.

РОЗДІЛ 2. СПОРТИВНІ СПОРУДИ І ОБЛАДНАННЯ

ТЕМА 8. СУТНІСТЬ РОЗДІЛУ ЗНАТЬ “СПОРТИВНІ СПОРУДИ І ОБЛАДНАННЯ”

1. Мета і завдання розділу знань “Спортивні споруди і обладнання”.
2. Призначення спортивних споруд і обладнання.
3. Основні терміни і визначення.

1. Мета і завдання розділу знань “Спортивні споруди і обладнання”.

У сучасному світі спостерігається тенденція на зниження фізичної активності у населення. Саме фізична культура бере на себе роль компенсатора у цьому процесі.

У статті 1 Закону України “Про фізичну культуру і спорт” фізичну культуру трактують як складову частину загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров’я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Цей складник загальної культури здавна в житті людей займав особливе місце. Дійшов він у вшануванні і величі й до сучасних днів. Адже в період високого рівня забрудненості навколишнього середовища, надмірної комп’ютеризації, зростаючих стресових ситуацій, негативних психологічних впливів та не надто корисної їжі. У суспільства, як ніколи до цього, з’явилося стійке розуміння збереження фізичної культури у житті кожної людини, бо саме використання її технологій сприятиме довгим і здоровим рокам життя на Землі.

Як діяльність, що пропонує систему цінностей, корисних для кожного, фізична культура дає можливість змінити позбавлений різноманітності спосіб життя сучасної людини. Ефективність фізичної культури реалізується через практичну її сторону, тобто фізичне виховання.

Однією з основних умов функціонування системи фізичного виховання є наявність мережі фізкультурно-спортивних споруд. Мережа фізкультурно-

спортивних споруд вважається найскладнішою та найрізноманітнішою серед решти мереж обслуговування населення (харчового спрямування, лікарського забезпечення, розваг тощо). Вона є складовою усіх структурних елементів архітектури населених місць від початкового рівня (найпростіші прибудинкові майданчики, приміщення для оздоровчих занять, що вбудовані у перші поверхи будинків) до найкрупніших загальноміських та заміських споруд, олімпійських комплексів.

З огляду на важливість функціонування для населення функціонування спортивних споруд, майбутні фахівці мають набути належних знань, що забезпечується введенням у їх підготовку відповідної навчальної дисципліни.

Тому, **метою** викладання розділу знань “Спортивні споруди і обладнання” є вивчення загальних основ проектування, будівництва, ремонту та експлуатації спортивних споруд, призначених для занять спортом, масових фізкультурно-оздоровчих заходів за місцем проживання, в навчальних закладах, спортивних клубах, у місцях відпочинку тощо.

При цьому, **завданнями** є:

1. Ознайомити із нормативними, техніко-педагогічними вимогами, які висуваються до будівництва і експлуатації спортивних споруд, їх обладнанню і підготовці до занять і змагань.
2. Сформувати знання про основи проектування, будівництва і експлуатації спортивних споруд.
3. Оволодіти методами планування і будівництва простіших спортивних споруд.
4. Навчити організовувати роботи із створення і використання нестандартного обладнання у фізичному вихованні.
5. Навчити вирішувати певні практичні завдання: готувати місця для занять фізичними вправами і окремими видами спорту, раціонально використовувати спортивне обладнання.

У результаті вивчення даного розділу студент повинен:

Знати:

- історію будівництва спортивних споруд;
- основні положення і термінологію дисципліни;
- загальну характеристику основних видів спортивних споруд для масових видів спорту;
- організаційні основи будівництва спортивних споруд найпростішого типу;
- організаційні основи експлуатації спортивних споруд для фізичного виховання та занять спортом.

Вміти:

- вибрати відповідні місця занять фізичними вправами;
- правильно і ефективно експлуатувати різноманітні фізкультурно-спортивні споруди;
- забезпечувати безпеку тих хто займається та глядачів на спортивних об'єктах;
- володіти навичками роботи з проектною та нормативно-технічною документацією.

2. Призначення спортивних споруд і обладнання.

Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди – це споруди які будуються з метою заняття фізичною культурою і спортом. Вони є досить різноманітні і мають своє пряме і специфічне призначення (стадіони використовують як місце для гри в футбол, змагань з легкої атлетики, видовищних заходів; басейни – для купання, плавання; гімнастичні зали – для занять гімнастикою; слаломні траси – для лижного спорту і т.д.). Спортивні споруди також відрізняються своїми розмірами, а відповідно, і вартістю. Кожна спортивна споруда має своє специфічне обладнання необхідне для заняття конкретним видом спорту (стіжки, сітки, тренажери, гімнастичні обладнання тощо). Спортивні споруди створюють відповідні умови для заняття не залежно від природних і погодних умов і виключають фактори негативного природного впливу (опади, вітер, спека, холод).

Деякі спортивні споруди використовуються для проведення відповідних видовищ, де можна збирати велику кількість людей, зокрема з ціллю відпочинку (концерти, виставки, політичні зібрання).

Спортивні споруди (особливо сучасні) разом з тим є важливими архітектурними об'єктами, можна сказати – витворами мистецтва, які прикрашають міста і населенні пункти.

3. Основні терміни та визначення.

Блок місць для глядачів – певна кількість локацій, із яких глядачі евакууються по загальному проходу в одному напрямку і з однаковим впродовж просування видом шляху (горизонтальний, пандус, сходи вниз або вверх).

Допоміжні приміщення (будинки) – приміщення (будинки), призначені для обслуговування осіб, які використовують споруду для занять фізичною культурою і спортом, глядачів, а також необхідні для забезпечення експлуатації споруди.

Елінг – споруда (приміщення) для зберігання човнів, весел і оснащення човнів.

Люк – проріз у гребені трибуни, призначений для входу глядачів на трибуну і виходу з неї, а також для зв'язку допоміжних приміщень, розміщених у підтрибунному просторі, з трибуною та ареною.

Навчально-тренувальні споруди – споруди, призначені для навчання початківців і тренування некваліфікованих спортсменів.

Основні приміщення – приміщення, призначені для безпосереднього проведення в них навчально-тренувальних занять або змагань.

Поле для гри – частина підлоги зали (арени, майданчика) для того чи іншого виду спортивної гри, обмежена зовнішніми лініями розмітки.

Спортивне ядро – площинна спортивна споруда, що складається з поля для футболу, оточеного легкоатлетичною доріжкою для бігу по колу, місць для штовхання ядра, легкоатлетичних стрибків, метання диска, молота і списа.

Спортивна арена – частина підлоги зали (ковзанки) або майданчик на відкритому повітрі, які відведені для проведення змагань, що включають місця для

суддів, запасних учасників, офіційних осіб, необхідні обходи і проходи, які проглядаються з прилеглої до неї трибуни.

Спортивний корпус – будова, у якій розміщується одна або декілька спортивних залів із допоміжними приміщеннями. У спортивних корпусах з двома і більше зальними приміщеннями одним із них може бути також зала з ванною для занять плаванням або ковзанка зі штучним льодом або зала критої ванни басейну.

Спортивний комплекс – група спортивних корпусів (можливо і разом із відкритими площинними спорудами), об'єднаних спільністю території.

Спортивно-демонстраційна споруда – споруда, призначена для тренування спортсменів високої кваліфікації і проведення змагань у присутності глядачів, чисельність місць для глядачів на трибунах якої складає не менше:

- 5000 – на відкритих спортивних ядрах із футбольним полем і легкоатлетичною доріжкою для бігу по колу завдовжки 400 м;
- 3000 – у критих спортивних спорудах для футболу;
- 1100 – у критих ковзанках, не рахуючи місць у партері;
- 1000 – у критих спорудах для легкої атлетики і відкритих басейнів;
- 800 – на відкритих аренах для спортивних ігор;
- 600 – у критих ваннах басейнів, а також в решті критих спортивних споруд (крім тирів), не рахуючи місць у партері.

Спортивно-видовищна споруда – спортивно-демонстраційна споруда, призначена для демонстрації спортивних змагань і для проведення культурно-видовищних та громадських заходів.

Стадіон – комплекс споруд, призначених для проведення навчальної, тренувальної роботи та демонстрації спортивних змагань з одного чи різних видів спорту. До складу його можуть входити: спортивне ядро чи арена з місцями для глядачів, комплекс приміщень для відвідувачів, поле та майданчики для тренувально-навчальної роботи, а також інші відкриті та криті спортивні споруди з допоміжними приміщеннями та територіями.

Створ фінішу - вертикальна площина, що проходить по лінії фінішу і її продовженню.

Стрільбище – комплекс тирів різних типів, об'єднаних на одній території.

“Стежка здоров'я” – доріжка в парку, лісопарку, зоні дозвілля тощо для оздоровчого бігу і ходьби з замкнутим контуром довільної конфігурації з розміщеними на ній снарядами для загальнорозвивальних вправ.

Тир критий – тир, у якому стеля і стіни вогневої зони повинні бути куленепробивними.

Тир напіввідкритий – тир, у якому вогнева зона обгороджена куленепробивними поздовжніми стінами (або системою бічних перехоплень), системою поперечних перехоплень поверху, а у кінці -поперечною стіною.

Тир відкритий – тир, у якому вогнева зона відгороджується кулеприймальними і бічними валами, а за їх межами передбачаються зони безпеки (“вилітні поля”).

Фізкультурно-оздоровчі споруди – споруди, призначені для загальнофізичної підготовки та активного відпочинку населення різних вікових груп.

Питання для перевірки знань:

1. Які мета і завдання розділу знань “Спортивні споруди і обладнання”? Яке основне призначення спортивних споруд і обладнання?
2. Основні терміни і визначення.
3. Дайте визначення понять: “спортивне ядро, стадіон, спортивний корпус, спортивний комплекс, поле для гри”.

Завдання для самостійної роботи:

Складіть словник термінів за розділом знань “Спортивні споруди і обладнання”.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Спортивні споруди і обладнання : навч. посіб. / уклад.: В. Шаверський, Т. Скалій, Ю. Литвинчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 140 с.
2. Спортивні споруди : інформаційний посіб. з будівництва. Київ, 2021. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/796/brendbuk-sport.pdf>
3. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Державні будівельні норми України. Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. URL: https://dnaop.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

ТЕМА 9. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БУДІВНИЦТВА СПОРТИВНИХ СПОРУД

1. Історичні відомості про спортивні споруди первісних народів.
2. Розвиток спортивних споруд у античній Європі.
3. Спортивні споруди за часів середньовіччя та в епоху Відродження.
4. Спортивні споруди нового і новітнього часу.
5. Історичні відомості про спортивні споруди в Україні.

1. Історичні відомості про спортивні споруди первісних народів.

Соціальні зміни у суспільстві в процесі його історичного розвитку постійно стимулюють появу нових видів фізкультурно-оздоровчих та дозвіллевих занять. Це потребує відповідної мережі місць та споруд для їх проведення. Отже, фізкультурно-спортивні споруди – це система, що постійно змінюється із розвитком суспільства. Сьогодні, приміром, у суспільстві спостерігається чітка інтеграція культурних і спортивних видів діяльності із збільшенням частки активного проведення дозвілля.

Виникнення прообразу фізичного виховання відноситься до найдавнішого, ще до становлення традиційного релігійного періоду в історії людства, коли людина була повністю залежна від природних явищ і використовувала обряди і ритуали. Археологи знаходять сліди діяльності прадавніх людей, які свідчать про їх свідоме фізичне удосконалення, а саме спеціальні місця (майданчики) на лоні природи, списи, диски, креміневі сокири тощо.

Удосконалення засобів полювання стало одним з перших матеріально виражених дій людини. Камінь, сук дерева, палиці були найпершим допоміжним знаряддям людини. Наскальні малюнки зображують сцени полювань та підготовку до них у прадавніх народів – фізичні дії спрямовані на влучення зброєю у ціль. Таким чином людство прагнуло створити своєрідні моделі тренувальних рухів, які б забезпечували успіх майбутнього полювання.

Загалом зі збережених до теперішнього часу зображень на зброї, предметах побуту; таких як стрілок, що натягує лук, метас камінь чи диск; люди, які грають у подобу сучасного м'яча чи борються, можна представити конструкцію місця, на якому відбувались зазначені фізичні дії – своєрідної арени. Це був ущільнений майданчик, обмежений кам'яними стовпами, так званий **кромлех**.

Кромлехи слугували не тільки для здійснення ритуалів, астрономічних досліджень, але й ареною для змагань та публічних виступів і були прообразом сучасних стадіонів та театрів. Такі майданчики були у народів Америки, Австралії, Африки, Сибіру, Крайньої Півночі.

В архітектурі Давнього Єгипту, стародавніх держав Азії віднайдені будівлі для кінноспортивних змагань, в розкопках поселень майя і ацтеків – спортивні майданчики для ігор, кам'яні кільця на стінах для гри у м'яч, споруджені за тисячу років до нашої ери.

Гумовий, а точніше – каучуковий м'яч, який використовували індіанці Америки ще у третьому сторіччі до н. е., і який був основою фізичних вправ, став праобразом ігор у сучасний еластичний м'яч. На стінах давніх мексиканських ігрових арен (археологами віднайдені майданчики довжиною 160 м та шириною 69 м, бічні сторони огорожені кам'яними стінами) знайдені кам'яні кільця, прикріплені перпендикулярно до стін, які можна вважати попередниками баскетбольного кошика. На території сучасної Мексики, Гватемали, Гондурасу розповсюдження набула гра з м'ячем "*пок-та-пок*", яка вважається пращуром сучасного баскетболу.

2. Розвиток спортивних споруд у античній Європі.

Античність (від лат. *antiquus*, відома також як класична епоха) охоплює період історії від 8 століття до н. е. до 5 століття н. е.)

Так, в Античній Греції храми, майданчики для ігор та святкувань спочатку будували за містом. Пізніше почали споруджувати їх і у межах міст. Згодом

з'явилися спеціальні споруди для занять фізичними вправами: гімнасії, палестри, стадіони.

Гімнасії – найдавніші об'єкти фізичної культури Греції являли собою відкриті майданчики, обсажені деревами, в тіні яких мали змогу відпочивати учасники і глядачі. Назва пішла від грецького слова “гімнасіо” – оголений, оскільки гімнастика у греків була вправами оголеного тіла.

Гімнасії призначались не лише для фізичних вправ, але і для розумових занять. З III ст. до н. е. поруч із гімнасіями почали будувати криті колони (ксістоси) для занять під час негоди, а також палестри.

Палестри – прямокутні майданчики, обмежені колонами із прибудованими до них приміщеннями для переодягання, купання, лекцій та занять. Найбільше приміщення мало назву **ефебій**, там проходили зібрання, заняття гімнастикою у холодну пору року. Пізніше, у часи панування Римської імперії, за зразком грецьких палестр будували казарми для гладіаторів. Програма навчання в палестрі включала біг, боротьбу, стрибки, метання списа і диска (так звана система п'ятиборства), гімнастичні вправи, плавання.

Греки приділяли великого значення гігієні тіла, а саме – миттю після занять фізичними вправами, тому гімнасії і палестри намагались будувати біля природних водойм. Відтак, у палестрах влаштовували ванни для рук і ніг, душі з проточною водою, сухі бані (які винайшли спартанці), купальні та, навіть, плавальний басейн (Олімпія, V ст. до н. е.).

В різних містах Стародавньої Греції влаштовувались спортивні змагання: в Афінах проводили Панафінейські ігри, в Дельфах – Піфійські, в Істмосі – Істмійські, в Олімпії – Олімпійські, що значною мірою вплинуло на будівництво спортивних споруд. Так, для проведення такого роду змагань розпочало будівництво **стадіонів**. Назва походить від давньогрецької міри довжини – стадії, яка дорівнювала 600 грецьких футів (близько 176-200 м) – відстані, яку, згідно легенди, пробігав Геракл між вдихом і видихом.

Спочатку стадіони будувались для бігу на одну стадію, згодом на дві і більше стадій. Першим стадіоном, спорудженим із місцями для глядачів і суддів, вважається стадіон в Олімпії (350 р. до н. е.), який з часом багато разів перебудовувався згідно змін у правилах змагань.

Спортивні арени перших стадіонів планувались у формі подовженого прямокутника із декількома паралельними біговими доріжками, довжина яких обмежувалась кам'яними колонами. Лінії старту і фінішу облаштовувались кам'яними плитами. На місці старту в плитах були дві борозни для відштотування.

Форми арен стадіонів змінювались, оскільки крім змагань з бігу до програм ігор згодом вводились змагання з боротьби, бою на кулачки, метань, багатоборств. Відтак в одному кінці прямокутника арени почали влаштовувати напівколові майданчики. Навколо арени греки будували кам'яний борт і канал для відводу дощової води. Таким чином трибуни відділялись від арени. Часто поруч з відвідним каналом влаштовували резервуар з питною водою. Місця для глядачів обладнувались на природних підвищеннях – схилах та пагорбах.

В елліністичний період арени стадіонів почали надавати форму подовженої підкови.

Стадіони відігравали велику роль у суспільному житті греків, оскільки використовувались і для релігійних та політичних зібрань та святкувань.

Інший тип спортивних споруд давніх греків – **іподроми**. Вони призначались для проведення змагань із їзди верхи на конях та перегонів на колісницях.

Ці будови мали форму подовженої підкови. Давньогрецькі іподроми до наших днів не збереглися. Відомий лише іподром в Олімпії.

Також у Давній Греції будували **цирки**, які поєднували у собі функції стадіону і іподрому. Під впливом елліністичної культури перші цирки були побудовані у Римі. Найвідоміший з них – *Циркус Максимус*, збудований у 1 ст. н.е.

У II ст. до н.е. майже усі країни Середземномор'я знаходились під владою римлян. В середині поселень будувалися амфітеатри. Вони виглядали як

майданчики, в яких сцени для видовищ конструювались ізольовано від трибун і мали свої власні комунікації. Вони призначались для боїв зі звірами та гладіаторів. Римські стадіони – Марсове поле, Колізей тощо, розраховувались на велику кількість відвідувачів.

Амфітеатр Колізею вмщував одночасно 50 тис. глядачів у 56 рядах. Всі трибуни амфітеатру ділились за допомогою кільцевих проходів на 5 ярусів з 80 виходами, що давали можливість евакуювати глядачів протягом 8 хв (за сучасними показниками). Архітектурне рішення, що його застосували у Колізеї, використовується при будівництві стадіонів і у наш час: велика кількість входів розташована рівномірно по всьому периметру будівлі. Колізей, в ході історичних подій, втратив дві третини своєї первісної маси, але і досі лишається велично спорудою.

Дуже популярними спортивно-розважальними закладами Стародавнього Риму були **терми** (від грецького “термо” – гарячий).

Основною складовою терм були купальні приміщення, також облаштовувались приміщення для фізичних вправ, відпочинку, концертні зали та, навіть, бібліотеки. В термах омовіння і купання поєднувалось із розумовими і фізичними вправами.

3. Спортивні споруди за часів середньовіччя та в епоху Відродження.

Після падіння Римської імперії починаючи з **VI ст.** будівництво спортивних споруд майже припинилося: на зміну античній культурі **прийшло християнство**, догми якого заперечували культ людського тіла і його гармонійний розвиток. Припинили проводити спортивні ігри і змагання. Тільки в X ст. в європейських країнах з'являються перші майданчики для лицарських ігор і турнірів, котрі з відомою умовністю можна віднести до спортивно-видовищних споруд. На краще ставлення до фізичної культури почало змінюватись в епоху Відродження, коли ідеї гуманізму і просвітництва почали переважати релігійний консерватизм. В XVI ст. в багатьох містах обладнуються майданчики для гри в м'яч і стрільби по мішеням.

У продовж XVII ст. виникають перші спортивні зали для фехтування і гри в м'яч, споруди для верхової їзди та плавання.

4. Спортивні споруди Нового і Новітнього часу.

Інтенсивне будівництво спортивних споруд для різних видів спорту розпочалось на рубежі XIX ст. Потужним поштовхом для цього стало відродження Олімпійських ігор. З цією метою в 1896 р. був відновлений стадіон в Афінах. Першим стадіоном, котрий мав в своїй основі футбольне поле був, побудований в 1908 р. на честь IV Олімпійських ігор Олімпійський стадіон в Лондоні. А ось першим стадіоном, який більш-менш відповідав вимогам сьогодення, був Олімпійський стадіон в Стокгольмі, який побудовано в 1912 р.

Справжній зразок високої організації Олімпійських ігор показав Радянський Союз. У жодній країні ніколи до цього не було створено таких чудових умов, не збудовано стільки прекрасних спортивних об'єктів, як для літньої XXII Олімпіади, яка відбулася в Москві в 1980 р. Такого масштабу будівництва спортивних споруд, такого технічного новаторства, художньої досконалості і комфорту світова історія спорту ще не знала. Якщо для Олімпіади 1956 р. в Мельбурні збудували лише одну споруду, у Римі в 1960 р. – дві, Токіо в 1964 р. – три, Мехіко в 1968 р. – чотири, Мюнхені в 1972 р. – шість, Монреалі в 1976 р. – три, то для московської Олімпіади 1980 р. було збудовано в шести олімпійських спортивних комплексах одинадцять грандіозних нових критих споруд, стадіони, басейни, спортивні бази, а також вісім готельних комплексів на 25 тисяч місць, будинки Олімпійського селища на 12,5 тисяч осіб та молодіжний табір в Хімкинському районі на 2,5 тисячі осіб.

Вражають надсучасними технологічними та архітектурними рішеннями олімпійські споруди у Пекіні (2008), одна з них – “Водяний куб” – комплекс приміщень для водних видів спорту. Це унікальна за своєю суттю споруда, була побудована австралійською компанією. Загальна площа комплексу складає близько 70 тис. м². У конструкції були використані елементи, що зовні нагадують

кристалічну решітку з водних бульбашок, які, однак, виготовлені із матеріалу високої міцності і невеликої питомої маси.

У плавальному центрі була ефективно вирішена проблема енергопостачання. Поверхня будівлі приймає сонячну енергію, спрямовуючи її на підігрів води та приміщення. А у спекотний літній час, завдяки зовнішньому покриттю кристалів, температура не піднімається до високих значень.

Головна Олімпійська арена отримала назву “Пташине гніздо” завдяки своєму унікальному сітчастому дизайну з кільцевими сталевими балками які охоплюють зовнішню частину споруди.

5. Історичні відомості про спортивні споруди в Україні.

До набуття незалежності різні частини сучасної України входили до складу декількох країн: спочатку Російської імперії, Австро-Угорщини, а з її розпадом – Польщі, і наостанок, Радянського Союзу.

У Царській Росії розвитку фізичної культури і спорту приділялося мало уваги. Спортивні споруди обчислювалися одиницями (2 треки, 3 яхт-клуби, 5 кінних арен).

Ці споруди належали спортивним клубам для вищого прошарку суспільства (“Сокіл”, “Богатир”, “Маяк” та ін.). Натомість невеликі спортивні зали мали окремі гімназії. У деяких містах на пустирищах розміщувалися примітивні футбольні поля і спортивні майданчики.

Децю кращою була ситуація на землях України, які підпорядковувалися австро-угорській адміністрації. У 1909 році в Станіславові (нині Івано-Франківськ) збудовано міський стадіон, який отримав назву “Боїско”. У 1939-му, після приходу радянської влади, стадіон перейшов із власності каси ощадності до “советів” та отримав назву “Спартак”. У 1955 році стадіон вирішили реконструювати. Після цього кількість місць для вболівальників збільшилась до 12 тисяч, а після реконструкції 1989-го – до 15-ти. Того ж року споруду перейменували на честь громадського руху “Народний Рух України за перебудову”, який ставив за мету незалежність Української Держави.

У 1913 році у Києві був побудований стадіон на базі “Спортивного поля”, що містилося на Лук'янівці між вулицями Львівською, Глибочицькою та Дикою. Він мав криті трибуни на 1000 місць, відкриті трибуни на 1750 місць, а також майдан, де могли розміститися 2000 глядачів. Ця перша не тільки у Києві, але й в усій Росії, стаціонарна спортивна споруда була пристосована для футбольних, легкоатлетичних, ковзанярських змагань та велосипедних і мотоциклетних перегонів.

Після Жовтневої революції в країні почався бурхливий розвиток масового фізкультурного руху.

За перші 20 років існування Радянської держави була створена досить розвинута мережа найпростіших спортивних споруд. Крім того, нараховувалося 370 стадіонів, 6000 тисяч спортивних залів, 200 басейнів і водних станцій, усього 82000 спортивних об'єктів.

Процес розбудови спортивних об'єктів торкнувся й України. Офіційним роком заснування в Києві сучасного “Олімпійського”, який тоді називався “Червоним стадіоном імені Троцького”, вважається 1923 рік, що робить його одним із найстаріших в Україні. Саме тоді спортивного комплексу як такого не було, а тільки дві трибуни, футбольне поле, бігові доріжки та роздягальні. Поки в 1935-му не вирішили на цьому місці зводити велику спортивну споруду “Український республіканський стадіон”, за проект якої взявся київський архітектор Михайло Гречина. Зведення більш сучасної арени, яка отримала нову назву “Республіканський стадіон імені Хрущова”, тривало близько п'яти років і було завершено у 1941 році. Переживши Другу світову війну, стадіон був реконструйований у 1969 році. До реконструкції спортивна арена стадіону мала трибуни на 50 тис. глядачів, після реконструкції вміст глядачів на трибунах збільшився вдвічі. Вона освітлена могутніми прожекторами, установленими на чотирьох щоглах. На сьогодні це вже великий спортивний комплекс, що включає

поля і майданчики, велотрек, тир, стадіон для тенісу, лижний трамплін та інші спортивні споруди.

Із таким показником він став найбільшим у Радянському Союзі та Європі. У 2008-му розпочалася реконструкція “Олімпійського” до проведення чемпіонату Європи з футболу 2012 року яка тривала близько 38 місяців. На базі старого стадіону створили сучасну мультифункціональну та вишукану, з дизайнерського погляду, арену. Фасад зробили повністю скляним, а дах – із скловолокна та великою кількістю прозорих куполів, які пропускають сонячне світло.

Крім “Олімпійського” у Києві будували і інші спортивні споруди. Так, в 1929 році розпочалось будівництво стадіону “Динамо”.

В 1934 році, коли столицю УРСР перенесли з Харкова до Києва, стадіон “Динамо” назвали Всеукраїнським. В постійну експлуатацію він був уведений в 1934 році, який зазначається як рік його появи, хоча матчі з футболу на ньому проводились і раніше. Спортивна арена стадіону мала трибуни, що вмщували 18 тисяч сидячих місць, але за підрахунками стадіон мав можливість прийняти до 23 тисяч глядачів.

Сучасний стадіон “**Старт**” (початкова назва “Зеніт”) був побудований наприкінці 1930-х років як стадіон оборонного заводу № 304 (також – завод імені Петровського). Після війни стадіон називався “Авангард”, а в 1981 році його перейменували в теперішню назву – на честь футбольної команди “Старт”, яка 9 серпня 1942 року зіграла на цьому стадіоні в так званому “матчі смерті”. Українська команда складалась з гравців київського “Локомотиву” та “Динамо”, які тоді об’єдналися в команду хлібзаводу “Старт”, а зустрілися з німецькою “Флакельф”, командою військово-повітряних сил фашистської Німеччини. У першому поєдинку, шостого серпня, кияни переграли нацистських льотчиків, техніків і зенітників із рахунком 5:1, унаслідок чого матч реванш призначили на дев’яте серпня. Але й у другій зустрічі німці зазнали поразки – 5:3. Незадовго після цієї гри дев’ятох київських футболістів розстріляли.

У 1960 році в Києві побудований Республіканський палац спорту.

Його арена має розміри хокейного поля – 61 x 30 м. При його будівництві вперше у світі була здійснена можливість трансформації однієї з чотирьох трибун на 890 місць. За 15-20 хвилин її можна перетворити в сцену для виступу артистів, демонстрації кіно, проведення будь-яких масових заходів. Зала Палацу спорту славиться прекрасною акустикою, м'яким електроосвітленням. Тут є радіо і телетрансляційні пристрої, функціонує гімнастична зала (42 x 20 м), зали тенісу і настільного тенісу, тренувальний каток зі штучною кригою (30 x 15 м).

Сучасні спортивні споруди функціонують також і в інших містах України.

Такою є наприклад, **“Арена Львів”** – футбольний стадіон у Львові, збудований для проведення матчів чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Розрахована вона на 34 915 глядачів.

Львівський стадіон став третім найдорожчим стадіоном в історії України (після НСК “Олімпійський” та “Донбас Арени”; кошторис львівської арени становить 2,945 млрд. грн.). За кількістю місць для глядачів (34 915) “Арена Львів” посідає 4-е місце в Україні, за освітленістю поля (2800 люксів) – перше місце. **“Донбас Арена”** – стадіон, розташований у центрі міста Донецька, відкритий 29 серпня 2009 року. Розрахований на понад 50 тисяч глядачів та з бюджетом у 175,8 млн. євро. Це перший стадіон у Східній Європі, спроектований і побудований відповідно до стандартів категорії “п'ять зірок”.

Питання для перевірки знань:

1. Які споруди використовувались первісними народами у доісторичну епоху для задоволення потреб у руховій активності та передачі рухового досвіду?
2. Охарактеризуйте олімпійські споруди часів античної Європи.
3. Як змінювалось відношення до спорту та спортивних споруд від Античних часів до середньовіччя?
4. Охарактеризуйте спортивні споруди нового і Новітнього часу.

Завдання для самостійної роботи:

Проаналізуйте як з часом змінювалась інфраструктура Олімпійських ігор.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації у галузі фіз. вих. і спорту. Львів, 2010. 103 с.
2. Шаверський В., Скалій Т., Литвинчук Ю. Спортивні споруди і обладнання : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 140 с.
3. Випасняк І. П., Луцький Я. В., Луцький В. Я., Римик Р. В. Спортивні споруди та обладнання : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Плай, 2010. 213 с.
URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3339.pdf>

ТЕМА 10. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БУДІВНИЦТВА СПОРТИВНИХ СПОРУД

1. Класифікація спортивних споруд.
2. Проектування спортивних споруд і основні документи для будівництва.
3. Особливості експлуатації та ремонту спортивних споруд.
4. Санітарно-гігієнічні вимоги до спортивних споруд.
5. Мережа спортивних споруд населених пунктів і навчально-виховних закладів.

1. Класифікація спортивних споруд.

Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди *класифікуються за їх функціональним призначенням* залежно від видів спорту.

За *характером використання* на:

- навчально-тренувальні;
- спортивно-демонстраційні;
- спортивно-видовищні;
- фізкультурно-оздоровчі.

Навчально-тренувальні та фізкультурно-оздоровчі споруди можуть кооперуватися з культурно-видовищними і навчальними закладами.

Спортивні споруди поділяються на *окремі і комплексні*, які в свою чергу діляться на *відкриті та криті*.

Окремі відкриті: майданчики за видами спорту; поля для футболу, хокею з м'ячем, кінного спорту тощо; місця для легкої атлетики; легкоатлетичні доріжки; ковзанярські доріжки; кросові дистанції; лижні та гірськолижні бази; стрількові тири; басейни на водоймах тощо.

Окремі криті: спортивні зали; криті басейни; манежі; велодроми; басейни для веслування; стрількові тири; шахово-шашкові клуби; тенісні корти; ковзанки тощо.

Комплексні відкриті: стадіони; спортивні ядра; комплексні майданчики; комплексні басейни; спортивні бази для сучасного п'ятиборства; лижні стадіони; канали для веслування; яхт-клуби; кінно-спортивні бази тощо.

Комплексні криті: криті стадіони; палаци спорту; спортивні корпуси; комплексні басейни; універсальні спортивні зали; стрільбища з критими і напівкритими тирами тощо.

Кожна спортивна та фізкультурно-оздоровча споруда складається з таких частин:

- **основної (головної)** – призначена безпосередньо для спортивних та фізкультурно-оздоровчих занять (майданчики для різних видів спорту, поля, траси, легкоатлетичні доріжки, спортивні ядра, спортивні арени, ванни басейнів, велотреки, водні дистанції, манежі);

- **допоміжної** – призначена для осіб, які займаються, тренерів та суддів, а також включає в себе медичні, службово-адміністративні, складські приміщення тощо (роздягальні, душові, лазні, тренерські кімнати, медпункт, методкабінети, приміщення для інвентарю, приміщення для працівників допоміжного персоналу, адміністративні та господарські приміщення, технічні приміщення);

- **глядацької** – це фойє, гардероби, трибуни, глядацькі місця, кафе, бари.

Всі спортивні споруди поділяються на категорії. Категорійність встановлюється за відповідними показниками. Існує **6 категорій спортивних споруд**. Для визначення категорійності враховують такі якості спортивних споруд:

1. Кількість глядацьких місць для стадіонів:

- 1 категорія – 40 тис. і більше
- 2 категорія – 30 тис.
- 3 категорія – 20 тис.
- 4 категорія – 10 тис.
- 5 категорія – 5 тис.
- 6 категорія – 1,5 тис.

2. Кількість спортивних залів для будинків фізкультури:

- 1 категорія – 5-8 залів
- 2 категорія – більше 4
- 3 категорія – 3 зали
- 4 категорія – 2 зали
- 5 категорія – 1 зал
- 6 категорія – 1 зал.

3. Кількість і довжина ван (басейни):

- 1 категорія – 5 шт. – 50 м
- 2 категорія – 4 шт. – 50 м
- 3 категорія – 1-2 шт. – 50 м
- 4 категорія – 2-3 шт. – 25 м
- 5 категорія – 1-2 шт. – 25 м
- 6 категорія – 1 шт. – 25 м

4. Довжина трамплінів (лижних):

- 1 категорія – 90 м і більше
- 2 категорія – 70 м
- 3 категорія – 60 м
- 4 категорія – 50 м
- 5 категорія – 40 м
- 6 категорія – до 40 м

5. Значимість проведення змагань:

- 1 категорія – міжнародні
- 2 категорія – державні
- 3-5 категорія – обласні

6. Кількість суден (водномоторні бази):

- 1 категорія – 150 суден.
- 2 категорія – більше 100 суден

- 3 категорія – 75 суден
- 4 категорія – 50
- 5 категорія – 25

2. Проектування спортивних споруд і основні документи для будівництва.

Перед тим, як приступити до будівництва спортивних споруд, необхідно детально обговорити зацікавленим організаціям (замовник, підрядник, фінансова установа, проектна інституція тощо) технічні вимоги до даної спортивної споруди, можливості її фінансування, забезпечення матеріалами та робочою силою. Організатори майбутнього будівництва повинні перш за все ясно усвідомлювати призначення спортивного об'єкту, його клас, пропускну спроможність, склад основних будівель (майданчиків, полів, залів), допоміжних приміщень та споруд для глядачів. Після цього потрібно визначити орієнтовну вартість майбутніх будівельних робіт. Якщо будівництво буде вестись за типовим проектом, то кошторисна вартість визначається загальним кошторисом проекту. При використанні індивідуального проекту потрібно самому розрахувати приблизну вартість будівельних робіт. Після визначення вартості будівництва необхідно вирішити питання, пов'язане з фінансуванням проектних робіт і самого будівництва. Проектні роботи ведуть державні проектні організації і приватні бюро. Якщо проект буде розробляти державний проектний заклад, тоді замовнику необхідно добитись у своєї керівної організації лімітів на проектні роботи і включення їх в державний план.

Ліміти – це планові обсяги капітальних вкладень (матеріальних та людських ресурсів), які виділяють державні планові органи. Після того, коли знайдені гроші та отримані ліміти на проектування та будівництво спортивної споруди, організація-замовник разом з проектною організацією розробляють і готують до затвердження планове завдання на проектування даної споруди.

Завдання на проектування складається з врахуванням проектів районного планування, а також проектів планування і забудови міст та сільських населених пунктів, мікрорайону чи земельної ділянки, в якій входить намічена для будівництва територія.

Завдання на проектування (програмне завдання) є основою майбутнього проекту. В його підготовці основну роль відіграє технолог-спеціаліст з фізичної культури. У завданні на проектування повинні бути вказані наступні дані:

- 1) чисельність і контингент спортсменів та фізкультурників, для яких призначений будівельний об'єкт;
- 2) перелік споруд та їх пропускна спроможність;
- 3) орієнтовний розрахунок площі земельної ділянки для будівництва з врахуванням озеленення, проїздів, стоянок автомобілістів;
- 4) фінансова схема, погоджена з фінансовими та матеріальними можливостями замовника.

При підготовці завдання на проектування великих об'єктів (стадіони, палаци спорту) розробляється техніко-економічне обґрунтування будівництва, в якому розглядаються питання рентабельності майбутньої спортивної споруди.

При виборі земельної ділянки на будівництво спортивної споруди необхідно враховувати: технічні, економічні і санітарні вимоги.

До технічних вимог відносяться вибір найбільш сприятливих умов розташування ділянки розташування ділянки для занять фізичною культурою і спортом, а також відповідність стандартам будівництва громадських об'єктів. До економічних вимог відносять умови правильно вибраної території. Ділянка повинна бути якомога ближче до джерел забезпечення електрикою, водою, а також дороги. До санітарно-технічних вимог відносять: вологість ділянки і рівень ґрунтових вод, напрям вітрів, наявність джерел негативного впливу шкідливих факторів (фізичного, хімічного або біологічного походження).

Після дозволу місцевої влади на відвід ділянки для будівництва, організація-замовник замовляє у відділі районного архітектора або ж управлінні по справах будівництва та архітектури будівельний паспорт, без якого не можна вести проектування даної спортивної споруди. Будівельний паспорт складається з :

- 1) акту обстеження земельної ділянки;
- 2) схеми земельної ділянки ;
- 3) копії плану земельної ділянки;
- 4) архітектурно-планувального завдання;
- 5) довідки про технічні умови, пов'язані з можливістю підключення до інженерних комунікацій.

Після заключення договору з проектною організацією всі ці документи передаються їй. Одночасно при заключенні договору замовник передає і довідку про забезпечення фінансування всіх можливих робіт.

Проектна установа готує два документи:

- 1) технічний проект;
- 2) робочі креслення

Джерелами фінансування будівництва та капітального ремонту можуть бути державні (централізовані і нецентралізовані) та приватні капітальні вкладення.

Централізовані капітальні вкладення передбачені народно-господарськими планами країни за кошти міністерств та державних відомств.

Нецентралізовані капітальні вкладення – це ресурси підприємств, їх амортизаційний фонд, прибуток тощо.

Тривалість будівництва і час введення спортивної споруди в дію залежить від фінансових можливостей замовника, а також будівельних спроможностей виконавця робіт. Збудовану спортивну споруду приймає замовник із спеціальною комісією. Для повноцінної діяльності кожна спортивна споруда повинна бути оснащена відповідним спортінвентарем і забезпечена кваліфікованим персоналом.

3. Особливості експлуатації та ремонту спортивних споруд.

При експлуатації спортивних споруд складаються два види планів:

- 1) перспективний,
- 2) плинний.

Планування допомагає з найменшими витратами експлуатувати спортивні споруди і розвивати їх потужності.

В план входять розділи:

1) організаційно-масова робота – включає розробку планів експлуатації окремих залів, приміщень, кімнат споруди, прилеглої території, розробку правил та інструкцій, поведження в них, проведення занять, різних заходів тощо;

2) навчально-спортивна робота – включає питання організації та роботи спортивних секцій, груп загальної фізичної підготовки. Сюди входить графік завантаження функціонування спортивної споруди – це спланована на певний період (спортивний сезон, квартал, півріччя) сітка навчально-тренувальних занять по днях, тижнях чи місяцях відповідно до годинного навантаження груп;

3) спортивно-масові заходи – включає в себе загальний календарний план всіх спортивних змагань;

4) планово-фінансова робота. Основним документом є кошторис прибутків та витрат спортивної споруди;

5) пропаганда фізичної культури та спорту;

6) благоустрій, ремонт та будівництво;

7) організація медичного обслуговування і техніки безпеки;

8) матеріально-технічне забезпечення.

Штат спортивної споруди залежить від її категорійності і підпорядкуванню організаціям, які мають різні можливості його утримувати.

Штатний розклад – кількісний перелік робітників спортивної споруди з вказаними сумами місячних і річних окладів. Штатний розклад складається керівництвом спортивної споруди в момент введення її в експлуатацію.

Будь-яка господарська діяльність потребує бухгалтерського обліку і звітності.

На спортивних спорудах використовуються всі види обліку: оперативний, бухгалтерський та статистичний.

Оперативний облік необхідний для здійснення контролю за показниками роботи спортивної споруди. До форм оперативного обліку відносяться: журнали обліку відвідування спортивної споруди, книга медичного обслуговування спортивних заходів (фіксується наявність індивідуальної медичної форми № 229), графіки завантаження спортивної споруди.

Бухгалтерський облік відображає склад фінансів та їх джерела. Цей облік використовується для проведення господарських заходів і контролю за виконанням колективом спортивної споруди планових завдань та комерційних операцій.

Статистичний облік включає в себе перелік спортивних споруд, групуючи їх за видами, класами і потужностями.

Ремонтні роботи на спортивних спорудах є **поточні і капітальні**. При капітальних ремонтах може здійснюватись реконструкція. Вона є однією із форм оновлення і пристосування до сучасності. Як правило реконструкція приурочується до проведення значних спортивних змагань, таких як чемпіонати Європи, світу, Олімпійські ігри.

4. Санітарно-гігієнічні вимоги до спортивних споруд.

Головними показниками санітарного стану спортивних споруд є: повітря та його чистота, освітлення, температура, вологість і шум.

Повітря є важливим компонентом життєдіяльності людини, оскільки з нього вона споживає кисень. Однак, потрібно враховувати, що під час фізичних навантажень окисні процеси в організмі зростають, а імунна система при цьому послаблюється. Тому чистота повітря в спортивних приміщеннях є особливо важливою. З точки зору збереження здоров'я відвідувачів спортивних споруд, тому що в повітрі можуть бути спори хвороботворних бактерій, які піднімаються з пилом

під час занять. Повітряне середовище характеризується: температурою, вологістю, швидкістю руху, хімічним складом.

За державними санітарно-гігієнічними нормами відносна вологість повітря у залах спортивних споруд повинна бути 40-60%, температура повітря не нижче 14°C, хоча для різних видів спорту цей показник є різним (спортивні ігри, гімнастика, шахи), у роздягальнях – 19-23°C, туалетах – 17-21°C, в душових – 25°C і більше, у басейнах – на 12°C вище температури води (26°C -30°C) Рух повітря залів не більше 0,5 м/сек, а у басейнах - 0,2 м/сек.

Спортивні зали повинні бути обладнанні системою вентиляції. Вентиляція здійснюється природним способом, тобто провітрюванням через механізм вікон і дверей, а також за допомогою штучної вентиляції. У душових приміщеннях встановлюється тільки витяжна вентиляція. На сьогодні використовують систему вентилявання – кондиціонування.

Вентиляційні отвори із вбудованими в них відповідними пристроями у спортивних спорудах розміщуються у верхній частині споруди.

Вентиляція повинна забезпечувати повітряобмін на рівні 80 м³/год. Система вентиляції забезпечує надходження в приміщення необхідної кількості чистого повітря, і відвід повітря забрудненого продуктами життєдіяльності.

Будь-яка система опалення спортивних споруд повинна відповідати наступним гігієнічним вимогам:

1. Підтримувати в опалювальному приміщенні при будь-яких коливаннях температури зовнішнього повітря необхідну рівномірну температуру (різниця температур по горизонталі від вікна до протилежної стіни не повинна перевищувати 2°C, а по вертикалі – 2,5°C на кожний метр висоти);

2. В результаті діяльності системи опалення не повинна погіршуватись якість повітряного середовища. Цим вимогам найліпше відповідає водне опалення.

Щоб опалення було достатнім, на кожні 50-60 м приміщення повинно припадати не менше 1 м² поверхні опалювальних приладів. Ці прилади за

гігієнічними вимогами потрібно розміщувати в приміщеннях біля зовнішніх потоків повітря (віконні ніші). При цьому в спортзалах радіатори повинні ховатись в ніші і закриватись захисними решітками.

Приміщення, в котрих проводяться заняття фізичною культурою та спортом, повинні бути забезпечені достатньою кількістю **природного та штучного світла**.

Вимоги до штучного освітлення:

- 1) повинно бути близьким до денного спектру;
- 2) постійним в часі;
- 3) безпечним в пожежному відношенні.

Недостатнє чи нераціональне освітлення викликає напругу зору, що приводить до втоми очей та ЦНС, зниження уваги, працездатності, може бути причиною травм.

В спортивних залах під час виконання вправ на гімнастичних снарядах, гри в баскетбол, волейбол, теніс з пониженням освітленості знижується у спортсменів зорова орієнтація в просторі, погіршується рухова реакція на об'єкти, що рухаються, зокрема м'ячі.

Світильники спортивних залів надійно захищаються решітками від можливого попадання в них спортивних ігрових предметів.

Освітлення тирів має свою специфіку, а саме мішені освітлюються верхніми або нижніми світильниками направленою світла. В тирах природне світло відсутнє.

Природне освітлення. Всі вікна в спортивних залах проектуються в поздовжніх стінах з підвіконням на висоті не нижче 2 м від підлоги. Для підвищення освітленості дозволяється додаткове верхнє освітлення та освітлення за рахунок вікон в інших стінах (розміщення їх не нижче 4,5 м від підлоги).

Штучне освітлення. При оцінці штучного освітлення в спортивних спорудах дається його якісна та кількісна характеристика. **Якісна** характеристика відмічає:

- тип джерела світла (лампи розжарювання, лампи денного світла);
- систему освітлення (місцеве, загальне, комбіноване);

- тип ламп (світильники прямого світла, розсіяного, відбитого);
- висота підвісу і розміщення світильників, потужність ламп;
- особливості захисної арматури.

Для **кількісної** характеристики штучного освітлення проводять безпосередні виміри за допомогою люксометрів і отримані результати порівнюють з відповідними гігієнічними нормами.

Так, норма освітленості спортивної зали в навчально-виховних закладах становить: для гри в баскетбол, волейбол, гандбол – 100-300 лк, гімнастики, боротьби –200 лк, легкої атлетики, важкої атлетики –150 лк. В залах з трибунами більше 800 місць освітленість повинна становити більше 400 лк. В палацах спорту освітленість арени підвищується до 1300-1600 лк, що необхідне для зйомок і телебачення.

Освітлення відкритих спортивних споруд є верхнім та з використанням світильників із захисним кутом не менше 30°. На стадіонах будуються прожекторні вежі 4 шт. по 60 прожекторів. Спортзали, манежі можуть освітлюватись системою верхнього, верхньо-бокового розсіяного і відбитого світла. В басейнах можуть бути вмонтовані в ваннах джерела підводного світла. У спортивних спорудах мають бути засоби аварійного і евакуаційного освітлення. Світильники повинні періодично очищуватися від пилу, не рідше, ніж два рази на місяць.

Профілактика шуму на спортивних спорудах.

По відношенню до спортивних споруд шум може бути зовнішній і внутрішній. Розрізняють шуми: постійні і непостійні (імпульсні, змінні тощо). Постійні можуть виникати, наприклад, від роботи вентиляторів.

Постійний шум оцінюється в рівнях звукового тиску, тобто Дб в певних граничних спектрах октавних смугах частот, непостійний шум – в еквівалентних за енергією рівнях звуку.

При недостатньому шумозахисті звук багаторазово відбивається стінами та стелею, час ревербертації (звучання) дуже довгий (при цьому звуки

нашаровуються), а звідси погана акустика. Тому нормують не тільки рівні звукового тиску, але і час ревербертації.

Рівень звуку, який проникає в спортивні приміщення із зовнішніх джерел, в спортивних залах для видів спорту з музичним супроводом і критих залах ковзанок повинен бути не більшим 50 Дб, а в решті спортивних залах – не більше 60 Дб.

Боротьба з шумом повинна проводитись в наступних напрямках:

1) звукоізоляція, 2) заміна обладнання менш шумним, 3) застосування індивідуальних засобів захисту від шуму.

Для зменшення шуму обладнання у важкій атлетиці диски штанги, гантелі покривають гумою. При стрільбі з вогнепальної зброї використовують спеціальні шумозахисні навушники. Шумозахисне обладнання спортивних споруд повинно відповідати існуючим вимогам і бути технічно справним.

5. Мережа спортивних споруд населених пунктів і навчально-виховних закладів.

При проектуванні і будівництві спортивних споруд в населених пунктах керуються, по-перше, чисельністю населення цієї території, а по-друге, відстанню від майбутніх споруд до місць проживання потенційних відвідувачів. Згідно цього існує оптимальна схема сітки спортивних споруд, що включає споруди мікрорайонні, районні, міжрайонні та загальноміські.

Мікрорайонні спортивні споруди для щоденних занять(нижчий ступінь сітки спортивних споруд):

пішохідна доступність – 5-7хв;

радіус обслуговування – 500-550м.

До таких спортивних споруд відносяться комплексні спортивні майданчики (для гімнастики, ігрові, легкоатлетичні) із загальною площею 120 м. Такі споруди комплектуються вуличними спортивними комплексами для дітей і для дорослих.

Районні споруди для систематичних занять дітей і дорослих. Ці споруди проєктуються об'єднаними у фізкультурно-спортивні центри житлового району. Пішохідна доступність – 20 хв.

Міжрайонні споруди для спеціальних занять спортом і самостійних занять фізкультурою. Вони розміщені в доступності 20 хв їзди на громадському транспорті.

Загальноміські спортивні споруди з усіх видів спорту. Використовуються, як правило, спортсменами високої кваліфікації. Їх доступність – 30 хв на громадському транспорті.

Згідно нормативних положень Міністерства освіти і науки України існує певний перелік спортивних споруд обов'язковий для **загальноосвітніх шкіл**. Це комплексні спортивні майданчики для гри в баскетбол, волейбол, гімнастичні осередки, пряма бігова доріжка – 135 м (шир. 7,5 м), замкнена бігова доріжка – 200 м (шир. 5 м), яма для стрибків у довжину 6х2,75 м, футбольне поле 60х40 м, спортивна зала 36х18 м. Нормативи представлені із розрахунку середньої кількості учнів в школі – 900-1200.

Спортивні бази **закладів вищої освіти (ЗВО)** проєктуються з врахуванням кількості студентів стаціонарного навчання: 1-4 тис., 2-10 тис. Комплекс спортивної споруди будується таким чином, щоб ним могли користуватись студенти цілої групи навчального закладу. При кожному ЗВО будується зал для занять спортивними іграми 42х24 м, гімнастикою 36х18 м. Коли число студентів закладу зростає понад 6 тис. – кількість цих залів збільшується.

У ЗВО повинна бути зала для занять спеціальних медичних груп. Для навчальних і секційних занять може бути побудований спортивний манеж 30х126 м з біговою доріжкою 200 м, плавальний басейн 50х25 м.

До складу спортивних споруд вузів входить також спортивна зона, яка включає відкриті площинні споруди, розміщені біля гуртожитків студентів і основних корпусів навчальних приміщень. Спортивна зона містить в собі

тренувальне футбольне поле 94 x 63 м, спортивні майданчики (кількість яких залежить від числа студентів: до 2 тис. студентів – 1 гандбольний, 3 тенісних кортів, 2 баскетбольних майданчиків, 3 волейбольні майданчики, 4 майданчики для занять гімнастикою.

Питання для перевірки знань:

1. Як класифікуються спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди?
2. Перерахуйте на які групи поділяються спортивні споруди.
3. Що входить до паспорту спортивної споруди?
4. За якими чинниками обирають місце для будівництва спортивних споруд?
5. Охарактеризуйте особливості капітального та поточного ремонту спортивних споруд.
6. Охарактеризуйте основи техніки безпеки під час експлуатації спортивних споруд.
7. Які головні показники санітарного стану спортивних споруд ?
8. Як здійснюється санітарний контроль за спортивними спорудами?
9. Якими двома факторами керуються при будівництві спортивних споруд у населених пунктах з метою їх оптимального розташування?

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте основні правила і вимоги до будівництва споруд для плавання на відкритих водоймах.
2. Охарактеризуйте обладнання штучних басейнів.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації у галузі фіз. вих. і спорту. Львів, 2010. 103 с.

2. Спортивні споруди і обладнання : навч. посіб. / уклад.: В. Шаверський, Т. Скалій, Ю. Литвинчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 140 с.

3. Спортивні споруди : інформаційний посіб. з будівництва. Київ, 2021. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/796/brendbuk-sport.pdf>

4. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Державні будівельні норми України. Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. URL: https://dnaop.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

ТЕМА 11. ВІДКРИТІ СПОРТИВНІ СПОРУДИ

1. Види ігрових майданчиків та ігрових полів.
2. Особливості розміщення площадок і їх покриття.
3. Оснащення спортивних майданчиків та ігрових полів.

1. Види ігрових майданчиків та ігрових полів.

Всі відкриті площадки поділяються на спортивні майданчики (характеризуються малою площею) і поля (визначаються великою площею). Це є найпростіші і найдешевші спортивні споруди.

Спортивний майданчик – це спеціалізований майданчик, що має спеціальне покриття (синтетичне, асфальто-бетонне, трав'яне, ґрунтове), розмітку для різних ігрових видів спорту та необхідне обладнання. Розмітка майданчика повинна відповідати правилам, затвердженим відповідними спортивними федераціями.

Спортивні майданчики (або ігрові площадки) можна умовно поділити на майданчики для гри в м'яч (баскетбол, волейбол, бадмінтон, теніс, а також інші – для гімнастики, акробатики, загальної фізичної підготовки, важкої атлетики). Спортивні майданчики можуть бути окремі для одного виду спорту або комплексні для декількох ігрових видів (баскетбол, волейбол, бадмінтон, теніс).

У свою чергу, ігрові поля також є простими площинними спорудами, де відбуваються змагання, як правило, із спортивних ігор, але зі збільшеним складом учасників, і поділяються на футбольні, бейсбольні, поля для регбі та хокею на траві.

2. Особливості розміщення площадок і їх покриття.

Ігрові площадки можуть розміщуватися окремо або спарено. Практикується розташування площадок недалеко одна від одної (так зване блокове розташування).

Варіанти покриття майданчиків є природні і штучні.

У будь-якому випадку покриття повинно бути:

- рівним, щільним, еластичним (хороший відскок м'яча);
- атмосферостійким (водопроникним);
- економічним.

Непридатними для майданчиків є глинисті ґрунти через свою водонепроникність. Найбільшою шкодою для площадок і незручністю для спортсменів є утворення після дощу (калюж), а тому з цією метою роблять ряд заходів: скати, водопроникне покриття, дренаж.

Водопроникне покриття виготовляють з ґрунтових сумішей, які мають декілька видів:

- 1) керамічна суміш – 70-90 % мелена цегла плюс глина (для тенісу);
- 2) вапняно-цегляна суміш – 60-70 % мелена цегла плюс мелений вапняк. (для баскетболу, бадмінтону, гандболу);
- 3) глинисто-піщана суміш – 40-50 % пісок, решта глина.

Покриття майданчиків для ручного м'яча і тенісу можуть бути і трав'яними.

Такий газон потребує постійного догляду (підстригання трави, її полив та підживлення).

Найкращим способом боротьби з калюжами є дренаж – це закладання керамічних трубок на глибині 30 см по периметру поля, площадки. Завдяки такій технології вода стікає у відстійники або каналізаційну систему. Крім природних матеріалів, які використовують під час побудови відкритих спортивних споруд, можуть бути і штучні покриття: асфальтові, асфальто-резинові, бітумні.

3. Оснащення спортивних майданчиків та ігрових полів

Кожен майданчик повинен мати лінії згідно вимог виду спорту. Всі лінії наносяться за допомогою шнура або трафарету вручну або спеціальним обладнанням. Майданчики з природним ґрунтовим покриттям розмічують порошком крейди або вапняком. На площадках зі штучним покриттям розмітку здійснюють фарбою, як правило – білою, або клейовими сумішами, що є стійкими до різних погодних умов.

Всі майданчики мають певні розміри і обладнання:

Для гри в бадмінтон

1. Майданчик – 13,4х6,1 м;

2. Сійки – 2 штуки (1,55 м);
3. Сітка – 6,1 x 0,75 м, отвори сітки 2x2 см.

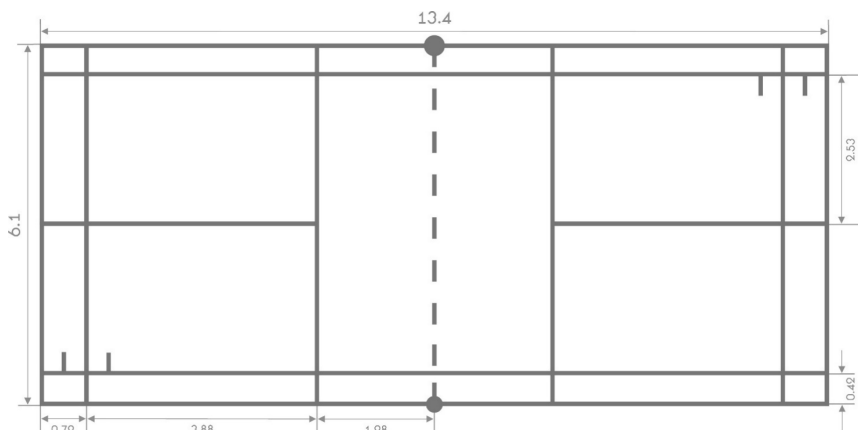

Рис. 4 . Майданчик для бадмінтону.

Для гри в баскетбол

1. Майданчик – 28x15 м;
2. Щити з кільцями дерев'яні або з органічного скла –1,80x1,20 м;
3. Кільця на висоті – 3,05 м.

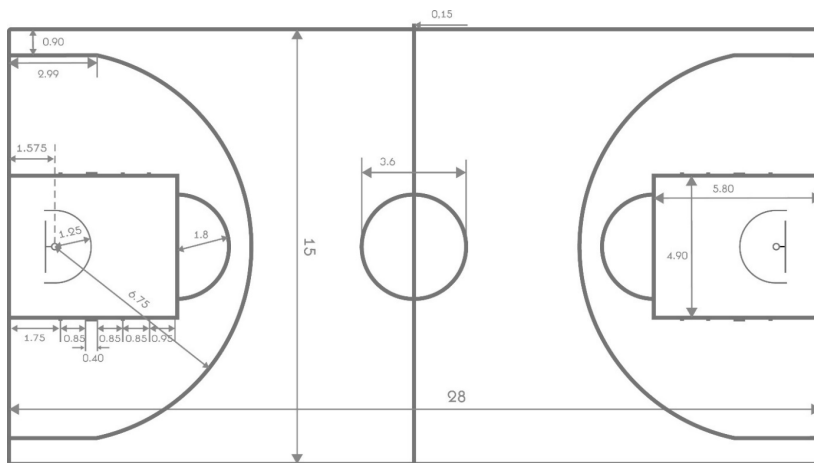

Рис. 5. Майданчик для баскетболу.

Для гри в волейбол

1. Майданчик — 18х9 м;
2. Стійки – 2 штуки (висота 2,5 м);
3. Сітка — довжина 10 м, ширина 0,75 м, верхній трос сітки над підлогою 2,43 м для чоловіків та 2,24 м для жінок.

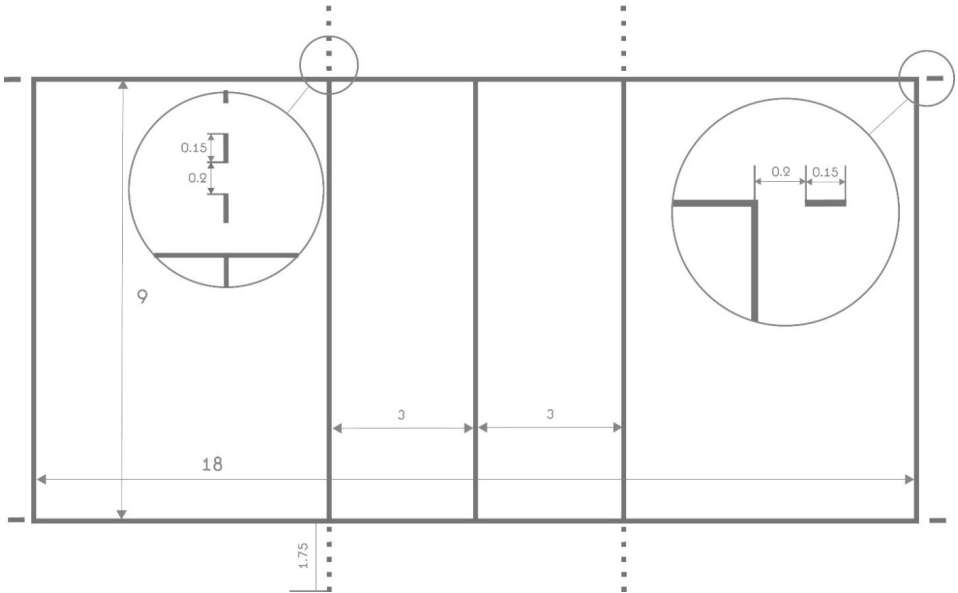

Рис. 6. Майданчик для волейболу.

Для гри в ручний м'яч (гандбол)

1. Майданчик — 40х20 м;
2. Ворота — 3х2 м;
3. Кутові прапорці — 4 шт.

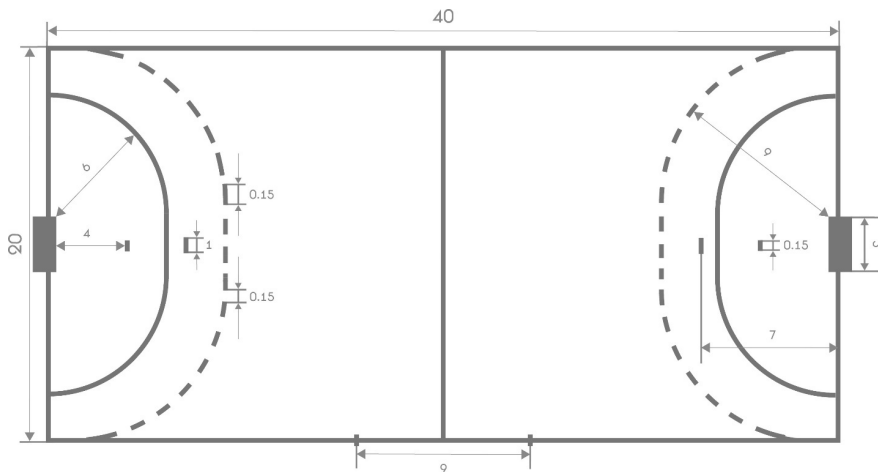

Рис. 7. Майданчик для гандболу.

Для гри в теніс

1. Майданчик – 23x10,9 м;
2. Стійки – 2 штуки висотою 1,06 м, та розтяжки для них;
3. Сітка – ширина 1,06 м, довжина 10 м, верхній трос сітки на висоті 1,06 м над кортом.

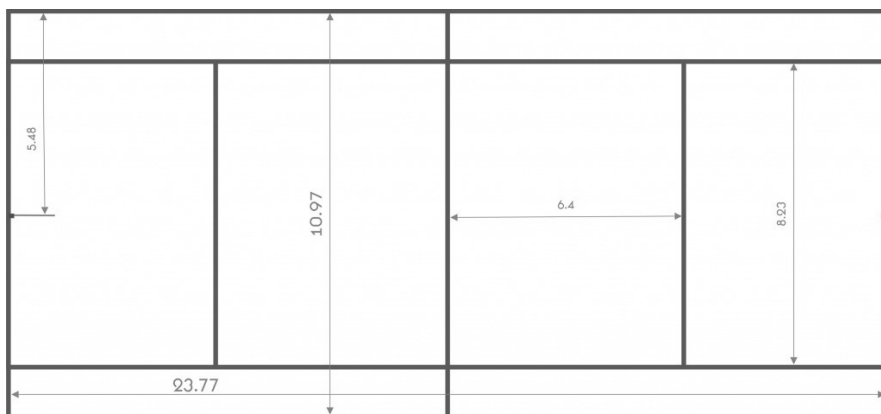

Рис. 8. Майданчик для тенісу.

Для гри в міні футбол

1. Майданчик – 25-42 x 15-25 м;
2. Ворота – 3x2 м.

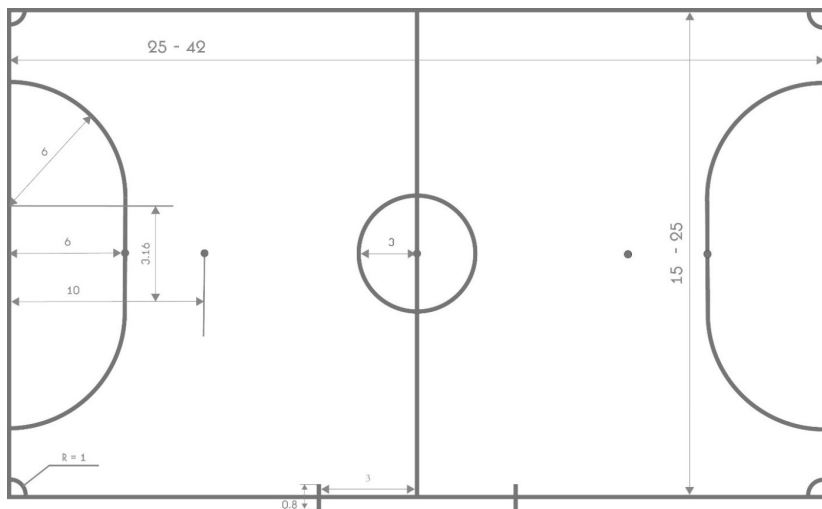

Рис. 9. Майданчик для міні-футболу.

Крім ігрових майданчиків є ще площадки для гімнастики (з відповідними гімнастичними снарядами), акробатики, стріт-воркауту (облаштовані обладнанням для функціональної підготовки). Їх загальна площа повинна бути не меншою 450 м².

Покриття таких площадок є різне: трав'яне, дерев'яне, синтетичне. Обладнанням комбінованих майданчиків можуть бути: бруси, перекладина, драбина, канат, колода, кінь тощо.

Ігрові **поля** мають значно більші площі ніж майданчики.

Зокрема межі футбольного поля можуть мати розміри: 100-110x64-75 м. але типовими є поля 100x69 м.

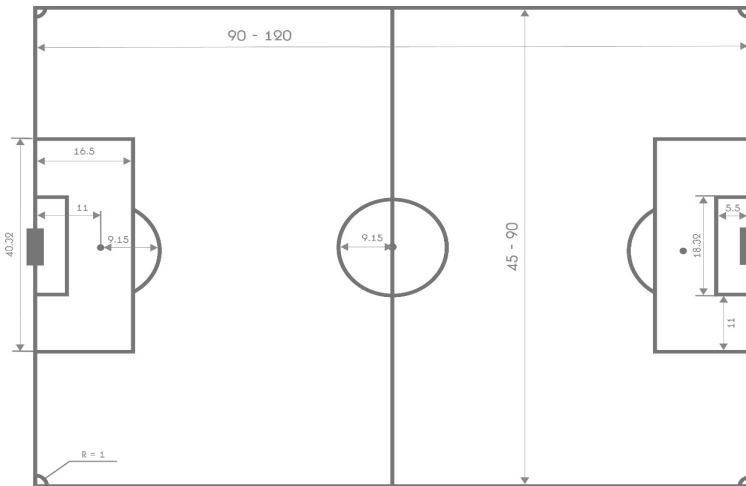

Рис. 10. Футбольне поле.

Футбольні поля можуть бути: газонні, безгазонні (ґрунтові), зі штучним покриттям.

Конструкції газонних полів різноманітні: одношарові, двошарові, багатошарові. Одношарові будуються в таких місцях, де опади не перевершують 300-500 мм на рік. Коли опадів мало в газони вкладають вологоємкий шар ґрунту (глина, торф).

Висота трави футбольного поля повинна мати не більше 10 см, а тому газони регулярно косять. Базовий шар поля можна ще покривати дерном, це дає змогу скоротити час уведення поля в експлуатацію.

Крім газонних є ще безгазонні поля (для гри в футбол у міжсезоння). Вони також відрізняються за будовою (див. рис. 11).

Існують ще футбольні поля зі штучним покриттям, які імітують природний газон. На всіх полях стадіонів I і II категорії встановлюють дренажну систему. Також може бути система підігріву поля.

Футбольне поле має відповідне обладнання: ворота – 7,32x2,44 м, сітки на ворота, кутові прапорці. З метою проведення тренувальної роботи додатково можуть бути встановлені тренувальні стінки, переносні ворота, стінки з ціллю, сітка-огорожа.

Експлуатація футбольного поля доволі складна. Особливої уваги потребують поля з трав'яним покриттям, а тому слід постійно проводити такі роботи:

- вирівнювання поверхні поля;
- латання витоптаних місць (підсів, дренажування);
- косіння трави (не нижче 6 см);
- полив поля;
- боротьба з бур'янами;
- підживлення мінеральними добривами;
- покривання поля плівкою в зимовий час.

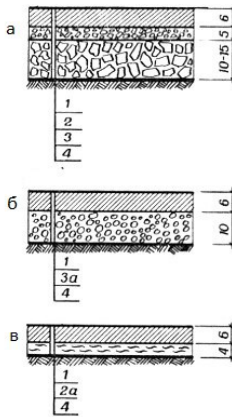

Рис. 11. Конструкції безгазонних футбольних полів:

а – на глиняній основі; б – на скельній основі; в – на піщаній основі.

1 – покриття зі спеціальної ґрунтової суміші, 2 – проміжний шар з дрібного щебня, 2 а – пружно-вологоємкий шар, 3 – дренажний шар зі щебню, 3а – пружний і дренуючий шар із шлаку, 4 – ґрунт основи.

Питання для перевірки знань:

1. Охарактеризуйте правила нанесення розмітки на майданчики.
2. Охарактеризуйте волейбольний майданчик та його устаткування.
3. Охарактеризуйте баскетбольний майданчик та його устаткування.
4. Охарактеризуйте гандбольний майданчик та його устаткування.
5. Охарактеризуйте футбольне поле та його устаткування.
6. Які Ви знаєте види покриття футбольних полів?

Завдання для самостійної роботи:

Опишіть спортивне ядро та його будову.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації у галузі фіз. вих. і спорту. Львів, 2010. 103 с.
2. Спортивні споруди і обладнання : навч. посіб. / уклад.: В. Шаверський, Т. Скалій, Ю. Литвинчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 140 с.
3. Спортивні споруди : інформаційний посіб. з будівництва. Київ, 2021. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/796/brendbuk-sport.pdf>
4. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Державні будівельні норми України. Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. URL: https://dnaop.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

ТЕМА 12. КРИТІ СПОРТИВНІ СПОРУДИ

1. Спортивні зали.
2. Спортивні манежі.
3. Палаці спорту. Криті стадіони.

1. Спортивні зали.

Критими спортивними спорудами називаються спортивні будівлі, призначені для занять фізичною культурою і спортом, де основний процес проходить в приміщенні. Типовими критими спортивними спорудами є: окремі спортзали, манежі, спортивні корпуси, палаці спорту, криті стадіони, тири.

До спортзалів належать приміщення, площа яких сягає від 160 до 1200 м². Зали бувають універсальними (тренування і змагання можуть проводитись із декількох видів спорту: волейболу, баскетболу, гандболу, тощо) і спеціалізованими (призначені для одного виду спорту: гімнастики, важкої атлетики, боксу, тощо). Спортивні зали за своїми розмірами повинні відповідати навчальному, тренувальному і змагальному процесам того чи іншого виду спорту. А тому, залежно від призначення, мають свою висоту, ширину і довжину. Розміри ігрової спортивної зали не можуть бути меншими розміру розміщених в ній спортивних майданчиків. Висота ігрової спортивної зали визначається умовами безперешкодного польоту м'яча, гімнастичного – умовами нормальної довжини прикріплення до стелі кілець. Розмір залів також визначається пропускнуою здатністю із надання послуг певним видам спорту. Існує номенклатура габаритів спортивних залів – від 12х24х6 м до 24х22х8 м. Крім існування типових проектів спортивні зали можуть будуватися і за індивідуальними планами.

В приміщеннях залів вікна розташовуються тільки по бокових стінах, одній або двох. Вони мають бути стійкими до ударів м'яча або захищені відповідними решітками. Освітлення встановлюється бокове-одностороннє або двостороннє. Стіни спортивних залів до висоти 2 м повинні бути гладкими, без виступів, а

ширина дверних отворів в них – 1,5-2 м. Підлога – монтується горизонтальною, гладкою, неслизькою, пружною. При цьому існують такі її типи:

- тверда – паркет, дошки;
- нерівно пружна – рейки (типове покриття);
- рівно пружна – рейки (гімнастика, легка атлетика, фехтування);
- рівно пружна синтетична – рулонна (ігрові зали).

В гімнастичних залах може бути килимове або повстяне покриття. В європейських країнах поширене коркове покриття товщиною 6 мм. В США використовують корковий паркет або лінолеум. Останнім часом все більшого розповсюдження набувають синтетичні поверхні, такі як тартан, рекортан тощо.

За розмірами універсальні спортивні зали поділяються на:

- великі спортивні зали – 42x24x8-10 м (баскетбол, гандбол, теніс)
- середні спортивні зали – 36x18x8 м (ігрові види, гімнастика, акробатика)
- малі спортивні зали – 30x18x6 м (волейбол, гімнастика акробатика)

Згідно санітарно-гігієнічних стандартів середня норма площі на одного спортсмена для ігрових видів спорту та гімнастики становить 17 м², але існують й інші відповідні норми площі спортзалів, а саме залежно від виду спорту і кваліфікації спортсменів (табл. 5).

Таблиця 5

Вид спорту	Початківці (м²)	Кваліфіковані (м²)
Баскетбол	20-22	25-35
Бадмінтон	13-15	25-30
Бокс	8-10	15-16
Боротьба	8-10	18-20
Гімнастика	8-10	15-20
Важка атлетика	7-10	16-20
Фехтування	10-15	25-30

Важливим наповненням спортивної зали є обладнання, яке повинно розміщуватись раціонально із врахуванням особливостей виконання вправ на ньому. Можливі різні варіанти кріплень спортивного приладдя: до стін – шведські стінки, баскетбольні щити; до стелі – канати, гімнастичні кільця; до підлоги у спеціальні стакани з відповідними розтяжками – перекладини, стійки. Проходи між помостами, рингами, килимами повинні бути не менше 1 м.

Свої особливості мають шкільні спортивні зали.

Згідно норм передбачені зали таких розмірів: 9x18, 12x24, 15x30 м. Під час будівництва зали монтуються закладні елементи і пристосування, які забезпечують кріплення та установку навчального обладнання. До конструкції шкільних залів є такі ж вимоги, як і до всіх спортивних залів загалом.

З метою забезпечення ефективності навчання учнів навчальною програмою з фізичного виховання для 1-4, 5-8, 9-10 класів передбачені типові схеми раціонального розміщення в спортивних залах відповідного обладнання.

На сьогодні розроблене різноманітне спортивне приладдя, що устанавлюється на стійках, які в свою чергу, закріплюють в металеві стакани підлоги. Такий принцип дозволяє швидко трансформувати, легко поставити чи прибрати певні спортивні прилади.

В шкільних спортзалах мають бути роздягальня, душові із сантехнічним оснащенням, підсобні приміщення для інвентарю, а також кабінет фізичного виховання з відповідним обладнанням (апаратура, меблі, необхідні прилади).

2. Спортивні манежі

Спортивний манеж – це споруда прямокутної форми довжиною 50-150 м, шириною 20-70 м і висотою 9-12 м без внутрішніх опор і перегородок. Спортивні манежі розподіляються на спеціалізовані (для занять легкою атлетикою, футболом, гандболом, кінним спортом) і універсальні, де можна переобладнувати арену під різні види спорту. Манежі є у багатьох великих містах України.

Манеж для занять легкою атлетикою має довжину 126 м, а ширина його залежить від кількості доріжок. Якщо є місця для глядачів, а їх може бути від 500 до 2000, то відповідно ширина збільшується. Висота планується не менше 7 м, а в зоні стрибків із жердиною 8,5 м. В типових легкоатлетичних манежах є бігові доріжки на 100 і 110 м і замкнена доріжка 200 м, а також місця для стрибків усіх видів, штовхання ядра. Яма для стрибків у довжину розміщується поперек залу 7,5-9 м ширини для забезпечення необхідного шляху розбігу.

Ящик для стрибків у висоту встановлюється у будь-якому місці манежу. А от місце для стрибків з жердиною у манежі є постійним. Воно передбачене проектом через те, що робиться спеціальний отвір у підлозі для опори жердини.

Бігові доріжки в манежах покриваються синтетичним покриттям таким як тартан, рекортан, зебран, арман, а неробочі поверхні встелюються дерев'яною підлогою або асфальтом.

Манежі для футболу у переважній більшості мають стандартні розміри – 112х73х12 м, щоб у них могли поміститись футбольні поля 104х69 м. Стіни і вікна футбольного манежу захищаються ґратами від ударів м'яча. Підлога проєктується дерев'яна або синтетична. В футбольних манежах часто передбачаються трибуни. Обладнання футбольних манежів дуже швидко монтується, тому вони можуть використовуватися і для змагань з інших видів спорту.

Кінноспортивні манежі мають типові розміри 18х36, 30х60, 45х90 м. Висота коливається від 4,5 до 11 м. Вікна розміщують на висоті 2,5 м. Кінноспортивні манежі мають спеціальне покриття підлоги –30-ти сантиметровий шар суміші, що являє собою пісок з тирсою або пісок з гарем і шлаком. Арена манежу відгороджується 2-х метровим парканом. З внутрішньої сторони паркану по всьому периметру арени облаштовується схил шириною 50 см під кутом 45°. Цей схил забезпечує безпеку вершника під час їзди, так як кінь не може підійти до паркана і притиснути йому ногу.

До критих будівель відносяться також **спортивні корпуси**.

Головною ознакою спортивного корпусу є те, що до його складу входять одна або декілька основних приміщень (залів, манежів, басейнів), а також допоміжні, підсобні, адміністративні приміщення.

Планування допоміжних приміщень повинно бути раціональним, тобто душові розташовують поруч з роздягальнями, а роздягальні поруч із залом. Якщо спортивні корпуси багатоповерхові, то на першому поверсі розміщують зали для важкої атлетики, а на верхніх поверхах – ігрові. Зали для спортивних ігор часто діляться розсувною стінкою, що дає можливість проводити заняття на двох ігрових майданчиках.

3. Палаці спорту. Криті стадіони.

Палаці спорту і криті стадіони – це спортивні споруди, що поєднують у собі арену універсального зразка і трибуни для великої кількості глядачів (3-15 тис.). Палаці спорту – це дуже складні об'єкти в конструктивному і функціональному відношенні. Функціональна складність полягає в тому, що арену використовують не тільки для спортивних змагань, але й для концертів, зборів, демонстрування фільмів, виставок. Типовою є арена 65х34 м, яка дає можливість проводити змагання з хокею з шайбою, фігурного катання, ігрових видів спорту, фехтування, боксу, боротьби, гімнастики.

Форми трибун.

Зовнішній вигляд будівлі буває у формі прямокутника, еліпса, круга тощо. У свою чергу арена може бути стаціонарною, або трансформуватись, так як у Київському палаці спорту. Тут конфігурація арени змінюється в результаті перекидання ділянки трибун. Це дає можливість або зменшити арену і збільшити кількість глядацьких місць або, навпаки, збільшити арену і зменшити вмісткість трибун. Оскільки арена Київського палацу спорту може перетворюватися на льодовий майданчик, то під її покриттям вмонтовані труби холодильних установок. А підтрибунний простір використовують для допоміжних приміщень, таких як вестибюлі, фойє, буфети, санвузли.

У палацах спорту система освітлення, радіофікації, вентиляції розміщуються у конструкції перекриття. Як правило передбачені також автоматичні системи відкриття-закриття вікон. Всі інженерні системи палаців спорту (опалення, вентиляція, холодильні установки, водопостачання, акустика, освітлення) дуже складні, а тому потребують кваліфікованого обслуговування.

Варіанти форм трибун палаців спорту (критих стадіонів) залежно від побажання замовника будівництва можуть бути різними (див. рис. 12).

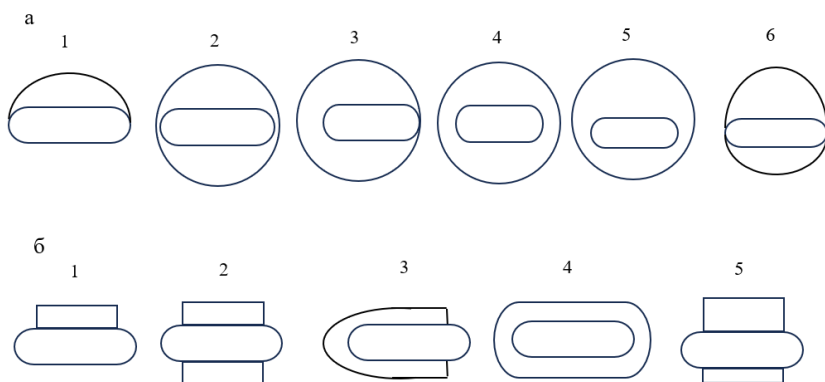

Рис. 12. Варіанти форм трибун спортивних арен, палаців спорту, критих стадіонів:

а – криволінійні форми з врахуванням оптимальних умов видимості;

б – спрощені форми;

1 – односторонні; 2 – двосторонні (симетричні); 3 – тристоронні; 4 – чотирихсторонні (симетричні); 5 – чотирихсторонні (несиметричні); 6 – двосторонні (несиметричні).

Питання для перевірки знань:

1. Дайте визначення поняття “криті спортивні споруди”.
2. Охарактеризуйте спортивні зали.
3. Охарактеризуйте спортивні манежі.
4. Охарактеризуйте палаци спорту, криті стадіони.

Завдання для самостійної роботи:

Надайте характеристику критих спеціальних та універсальних басейнів.

Література для виконання самостійної роботи:

1. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання : навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації у галузі фіз. вих. і спорту. Львів, 2010. 103 с.
2. Спортивні споруди і обладнання : навч. посіб. / уклад.: В. Шаверський, Т. Скалій, Ю. Литвинчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 140 с.
3. Спортивні споруди : інформаційний посіб. з будівництва. Київ, 2021. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/796/brendbuk-sport.pdf>
4. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. Державні будівельні норми України. Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. URL: https://dnaop.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

ЖИТЕПАТҮПА

1. Giannakopoulou, M. (2020). Olympic Gigantism and the Multifaceted Concept of Sports Venues. In: Katsoni, V., Spyriadis, T. (eds) Cultural and Tourism Innovation in the Digital Era. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36342-0_9
2. Grix, J. (2013). Sport politics and the Olympics. *Political Studies Review*, 11(1), 15–25.
3. Internet-pecypc:
http://3w.ldufk.edu.ua/files/kafedry/biohim_gigieny/sport_sporudy/lek/Lekcia_1.pdf
4. Könecke, T., Schubert, M., & Preuss, H. (2016). (N)Olympia in Germany? An analysis of the referendum against Munich 2022. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 46, 15–24.
5. Pinson, J. (2016). From the Olympic dream to a down to earth approach: Lausanne's sports events hosting strategy. *Sport in Society*, 19(6), 828–839.
6. Platonov V.N. The system for preparing athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: textbook [for coaches] in 2 vols. Kiev: Olympic literature. – 2015. – 752 p.
7. Preuss, H. (2004). The economics of staging the Olympics: A comparison of the Games 1972–2008. Cheltenham, UK: Elgar. Preuss, H., & Alfs, C. (2011). Signaling through the 2008 Beijing Olympics—Using mega sport events to change the perception and image of the host. *European Sport Management Quarterly*, 11(1), 55–71.
8. References Chappelet, J. L. (2002). From Lake Placid to Salt Lake City: The challenging growth of the Olympic winter games since 1980. *European Journal of Sport Science*, 2(3), 1–21.
9. The encyclopedia of world problems & human potential. Электронний pecypc. / <http://encyclopedia.uia.org/en/problem>
10. Woods R. Social Issues in Sport / R. Woods. – Champaign, IL: Human Kinetics Books, 2006. – 384 p.

11. Алексеев О. О. Вплив оздоровчих традицій українського козацтва на формування здорового способу життя школярів / О. О. Алексеев // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2012. – Вип. 5. – С. 3–9.

12. Алексеев О. О. Передумови виникнення і розвиток фізичного виховання на території України в епоху палеоліту / О. О. Алексеев // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини). – Випуск 4. – 2011. – № 4. – С. 3–10.

13. Боровська, О. (2004). Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури і спорту (Автореф. дис... канд. філ. наук : 10.02.01.) (українська) (вид. Інститут української мови НАН України – К.). с. 17.

14. Вебсайт МОК <https://olympics.com/ioc>

15. Величкович М. Морально-етичне підґрунття військово-спортивного виховання у середньовічній Україні / М. Величкович // Молода спортивна наука України : [збірник наукових статей з галузі фізичної культури і спорту]. – Львів : ЛДІФК, 2000. – Випуск 1. – С. 115–117.

16. Вербицький В. А. Історія фізичної культури та спорту в Україні : [навчальний посібник] / В. А. Вербицький, І. Г. Бондаренко. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 340 с. ISBN 978-966-336-323-3

17. Вітришак С.В. Санітарно-гігієнічні вимоги до спортивно-оздоровчих комплексів / Вітришак С.В., Погорелова І.О., Погорелов В.П., Гайдаш І.А. // Український медичний альманах, Том 16, № 2. – 2013. С. –172-177.

18. Герцик М.С. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»: Підручник. / М.С. Герцик, О.М. Вацеба – Харків: «ОБС», 2005. – 240с.

19. Гісем О. В. Історія України в таблицях : [навч. видання] / О. Гісем, О. Мартинюк, О. Трухан. – Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 560 с.

20. Гнесь Н. О. До питання класифікації засобів народної фізичної культури / Н. О. Гнесь // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт – 2011. – Випуск 91. – Т. 1. – С. 106–109.

21. Головне управління державної служби України. Наказ N 94 від 30.11.2001 Про доповнення до Довідника типових професійних характеристик посад державних службовців. Автор Павло Стельмашук (м. Черкаси)

22. ДБН В.2.2 -13 -2003 Будинки і споруди. Спортивні і фізкультурно - оздоровчі споруди

23. ДБН В.2.2 -3:2018 Будинки і споруди. Заклади освіти.

24. ДБН В.2.2 -40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення.

25. Дикань, І. (2004). Етимологічні аспекти сучасної української спортивної термінології (Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту) (українська) (вид. Інститут української мови НАН України – К.). с. 132–138.

26. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності», затверджений наказом Міністрації та соціальної політики України № 336 від 29.12.2004.

27. Довідник класифікатор професій дк 003:2010 [Архівовано 2 листопада 2012 у Wayback Machine.]

28. Драчук С.П. Богуславська В.Ю. Соколькова О.Г. Біомеханіка людини. Тлумачний словник-довідник. – 2-е видання допрацьоване і доповнене. – Вінниця. – ТОВ "Твори" 2019 р. – 400 с. ISBN 978-617-7742-65-3

29. Драчук С.П. Вступ до спеціальності: курс лекцій / С. П. Драчук, В. Б. Кузьмик. – Вінниця: Глобус-прес, 2008. – С. 7-24.

30. Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд / <https://sportsporudy.mms.gov.ua>

31. Жданова О. Управління сферою фізичного виховання і спорту: навч. посіб. Дрогобич: Коло, 2009. 224 с.

32. Закон України «Про Вищу Освіту» / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – Київ : 2014, № 37-38, ст.2004. – 71 с.

33. Закон України «Про Освіту» / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – Київ : 2017, № 38-39, ст.380.

34. Законодавча база фізичної культури та спорту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nocukr.org/ua/officialdocuments/nok_law.html

35. Запорожченко О. Особливості формування об'ємнопланувальних рішень екологічних спортивних споруд // Проблеми розвитку міського середовища. 2013. Вип. 10. С. 55-64

36. Імас Є., Мічуда Ю. Тенденції розвитку сфери фізичної культури та спорту в умовах сучасного ринку / Теорія і методика фізичного виховання і спорту. № 2. 2015. С. 142-149.

37. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання / Т.Ю. Круцевич – Київ, 2008. Том 1. с. 10-13, 27-42.

38. Лукашук В. І. деструктивні фактори розвитку індустрії спорту. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2011. Випуск 5. С. 287–292

39. Луцький Я. Спортивні споруди та обладнання. Навчально-методичний посібник / Я.Луцький, В.Луцький, В. Випасняк І., Р.Римик. – Електрон. текст. дані. – Івано-Франківськ – 2010. – 213 с. <http://194.44.152.155/elib/local/3339.pdf>

40. М. Бойченко. Професія // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — С. 531. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X.

41. Міжнародний олімпійський комітет // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с. — ISBN 966-7492-03-6.

42. Наказ 28.10.2016 № 4080 Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 85 "Спортивна діяльність" / Про затвердження Довідника квал... | від 28.10.2016 № 4080 (rada.gov.ua).

43. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010. Чинний від 01.11.2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України № 327 від 28.07.2010 р.

44. Національний класифікатор України: «Класифікація видів економічної діяльності» ДК 009:2010, чинний від 01.01.2012, затверджений наказом Держспоживстандарту України № 457 від 11.10.2010 р.

45. Петренко, О. (2014). Витоки української спортивної термінології // Молодь: освіта, наука, духовність : тези доповідей XI Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених (Київ, 9-10 квітня 2014) (українська) (вид. К. : Ун-т "Україна"). с. 105–106.

46. ПОЛОЖЕННЯ про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Наказ Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «29» вересня 2016 р. №152 од – 6 с.

47. Портал Державних Будівельних Норм України https://dbn.co.ua/#google_vignette

48. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

49. Приступа Є. Н. Традиції української національної фізичної культури / Є. Н. Приступа, В. С. Пилат. – Львів : Троян, 1991. – 104 с.

50. Про фізичну культуру і спорт: Закон України [Інтернет]. Київ. 1994. [оновлено 2016 Лип. 24; цитовано 2016 Лип. 29]. Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

51. Професійна діяльність фахівців фізичної культури та спорту. Лекція 4. – 17 с. <http://sport.mdu.edu.ua/tmfks/wp-content/uploads/2018/11/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-4-2.pdf>
52. Професія // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — 736 с. — ISBN 966-7492-05-2.
53. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання: навч. посіб. для студ. ВНЗ III–IV рівнів акредитації у галузі фіз. вих. і спорту / С. Решетило. – Л., 2010. – 103 с. ISBN 978–966–2328–07–3
54. Робоча програма «Підвищення спортивної майстерності» за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт освітньої програми: Фізична культура і спорт. – 2019.– 20 с.
55. Робоча програма «Спортивні споруди і обладнання» галузі знань 017 Фізична культура і спорт – 2023. - 12 с. <http://vspu.edu.ua/content/img/education/prog/pr4/p34.pdf>
56. Робоча програма навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності та спортивні споруди і обладнання» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт – 2023. – 17 с.
57. Руденко В.П. Основні сучасні проблеми допінгу у спорті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 6 – С. 53-57. doi:10.6084/m9.figshare.1003976
58. Рудницький, Я. (1933). Українська спортивна термінологія (Календар-альманах на 1934 рік. Спорт в маси!) (українська) (вид. Л.: Вогні.). с. 30-33.
59. Скрипін А.К. Форми військово-фізичної підготовки у Київській Русі // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2001. № 12. – С.21.
60. Смолій В.А. (від. ред.) «Історія українського козацтва: Нариси у 2-х томах». – Києво-Могилянська академія, 2007.

61. Спортивні споруди і обладнання: навчальний посібник / Укладачі: Віктор Шаверський, Тетяна Скалій, Юлія Литвинчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. – 140 с. ISBN 978-966-485-289-7

62. Спортивні споруди. Інформаційний посібник з будівництва. Київ 2021 / Режим доступу: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/796/brendbuk-sport.pdf>

63. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди/ Державні будівельні норми України – Електрон. текст. дані. – Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. https://dnaor.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

64. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди/ Державні будівельні норми України – Електрон. текст. дані. – Київ: від 31.10.2009. ДБН В.2.2-13-2003. https://dnaor.com/html/34190/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-18_2007

65. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. – Електрон. текст. дані. – Київ: від 24.04.2019 р. №567. – 19 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>

66. Статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція) Протокол №465 від 21.04.2023 року ідентифікаційний код –021225094.

67. Статут Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (нова редакція) Протокол №773 від 31.05.2017 року.

68. Третяк А. М. Система фізичного виховання запорізьких козаків / А. М. Третяк // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 18. – С. 31–37. 28.

69. Управління спортивними спорудами. Джил Фрайд, Київ 2012.

70. Фізичне виховання у контексті козацької педагогіки : [навч.- метод. посіб.] / [В. Г. Тверезовський, А. І. Шматкова, О. Р. Сидоренко, В. Г. Бабич]. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 160 с

71. Фізичне виховання у контексті козацької педагогіки : [навч.- метод. посіб.] / [В. Г. Тверезовський, А. І. Шматкова, О. Р. Сидоренко, В. Г. Бабич]. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 160 с.

72. Філь С.М. Історія фізичної культури: Навчальний посібник / Філь С.М., Худолій О.М., Малка Г.О. – Харків: ОВС, 2003. – 160 с.

73. Фірсов О. В. Особливості виховання та навчання молоді у Війську Запорізькому наприкінці XVI – початку XVII ст. / О. В. Фірсов // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. : [зб. наук. пр.]. – 2008. – Вип. 15. – С. 347–350.

74. Фролова Л. С. Вступ до спеціальності "Фізичне виховання" : [навчально-методичний посібник] / Л. С. Фролова. – Електрон. текст. дані. – Черкаси, 2014. – С 47-62. <https://docplayer.net/84353039-Navchalno-metodichniy-posibnik.html>

75. Харчук С. Ю. Виховання дітей у козацьких сім'ях на Запорізькій Січі [Електронний ресурс] / С. Ю. Харчук // Козацька бібліотека: офіційна сторінка. – Режим доступу : <http://kozakbiblio.webbox.ru/zvichave-pravo/konferenc/21-22032011-mzhnarodna-naukovopraktichna/sjuharchuk-vihovannja-dtej-u-kozackih/>.

76. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XIX ст. : автореф. дис. доктора наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Анатолій Васильович Цьось. – Харків, 2005. – 19 с.

77. Цьось А. В. Тенденції розвитку фізичного виховання на території України в епоху міді і бронзи / А. В. Цьось, Е. М. Навроцький // Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту. – 2003. – № 24. – С. 47–53. 33.

78. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців / А. В. Цьось. – Луцьк : Надтир'я, 2000. – 376 с.

79. Чміль О. П. Формування здорового способу життя у підростаючого покоління на традиціях українського народу / О. П. Чміль, В. О. Чміль // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2008. – Вип. 1. – С. 127–130.

80. Школа О.М., Золочевський В.В. Ш67 Історія фізичної культури. За вимогами кредитно-трансферної системи: Навчальний посібник / За ред. О.М. Школи. – Харків, ХГПА, 2013. – 217с. УДК 7А (09)(075.8)

81. Яку роль відіграє фізична культура у сучасному світі? - <https://ilvivyany.com/uk/article-1401-yaku-rol-vidigrae-fizichna-kultura-u-suchasnomu-sviti>

Для нотаток

Навчально-методичне видання

Вікторія Богуславська

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ТА СПОРТИВНІ СПОРУДИ І ОБЛАДНАННЯ

Навчальний посібник

Підписано до друку: 19 червня 2024 року

Формат 60x84/16

Ум. друк арк. 9,8

Наклад 300 прим. Зам. 6453

Адреса редакційної колегії:

21001, вул. Острозького 32, м. Вінниця. Україна

Тел.: (0432) 26-52-40;

+380678588769

ФОП Корзун Д.Ю.

Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

Видавець ТОВ «Нілан-ЛТД»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.

21000, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62-А

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>